

206. 761

OSZK

.....

«AMOR SANCTUS»
SZENT SZERÉLET KÖNYVE

5

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

5

~~RE 600~~
~~(2. rész.)~~

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

175

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

AMOR SANCTUS
SZENT SZERETET KÖNYVE

Országos Széchényi Könyvtár

A MAGYAR SZEMLE KÖNYVEI
VI

Országos Széchenyi Könyvtár

206764

Országos Széchenyi Könyvtár

Leltári szám:

V-439/1964

B-3408

E könyvet a Magyar Szemle Társaság tulajdonában levő „Old Kenntonian Face” anyaducokkal ezerkilencszázharminckettő november havában szedte és nyomta a Tipográfiai Műintézet
Budapesten

206.764

AMOR SANCTUS SZENT SZERETET KÖNYVE

KÖZÉPKORI HIMNUSZOK
LATINUL ÉS MAGYARUL

FORDÍTOTTA ÉS MAGYARÁZTA
BABITS MIHÁLY

OSZK

Országos Széchenyi Könyvtár

*László Pappi Tüskésné
ajándékozta, 1942.*

MAGYAR SZEMLE TÁRSASÁG
BUDAPEST

1933

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Minden jogot fenntartunk

BEVEZETÉS

I

EZ a kis gyűjtemény az európai lírának egy egész évezredéből válogat. S ennek az évezrednek irodalma, s egyáltalában egész szellemi élete, az átlag mai olvasó előtt jóformán teljesen ismeretlen.

Az első ének, amelyet közlünk, szent Hilariustól való, aki Krisztus után 366-ban halt meg. Az utolsó legkorábban a XVI. század végén keletkezhetett.

Ez az óriási időköz magában foglalja azt a kort, melyet még nemrég is *sötét középkornak* volt szokás nevezni. Ma már nem divat ez az elnevezés: egy kicsit talán mosolygunk is rajta. De ha meg kellene rajzolnunk Európa századainak térképét: hányunknak mappája mutatna e hosszú periódus közepén egyebet ama bizonyos fehér foltnál, mely a közelmúlt földabroszain a „legsötétebb Afrikát” jelképezte?

Különös kép az, amit irodalmi tudatunk e hatalmas korról elibénk fest: az eleje vég, és a vége kezdet. Az elején a nagy római kultúra lassú fölbomlását látjuk; a végén a modern nemzeti irodalmak ébredése ragadja meg figyelmünket. Mi van a kettő közt? Néhány krónikás és theológus neve rémlik: vad harcok rengetege és skolasztikus szőrszálhasogatások útvesztője. Ágostontól Dantéig mintha ezeréves ür tátongana. Hol az a név, mely e két meredek partot összeköti? hol az a költő vagy költemény e korból, mely műveltségünkbe elválaszthatatlanul beszívódva, az európai irodalom lelkének megszakítatlan folytonos-

ságát dokumentálná? Zavarba jönne a legtöbb olvasó, ha e kérdésekre felelnie kéne.

A himnuszgyűjtemény, melyet közönségünk kezébe adunk, bizonyonnyal sokak számára meglepetés lesz. Ez az ötven költemény, sok ezerből kiválogatva, nem pusztán véletlen kuriózuma egy naiv s barbár kornak. Aki végiglapozza, lehetetlen nem éreznie még e gyérszámu példákából is a fejlődést, egy egész hatalmas költészet áramát, mely e kincseket fölvetette, mint egy folyó a csillogó habjait. Folyó, mely ezredéven folyt keresztül, még valahonnan a klasszikus irodalmak multbatünt hegláncainak aljából eredve, s táplálva egy viszontagságos világrész szellemi életének titkos és hangos forrásaival, ismerve apályokat és csodálatos dagadásokat, s szabályos életpályát rajzolva meg, hogy majd hullámaival a modern európai költészet tengerét gazdagítsa.

Csakugyan, a lírának oly gazdagságáról van itt szó, mely nélkül a mi modern költészetünk el sem képzelhető. Tudva vagy tudatlanul, mindannyian e jámbor középkori himnuszköltők örökösei vagyunk; formában, színben, érzésben, gondolatban egyformán tőlük függünk, és koldusok lennénk önnélkülük. Az olvasó nyomon követheti e költészetben, hogyan fejlett ki a modern líra formája az antikéből, a modern lírai érzés az antiből; annyira, hogy az ú. n. *renaissance*, az antik költészet felújult utánzása, elszegényedést, elhidegedést, visszaesést hoz a modern lírai értékek szempontjából. Ha az európai líra bármely más időbeli áramával hasonlítjuk össze ezt a költészetet: az ókori görögöttől a mai angolig, bizonyonnyal egyet sem találunk, melynek fontossága a lírai érzés és kifejezőmód történetében nagyobb volna, mint a középkori latin líráé.

De nem is gondolva erre az irodalomtörténeti fontosságra: mily gazdag dokumentum! mily érdekes tanulmány! mily raffinált művészet! mily bűbajos poézis! mennyi ős, naiv érzés! mennyi gondolati szubtilitás! mennyi gyöngédség, finomság, szín, zene,

BEVEZETÉS

öröm és szárnyalás! És mennyi változatosság az örökegy témában! S mennyi egység a változatosságban! Milyen különös egy irodalom ez, századokon és népeken keresztül, két virágkorával, melyek egymástól annyira különböznek, s mégis egy sodrával, lobogó formaboldogságában s időnkinti bájos elügyetlenedéseiben! Primitív ez a költészet néha olyan módon ahogy a gótikus katedrálisok művészetéről lehet azt mondani, hogy primitív: amelynél gazdagabb, formailag túljellettebb művészet talán nincs is a világon. Néha ahogy egy Giotto-, egy Duccio-kép, egy bizánci mozaik primitív. S mindaz, amit a régi, ájtatos művészekben szent nosztalgiával bámulunk s szeretünk...

2

Mi lehet a magyarázata annak, hogy ez a különösen értékes, érdekes, történetileg és irodalmilag egyformán jelentős költészet ennyire ismeretlen mai közönségünk előtt, s még az alaposabb irodalmi műveltségű olvasó is szinte úgy gondol rá, mint valami kuriózumra, mely félig-meddig kívül áll az irodalmon?

A latin himnusz-költés hazánkban is évszázakig virágzott; s a hazai példa élesen illusztrálja a kérdést. A közelmúlt magyar irodalmi gondolkodásának népszerű balvéleménye volt, hogy a magyar karaktertől idegen a misztikus rajongás, idegenek a skolasztikus szubtilitások. Ez a nézőmód nálunk különösen is hajlandó volt alábecsülni a középkori irodalom jelentőségét, s legfelebb a későbbi nemzeti nyelvű és érzésű litteratura első dokumentumait s szinte mikroszkópikus ősjelenségeit kereste benne.

Pár töredékes és ügyetlen nyelvemlék, s néhány sor itt-ott, amiben még pogány-magyar képzetek hazajárását sejdítettük, érdekesebb volt és fontosabb számunkra egy egész nagy, gazdag és szinte túlfinomult zengésű keresztény költészetnél, mely tartalomban és költői formában époly idegennek látszott, mint

amely idegen volt nyelvben. Pedig ehhez a mostohán mellőzött keresztény és latin költészethez bizonyos több gyökérszál fűzi még későbbi nemzeti poézisünk büszke bokrait is, mint amennyi az eltűnt, föld alá sülyedt pogány-magyar képzetvilágig még elér. A tudomány is kényszerül mindjobban észrevenni ezt, s nagyon könnyen lehet, hogy ősinék hitt képzetek, formák, zenék eredetét végre is a latin himnusz-költésben fogja megtalálni. Horváth János még az ősmagyar versformát, az ú. n. *ősi nyolcast* is a latin himnuszok hatására vezeti vissza.

Tegyük föl, hogy e himnuszok világa valóban egek távolából különbözik a modern ember és a magyar ember lelkivilágától; bár ehhez is szó fér. A misztikus vallási rajongás, amaz *amor sanctus* alighanem örök dolog; s hogy a magyar lélektől sem idegen, azt épen e himnuszok is bizonyítják. A magyar szentek himnuszaik nem legkevésbé misztikusok, nem legjózanabbak az askétikus rajongásban. De bármily idegen volna lelkünkől a különös exaltáció, amiből a szent költészet hangjai kiszakadtak: ez az idegenség, mely annyit tudott adni a mi kulturánknak, s amely Európa ezer évének legmélyebb lelkiségét, legszárnyalóbb érzéseit szűrte magába, nem lehet számunkra érdektelen idegenség, nem lehet közömbös tanulmány, s ilyenféle nemzeti szempont aligha magyarázná azt, hogy a középkori latin költészet oly kevésbé izgatja irodalmi köztudatunkat.

A nacionális elvnek mégis bizonyos köze van ehhez a közönyhöz és tájékozatlansághoz. A középkori latin himnusz-költészet kétségtelenül nem nemzeti költészet. Érthető, ha az a ma divatos irodalomszemlélet, mely az irodalomnak csupán nemzeti értékeit képes meglátni, s az irodalmi értéket hajlandó a nemzeti értékkel azonosítani, hidegen vagy zavartan áll meg előtte. Ennek a felfogásnak, mely szeret kitessekélni az irodalomból mindent, ami „nemzetközi”, a középkori latin himnusz-költés a legkésebben szóló cáfolata. E szent költészet szellemében

BEVEZETÉS

nyoma sincs annak a modern, kicsinyes, bezárkózó és földhöz-
tapadt szellemiránynak, mely még a szellem szárnyalásának leg-
szentebb célját is egyes embercsoportok földi érdekeinek és mu-
landó dicsőségének reprezentálásában jelöli meg. Ez valóságos
nemzetközi költészet, fölül a nemzeteken s azok földies aspirá-
cióin. Itt az emberiség legmagasabb, minden lélekkel közös
aspirációi zengenek! Nemzetközi, azaz inkább nemzetfölötti iro-
dalom — másszóval katolikus. S még nyelve is egy holt nyelv,
mely az élő nemzetek egyikének nyelvével sem azonos.

S ez az irodalom mégis teljességgel elüt attól a szintelenség-
től, attól a hideg és csinált jellegtől, amit a nemzeti költészet
rajongója egy ilyen holt nyelven zengett, nemzetfeletti képződésű
lirától várhatna. Még a „nemzeti” izeket és zamatokat sem nél-
külözi. Minden nemzet elhozza a maga ajándékát, s a közös
oltárra teszi. Jézus nem volt nemzeti isten. S ez a nemzetköziség
és nemzetfölöttiség, mely nacionalizmusba zárkózott világunkban
a latin himnuszköltészetet oly mélységesen időszerütlenné teszi,
ez adja meg egyúttal annak magasabb aktualitását is. Mindig
aktuális, ami nincsen, amire áhítózunk... Óh szent szeretet,
mennyei szeretet, boldog nemzetköziség, túl a földi vetélyek ala-
csonyságain! A föld meg van osztva, de az ég egy és közös. Ha
szárnyunk nő, mint az angyaloknak, mi közünk többé a sorom-
pókhoz? Az Atya előtt mind testvérek vagyunk. Óh szent sze-
retet, mely mindnyájunkat összeköt Istennel, s Istenben egy-
mással!

3

A himnuszok korában ezek a magasságok nem voltak telje-
sen kívül az életen, aminthogy ez a holt nyelven írt költészet
semmitől sem volt távolabb, mint hogy holt költészet, élettelen

könyv-poézis legyen. A latin nem is volt igazában holt nyelv, hanem élő nyelve egy nemzetközi nemzetnek, mely az ég polgárának érezte magát, s idegennek s vándornak e földön. Ez a nemzet nem mindig beszélt latinul, de mindig iparkodott oly nyelven szólni, melyen nemcsak egy-egy véletlen kis néphez szólhat, hanem szerte a világon mentül több emberhez, az egész lelkes emberiséghez. Aminthogy Krisztus is nemcsak a zsidó nemzetet ölelte szívére, hanem az idegent, a vámost és pogányt is. Az evangélium szent szerzői sem a kis Palesztina nyelvén írtak, hanem a görögség világnyelvén.

Ez a nemzetközi nemzet énekes nemzet volt, s költészete nem papirosra szánt s csak olvasnivaló, néma költészet, hanem valóságos és szószerinti *ének*, gyülekezeteken s templomokban zengett dal, fohász, dicséret. Gaston Boissier, a híres filológ, különösen téved, mikor azt állítja, hogy a himnuszköltészet „csak a III. század vége felé kezdődik”, s hogy az ősegyháznak nem volt költője s nem volt költészete. Inkább azt lehetne elképzelni, hogy az első keresztények mind csupa költők voltak, a lelki ébredés hatalmas ihlettségében. Annyi azonban igaz, hogy próza és poézis sajátosságosan eggyéforrt e korban. Nem kellett mérték és ütem, a tartalom magában is fölgyújtotta az énekeskedvet. S másrészt a legszárazabb theológiai tartalom is jól megfér a szép „logacedikus” anapæstusokkal, amiknek már a nevében is ölelkezik az ének és a próza. A legszárazabb theológia mélyén is költészet van és halálraszánt érzés.

Egyes helyein már az evangélium is tiszta lira s énekbe kívánkozik; és az Egyház énekelte is és énekli mind a mai napig. S a kereszténység legelső himnusza talán az a *Μεγαλύνει*, a *Magnificat*, amelyre a Botticelli Máriája teszi finom ujját a Szentkönyv kitért lapján. Ez az őshimnusz már Mária-ének; vagy inkább ez Mária éneke, mert a szent szerző szerint Mária ajkáról

BEVEZETÉS

hangzott el, amint Erzsébettel találkozott, és „a magzat repese az ő méhében, és bételék Szent Lélekkel Erzsébet”:

Μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον
καὶ ἠγαλλίασε τὸ πνεῦμά μου
ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ σωτῆρί μου.
“Οὐ ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπεινώσιν
τῆς δούλης αὐτοῦ:
Ἰδοὺ γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί
με πᾶσαι αἱ γενεαί.
“Οὐ ἐποίησε μεγαλεῖα ὁ
δυνατὸς,
καὶ ἄγιον τὸ ὄνομα αὐτοῦ
καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ εἰς γενεὰς γενεῶν
τοῖς φοβουμένοις αὐτόν.
Ἐποίησε κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ·
διεκώρτισεν ὑπερηφάνους διανοίᾳ
καρδίας αὐτῶν.
Καθεῖλε δυνάστας ἀπὸ θρόνων
καὶ ὕψωσε ταπεινοὺς.
Πεινῶντας ἐνέπλησεν ἀγαθῶν
καὶ πλουτοῦντας ἐξαπέστειλε κενούς.
Ἀντελάβετο Ἰσραὴλ παιδὸς αὐτοῦ
μνηστῆραι ἐλέους,
καθὼς ἐλάλησε πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν
τῷ Ἀβραάμ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ
εἰς τὸν αἰῶνα.

Magasztalja az én lelkem az Urat
és örvendezik az én szellemem az én
Istenemben és Megváltómban.
Mert meglátá az ő szolgálóleányá-
nak alázatosságát
és ime mostantól boldognak mon-
danak engem minden nemzetek.
mert nagyszágos dolgokat cselekedett
énvelem az erős Isten
és szent az ő neve,
s irgalma nemzetségről nemzetségre
áldja azokat, akik őt félik.

Hatalmas dolgokat tőn karja erejével,
s szétszórtá a gőgösöket önnön szí-
vük elbizottsága által.
Levoná székéből az erőst,
s fölemelte az alacsonyt.
Az éhezőt betölté minden jókkal
s a gazdagot üresen küldte el.
Fölfogadá szolgálóját, Izráelt,
hogy ne felejtse irgalmát,
miképen megmondotta vala atyáinknak,
Abrahámnak és az ő maradékának,
mindörökké.

AMOR SANCTUS

Ez az ujjongó pár sor, mely oly erővel üti meg, mindjárt a Lukács könyvének első lapján a keresztény lélekzengés alaphangját, nem egyetlen helye a Szentírásnak, amiből hamar himnusz és ének lett. A Titkos Jelenések számos részletét ma is ének-szövegül használja a liturgia. De a szent szövegek mellett nyilván hamar jelentkezett az egyéni ihlet is, jelentkezett a *költő*, új meg új versekkel, ahogy már Tertullianus megírja: *Ut quisque de scripturis sanctis vel de proprio ingenio potest, provocatur in medium, Deo cantare*. Ahogy kiki a Szentírásból vagy a saját tehetségéből győzi, lépjen elő s zengjen éneket Istennek! Hisz az evangélium szerint maga Krisztus és tanítványai is himnuszt zengedezve — *ὕμνησαντες*, azaz *hymno dicto* — vonultak föl az Olajfák Hegyére. Sőt a hagyomány még az ének szövegét is megőrizte, amit az Üdvözítő dalolt volna. Ezt már Szent Ágoston is apokrifnek tartja. De az a pár sor, amit idéz belőle, mégis tiszteletreméltó, már régiségénél fogva is — talán a legrégebb latinnyelvű himnusztöredék, ami ránkmaradt.

Solvere volo et solvi volo.

Salvare volo et salvari volo.

Generari volo et generare volo.

*Cantare volo et cantari volo,
saltate cuncti!*

Ornare volo et ornari volo.

*Lucerna sum tibi, ille qui me
vides.*

*Janua sum tibi quicunque me
pulsas.*

*Qui vides quod ago, tace opera
mea!*

Oldani akarok s oldódni akarok.

Üdvözíteni és üdvözülni...

Nemzeni akarok és megfoganni.

Énekelni és énekké válni:
mindenki táncoljon!

Ékesíteni és ékeskedni vágyok.

Lámpásod vagyok, ha meg tudsz
látni engem.

Ajtód vagyok, ha zörgetsz raj-
tam.

Ki látod, mit cselekszem, hall-
gasd el műveimet...

BEVEZETÉS

S kiegészíti e töredéket még néhány sor, ami görögül maradt ránk :

*Τρωθήναι θέλω καὶ τρώσαι θέλω.
 Φάγειν θέλω καὶ βρωθήναι θέλω.
 Ἀκούειν θέλω καὶ ἀκούεσθαι θέλω.
 Λούσασθαι θέλω καὶ λούειν θέλω.
 Νοηθήναι θέλω, νοῦς ὢν ὄλος.
 Ἡ χάρις χορεύει.
 Ἀυλῆσαι θέλω, ὀργήσασθε πάντες.*

Sebezni akarok és sebesülni.
 Táplálék vagyok és táplálékra vágyom.
 Hallani akarok és szólni akarok.
 Tisztulni akarok és tisztítani.

Akarom, hogy értsenek, mert értelem vagyok.
 A malaszt vezeti a táncot.
 Sipolni akarok, táncoljon mindenki!

Kétségtelenül igaza van Ágostonnak: ezen a himnuszon az eretnenség illatát érezni... Eretnenség és igazhit versengtek az éneklésben, és himnuszokkal harcoltak. A költő ihletét isteni jelnek érezték, és a szentség bizonyítványának. „Mutasson valami zsoldárt!” — kiáltott Tertullian Marcionnak, — „valami víziót! imát, ami a lélek révületében született, *in amentia*, őrületben!” Mások, mint Szent Efrém, „édességbe burkolt méregről” beszélnek. A megtérteket avató himnuszokkal készítették elő a szent rejtelmek föltárulására. Szent Jusztin már a II. század közepén említi az ú. n. Eucharistia-éneket, melyből a mai mise prafatiója és kánonja fejlődött. Arius világi dallamokra készít énekeket, „matrózok, molnárok, utazók” ajkára. S Ágoston, aki egyébként nem volt poéta, versben felelt a donatistáknak, „hogyan még az alsóbbrendű tömeghez s a tudományban járatlanokhoz is eljusson”.

Ez az áradata a költészetnek, ez a szabadsága az egyéni ihletnek biztonnal nem járt teológiai veszély nélkül. Az Egyház immár szervezet volt, s fegyelmet kényszerült tartani. A szellem

galambjai túlon túl felelőtlenül szálltak összevissza, s egymás tollát tépték. Az égi üzenet veszélyben volt. A laodiceai zsinat, a IV. század közepén, szigorú végzést hozott, mely szerint „tilos a templomokban magánképzőművészi zsoltárokat énekelni, vagy az ó- és új-szövetség könyvein kívül egyéb könyvekből olvasni költeményeket”.

Ezt a tilalmat a „matrózok, molnárok és utazók” nyilván nem nagyon tartották tiszteletben. A szent énekek már szakmában zengtek, s az „édes méreg” mindennapi tápiálék lett. Gnosztikusok, elszakadt kis felekezetek, különös eszmék rajongói, százanként, százötvenenként gyűjtötték össze himnuszait, s már Alexandriai Kelemen megírta, hogy a kereszténységnek „egész élete egy zengő ünnep, hisz Isten mindenütt jelen van! dicséretekkel műveljük a földet, himnuszt harsogva hajózzuk a tengert”, és, mint máshelytt mondja, „még az ebédet is zsoltárok hangja szenteli meg”. A vértanúk énekelve léptek a kínpadra, s a költők vérükkel védték irattekerceiket a fanatikus képprombolók ellen, akik épúgy üldözték a csengő ritmusokat, mint az arany ikónokat és himzett pluviálékot.

4

Milyenek voltak ezek az első himnuszok? Nyilván nem érték el azonnal a művészi tökéletesség tetőfokát. Az első századokban még javában virágzott a nagy görög és latin irodalom: de ez pogány volt, s inkább átok és szent borzalom tárgya. Az őskeresztény költők műveletlen vagy félművelt emberek lehettek, akik még hozzá meg is vetették a műveltséget, mint a mai kommunista a „polgári” kulturát. A görög műköltés raffinált vers-technikájáról alig volt sejtelmük. Megelégedtek a prózával is, amit a nagy érzés és izgatott fantázia hullámszáma külső ritmus nélkül is énekké emelt; vagy ismert és köztudatban élő versek

BEVEZETÉS

ritmusait alakították át keresztény célokra, amint a szertartásbeli és lelki szükséglet egyre fokozódott. Költészet volt ez költők nélkül; alkalmi és szükségpoézis, melyben mindenki közreműködött, aki tudott, névtelenül, nem a maga, hanem az Isten dicsőségére.

Természetesen elsősorban az Egyház papjainak és püspökeinek kellett ellátni ezeket a szükségleteket. S ezek mihamar literátusokból regrutálódtak, amint a művelt lelkek szomszárja is mindinkább rátalált az Igére, s a művelt neofiták hasznos voltukhoz képest vezető szerepet kaptak az Egyházban. Így jelent meg végre a kereszténységben a művelt és tudatos Poéta, hogy előzőinek naiv érzését az antik verskultura eredményeivel összekötve a negyedik század folyamán a szent énekköltés első nagy virágkorát kivirágoztassa.

Szent Hilárius, a legrégebb latin himnuszköltő, akinek néhány verse, bár csonka és megromlott szövegben, ránkmaradt, maga is ilyen irodalmilag tanult neofita volt, s filozófikus töprengések vezették a kereszténységhez. Pogány irodalmárból lett Mediolanum püspökévé az első nagy keresztény költő, Szent Ambrus is, s nem osztotta együgyű paptársainak előítéletét a költészet profán gyönyöreire ellen. Egy szorongatott nyájnak pástoraként büszkén vállalta a vádat, hogy himnuszaival megbabonázza s elvarázsolja a népet, s lángoló szavakkal dicsőítette a nagy varázst, az Éneket, melynek hatását nem kisebb ember rajzolta meg számunkra, mint Ágoston, ki maga is az elvarázsoltak közé tartozott. *Grande carmen istud est, quo nihil potentius!* valóban hatalmas vers volt az, varázsszer, zászló és fegyver, pogány poroszlók és eretnek császárnók ellen.

Végre Prudentiussal, kit a legnagyobb őskeresztény dalnoknak neveznek, föltünik a laikus himnuszköltő is: versek és énekek, melyek immár nem közvetlen liturgikus célra készültek. Mindezek a költők bizonyos mértékig még a klasszikus költészet folytatóinak

tekinthetők: Ambrus karakterében is egy „utolsó római”, s Prudentius közelebb áll Horáchoz, mint egy újabbkori rímpengetőhöz. Mégis van bennük valami, ami már elindulás a modern líra lázai felé: oly pályán, amelyen nincsen visszatérés. Formáik kétségkívül antik formák; de nem az elegáns sapphicumokat és alcaicumokat kedvelték ők, hanem azokat a puritán jambusi és trochæusi sorokat, melyekből a modern vers számunkra otthonos lejtése kifakadt.

Ambrus négyes jambusokat köt strófába, amilyenek Horáciusnál is előfordulnak, de csak hosszabb sorokkal váltogatva. Ambrusnál ez a vers egyedül jelenik meg, egyszerűen és egyhanguan. Hatása annál mélyebb. A fázó lélek egyszerű öltönye ez, nem pompájáért, hanem melegéért hordva. Kacérságnál több itt a szemérem, s néha oly hatást tesz, mint a haldokló vértanulány szemérme, akiről a szent költő énekel, s aki elestében magához szorítja ruháját, hogy a bakó meg ne pillantsa illetlenül.

Ez a forma, az *ambroziánus*, mely az őshimnuszoknak kedvelt formája lett, voltaképp modern vers már. Hisz sor s ütem szerint pontosan azonos a modern líra egyik fő-versével, melyen például Tennyson gyászdobja s Oscar Wilde művésztöredelme zengett; csak a rím hiányzik. S mintha ez a modern hangzása a versnek szorososan függne a tartalom keresztény telítettségétől: attól a megnevezhetetlen árnyalattól, mely az antik érzést és a keresztényt elválasztja. Ezek a mártiremlékek felfedezik a szenvedés örömét, ezek az esti és hajnali imák a lélek közösségét a természettel Istenben. Az antik művészet szigorúsága és derűs fegyelmezettsége megszűnik itt; az érzés kiárad és terjeng; a konstrukció föloldódik, s a vers, hiába áll klasszikus tradícióju sorokból, félreismerhetetlenül *keresztény vers* . . .

Csupán a rím hiányzik, — de az se teljesen. Ambrusnál s másutt már meg-megcsendül itt-ott ez a különös csókja a soroknak, még nem szabályosan, de már tudatosan. Ez az édes és méla

csendülés, mely oly tipikusan keresztény és modern. Rím, rím, egy új világ naiv csengetyüje, bethlehemi csengő, barikák nyakán, a megszületett Jézus jászolánál.

5

Nem szándékunk itt a himnuszköltés ezeréves történetét megírni. Alig mondhatnánk többet e kis helyen, mint amit maga az az ötven himnusz el tud mondani, melyet származásuk időrendjében könyvünkbe gyűjtöttünk. Az őshimnuszok költői egy világ végén álltak, mely elsúlyed a népvándorlás ciklonjaiban. Velesúlyed a kulturája is, Róma kulturája, s csupán a nyelv maradt meg, ama nemzetközi nemzetnek nyelveként, Krisztus nemzetének. Körül gomolygó erőszak, újonjött vad törzsek, mindig forrongásban, ezek nem nemzetek még, csak születendő nemzetek káosza. A himnuszköltők belőlük szakadtak, és sorakoztak, Európa minden részében, Krisztus nemzetének zászlaja alá. Nem a maguk vad nyelvét énekelték, hanem a Krisztus nemzetének nyelvét. Törten és dadogva verselték a latint, nem azért, hogy versenyre keljenek a régi poétákkal, kiket nem ismertek, hanem csak hogy kiöntsék a maguk naiv lelkét, s könnyü énekekkel lássák el társaikat s megtért honfitársaikat, akiknek még az Ambrus egyszerűsége is nehéz volt.

Ez a középkor igazi „sötét” szaka: a nagy lángok kialudtak, s örült, aki pici mécset tudott gyujtani a viharban, pici gyertyácskát tenni a fészület lábához. A hirtelen virágkor után többszázados hanyatlás jött a himnuszköltésben is, küzdés és hebegés. Mégis lobogtak a mécsek és gyertyácskák mindenfelé, zengettek a naiv énekek templomokban és klostromokban, (ahogy Benedek regulái is szabták) Hispániától a mesés Irorszáig. A népek térítői és tanítói, a „tisztletreméltó” Beda és a tudós Alcuin, pápák és királyok, mainzi érsek, cluny apát és szentgalleni szerzetes, mind

együttal énekszerzők voltak, ha nem költői hivatásból, pásztori ihletből. „Nem egy költőcéh írja e verseket, hanem az egész egyház ég és énekel”, hogy a szent kórus meg ne némuljon.

Szerény és együgyü hangok; de az irodalomtörténet buvárlója számára rendkívüli tanulságokat rejtenek. A kutató nyomon kísérheti itt egy fejlett, gazdag és szigorú formavilág lassu fölbomlását, s a romláson át egy jövődő ragyogás ígéretes fölfölcsillanását, mint aranycsillámokét a formátlan közet-tömbből. A jámbor költők nem voltak már művelt rómaiak. Még a nyelvet sem kezelték teljes biztonsággal; s bizonytalansággal nem csupán az egyszerűség bájáért kerültek a művészebb szerkezeteket. Annál kevésbé hatoltak be a klasszikus prozódia finom titkaiba. A szótagok hosszúságát és rövidségét nem jól érezte meg barbár fülük; lelkükben egy másik, vadabb zene zenélt, a saját durva nyelvük, gyermekkorukban hallott törzsi énekek zenéje. Hexameteraik s sapphoi strófáik bizony döcögősek; időmértékes soraikon átút egy másik ritmus, mely tapogatózva a hangsúlyba kapaszkodik.

Majd egészen fölszabadítják magukat az időmértéktől; de még a másik ritmus törvényeivel nincsenek tisztában. Prózának nevezték: *prosa est producta oratio a lege metri soluta: sic dicta ex eo quod sit profusa*. És tudták már, hogy a prózában is lehet ritmus: *rhythmus per se sine metro esse potest, metrum sine rhythmo esse non potest*. Ez a modern szabadvers elvével azonos; és csakugyan, e kor himnuszai között nagyon sok van olyan, amit a formája miatt ma szabadversnek kellene mondanunk.

A jámbor szerzők azonban nem érték be ennyivel. Fülük teljesebb és csengőbb zenét kívánt; s a gyermekorból hozott barbár melódiák is nosztalgikusan muzsikáltak bennük. A liturgikus ének követelményei is közrehatottak. Az istentisztelet céljaira aligha volt legmegfelelőbb forma az egyszerű próza, azaz *profusa: aradás*. Itt szigorú tagoltságra volt szükség. Az egyházi szertartás voltaképpen *dráma*; a mise maga a megváltás nagy tragédiájá-

BEVEZETÉS

nak mindennapi megismétlése. A szertartás éneke is dráma: s már csirája és előképe a későbbi misztériumoknak. Sűrített dráma olykor, dalformában, mint a modern balladák; s gyakran a párbeszéd alak sem hiányzik. De mindig dráma és párbeszéd oly értelemben, hogy fölváltva éneklük: pap és ministráns, egyház és nép, karok és félkarok. Így valósul meg gyakorlatban a *kollektív lira* mai ideálja; a himnusz, egyházi használatát nézve, *antifóna* és *responsorium*: ahogy egy-egy fajtáját vagy csoportját nevezik is.

Ez a váltogató éneklésmód magávalhozza a strófászerkezetet. A fül az egymásnak felelgető strófák zenei egyformaságát követte, és a jámbor, dadogó, tanácstalan költők teljes buzgalommal igyekeztek legalább szótagszámban egyenlőre mérni megfelelő sorokat. Notker például, a boldog Notker — akinek mellékneve is *Balbulus*, azaz dadogó — szinte kétségbeesetten méricsélte naiv szótagjait; s mégis — óh hit és jámborság csodája! — ezekből a szeszélyes hosszúságu mérték és ütem nélküli sorokból olykor a pásztorok és angyalok éneke csendül ki, főleg ahol ama bethlehemi csengő is idézi és igézi — a rím!

Országos Széchényi Könyvtár

6

Csakugyan a rím csengése az, ami e naiv, kissé még barbár költők lelkét legmélyebben megragadta: a versnek ez a naiv s kissé talán barbár ékszere, melyet Paul Verlaine nem a bethlehemi csengőhöz, hanem a négerek zörgettyüjéhez hasonlít. A rím átcsengetett a ritmustalan sorokon, s kivált, ahol a szótagok egyformaságával párosult, magában is új ritmusra vezette a fület, melynek a klasszikus időmérték úgyszólván sosem volt egészen otthonos, a vadabb nemzeti és törzsi zenék emléke zsongván benne.

Így történt, hogy a rím új ékessége nem a régi latin formákhoz kapcsolódott, s nem a leoninus irányában fejlesztette

tovább a verselést; noha erre is indult elég próbálkozás, többnyire
 sután vagy a mesterkélés útvesztőibe sülyedve. Ehelyett a rím
 egészen új verselést fejlesztett ki, mely bizonyára nem képzelhető
 a nemzeti nyelvek hangsúlyos verslejtésének hatása nélkül; de ez a
 hatás nem volt egyoldalú. A nemzeti nyelveken való verselés —
 mely még valósággal gyermekkorát élte — sokkal többet kapott,
 mint amennyit adott. Kapta elsősorban magát a rímet, minden
 modern verselésnek ezt a legfeltünőbb jellemzőjét; de kapta azon-
 kívül a nagyobb szótagmérő szigorúságot is, melynek segélyével
 a kialakulóban levő ős-ködös formák szilárdabb vázat nyertek s
 mindinkább függetlenedni tudtak a zenétől. Amit e tanulmány
 elején mondtam, épen nem volt túlzás. Mind, akik ma verse-
 lünk, e naiv új-latin költők adósai vagyunk, legősibb formáinkkal,
 legmindennapibb eszközeinkkel.

A versforma kialakulása szoros összefüggésben van a lírai
 tartalom gazdagodásával. Ahol új verselés mód jelenik meg, mé-
 lyebb, finomabb és komplikáltabb zengésekre kapva, biztosak le-
 hetünk, hogy az emberi lélek új érzésekkel, különös rezdülésekkel
 lett dúsabb s teljesebb. A modern verselés kifejlődése egybeesik
 a középkor lelkiéletének mélyebb bonyolódásával és színeződé-
 sével.

Ez a bonyolódás és színeződés főleg két elemből tevődik
 össze. Az egyik a fantáziának az a páratlan föllobogása, a magas,
 metafizikai vágyaknak az a csodálatos szárnyrakapása és égbe-
 szökése, ami a csúcokig-lendülő theológiai spekulációnak hatása
 volt a keresztény emberiség érzésvilágára. Az a sok eretnek vita
 és skolasztikus disputa, az a sok misztikus okoskodás és ezerszer
 kigunyolt doktori „szórszálhasogatás” nem esett olyan hiába, mint
 Mr. Homais szerette képzelni. S nem arra gondolok itt, amit
 a logika és filozófia nyert vele, a fogalmak élesedése s a meta-
 fizikai képzelet fölroppenése révén. Ami legtöbbet nyert, az a
 líra volt, melyet a legfelcsigázottabb fantázia, a legbetegesebben

BEVEZETÉS

szubtilis érzés is csak gazdagít és nemesít. A képzeletnek ez a megszabadulása minden földi bilincsektől, a szívnek ez a földobogása mennyei és misztikus fények felé: ez kellett hozzá, hogy az emberi szellem kitermelje magából a modern lirizmust. Különös virág, mely csak különös éghajlat alatt tenyész.

Persze, e különös éghajlat alatt is, az egyetlen, ős, emberi föld termi: ezek a költők is *emberek*. Noha, kevés kivétellel, csupa papok és barátok neveit olvassuk közöttük, semmikép sem lehet költészetüket valami hierarchikus kaszt-poézisnek tekinteni. Pap vagy barát a középkorban nem annyit jelentett, mint ma jelent: hisz akkor jóformán minden tanult s magasabb szellemi életre vágyakozó ember pap vagy barát volt. Papok vagy barátok, szentek vagy remeték, ezek a költők is emberek mint mi, nyugtalan, áhítózó, talán menekülő, bűnös és bűnbánó lelkek. Nem érzéketlen imagépek és hideg theológusok, hanem szemek, akiket félelembe és csodálatba ejtett az Isten világa, fülek akiket részeggé tett a latin rímek káprázatosan tiszta csengése, s agyak, akik éheztek és szomjazták az igazságot. A theológia maga nem csupán iskolás és száraz tudomány volt: hanem a legmagasabb igazságok megsejtett formája, s néha vakmerő birtokbavétele.

Mindenesetre: a himnuszok tartalma gyakran teljességgel theológikus. Éspedig azt mondhatnám, szaktheológia van ezekben, fogalmak kifejtése, finom distinkciók, egész vitás tanok védelme és részletezése. De a legszárazabb tan is költészetté válik, a legelvontabb okoskodás is drámává, ha nem az ész hideg erőfeszítése, hanem az egész lélek mély vallási vágyai és félelmei születték. Hozzájárul a fogalmak elmélyítésének, az elvonásnak, egy egész új, szellemi világ felfedezésének az öröme, mely szinte a túlvilágot látszott képviselni, mint az ideák világa Platónnál. A fogalmak játékát a szavak játéka fejezi ki s a rímeké támogatja. Egy-egy lap ezekből az énekekből egyszerre pedáns értekezés, csillogó szó-torna, és bensőséges lira. A költő néha szinte ki-

röppen az emberi világból, az Istenség belső titkait kutatja, a Szentháromság személyeinek egymással való párbeszédét lesi meg, Atya és Fiu balladák hőseivé válnak. S e rejtelmes kiröppenések egy égi és idegen világba mégis melegek és emberiek maradnak, akár — hogy egészen modern példákat idézzek — egy Poe vagy Baudelaire leglégiesebb és legkülönösebb fantáziáikban, mert e fantáziák és álmok forrása az emberi lélek legmélyebb nosztalgiája a tisztaságok és magasságok felé. Aki például elolvassa Hildebert de Lavardin hatalmas énekét, az *Alfa és Omega*-dalt, érezni fogja, hogyan olvad át a szubtilis teológiai játék és zord túlvilági vízió a legmelegebb és legmélyebb emberi hanggá: a lira hangjává.

E dalokban mindig több és több az extatikus elem, mindig szárnyalóbb a ritmus, mindig zengőbbek a rímek. Abélard, a Heloise szerelmese, a párisi egyetem híres doktora, az örök Szombat elragadtatott ritmusait zengi. Az oltáriszentség tana az Istenrel való egyesülés himnuszait váltja ki, a tanárok és egyháztudósok dalkokká válnak, s Aquinói Tamás, a középkor legnagyobb filozófusa, rímeket penget mint egy trubadur.

7

De ez már később lesz, a himnuszköltészet e második nagy virágkorának vége felé. Közben nagyot változtak az idők, s a barbár, forrongó világ, amelyben az áldó, békéltető és termékenyítő Ige működött, gazdag keresztény kulturát fejlesztett ki, s egységes nemzetközi szervezetté rendeződött, amelyet azóta sem látott Európa. A himnuszköltés is szervezettebbé vált, műfajai specializálódtak, liturgikus használata pontos megállapítást nyert, s gócai is áthelyeződtek, centralizálódtak. Legszebb termékeit már nem a ködös Irországból, s nem a háborgó germán tájakon találjuk. Hanem Párisban, a kultúra és szent tudomány szék-

BEVEZETÉS

helyén, a Theológia fővárosában. S e himnuszok nem is káotikus botladozások többé, hanem a francia elegancia remekművei. Nem formátlan tömböcskék, melyekben a szent gyöngédség nemes ércerei bujkálnak, hanem tökéletesen kiötvözött szinarany ékszerek, a rímek szikrázó drágaköveivel. Elvontnak látszó tartalmukra a költészet érzéki pompát ad; s valóban ez a tartalom csak látszólag elvont, mert mi van konkrétebb, mint a meleg és szárnyaló érzés? Ez a tűz, ez a ragyogás, ez az elegáns zene és érzéki pompa a szerelmi lira tónusára emlékeztet s a szent költészet kifejezései, képei, csöngése, hőfoka minduntalan a legszenvedélyesebb szerelmi lírát juttatja eszünkbe.

S nem is hiába nevezi a szent költő azt az érzést, ami muzsikáló verseit sugta, szerelemnek, *amor sanctus*nak. Ez a költészet (valamilyen szent és mennyei értelemben): szerelmi költészet. A világi szerelem dalaitól tisztasága és magassága, s nem hüvössége választja el. S a theológiai képzetvilág mellett a másik lelki forrás, amiből a himnuszok új virágkorának szingazdagsága szövődött, kétségkívül ez a „mennyei szerelem”. A mai olvasó bizonyára meglepődik, talán olykor meg is ütközik s szerelmi képzetek és szavak különös túltengésén a középkor egyházi lírájában, s hajlandó elfelejteni, hogy a vallási érzés az emberi lélek minden mély és nagy szenvedélyét magában foglalja. A vallást csupán a fölvilágosodás késői kora emelte az ész hideg szférájába. A középkor Istene az egész embert kívánta, az egész lelket, legforróbb lángolásaival, legintimebb álmaival együtt.

Az Egyház, melyről sokszor elmondották már, mennyire ismeri az emberi természetet, s mily bölcsen állítja annak minden ösztönét s erejét a lelki célok szolgálatába, nem vetett gátat a magas és szent erotika áradatának, mely az egész liturgikus költészetet is, de kivált a szerzetes klastromok óra-énekeit elborította. Mennél mélyebb lett a lelki élet, mennél jobban hatott a kereszténység lelki és aszkétikus elve a test vad ösztöneivel szemben:

annál erősebb lett a vallás költészetének ez az erotikus íze, mert annál több léleknek összpontosult minden szerelmi lobogása a menny szerelmében. S nem is kell földies erotikát keresni e versek mögött: a szent lira csak kifejezéseiben kényszerült a földi szerelem szótárát használni, amire különben a szentírás — az Énekek Éneke — is följogosította.

De természetesen hatottak erre világi hatások is: a fantáziának az a megtelése érzéki és pompázó képekkel, amit a fejlettebb udvari fényüzés, a kifinomultabb társasélet, s kivált a keresztres hadjáratok óta Kelet szinpazar kulturájának kisugárzása eredményezett. Tekintetbe kell venni a világi szerelem lírájának hatását is. A jámbor szerzetes memóriájában világi népdalok, virágénekek zengtek, melyeknek eltanult szépségeit és melegségeit úgy helyezte a feszület vagy Mária-kép elé, mint a szabad mezőről szedett profán virágokat. Így szentelte Istennek a szerelmet is, mint az egész életet.

S amit az egyházi lira a világítól kapott: vissza is adta annak. Arra, hogy modern szerelmi líránk átfinomodott, belső-ségessé, lelkivé fejlődött, kétségkívül legnagyobb hatással a szent szerelem lírája volt. Másrészt az egyházi lírának ez az erotikus áttüzesedése lett épen az, ami az európai műköltést megszabadította a klasszikus költészet hidegségétől és keménységétől. Így történt, hogy ép a középkor latin lírája, mely a római költészet hagyományain és vívmányain épült, s annak saját nyelvén fejlődött tovább, lett e hagyományok voltaképi megtörője, s egy új, modern hagyomány megindítója. Bajos volna pontosan leírni a kölcsönhatást az Egyház latin lírája s a kezdődő udvari- és trubadurköltészet között. De bizonyos, hogy e meginduló s mihamar művészies, sőt mesterkélt formákat öltő világi poézist sem lehet képzelni a latin költészet nélkül, mely maga is egyre jobban világiasodott, úgyhogy e korszakban már bordalokat s nagyonis földi szerelmekről zengő énekeket is találunk az egyházi himnu-

szok nyelvén és stílusában. Az oltárra szórt profán virágok mögött mindgyakrabban eltűnik az oltár, míg a modern világi költészet, levette a latin ünnepi köntösét, nemzeti ruháit díszíti föl e virágokkal. A szent múzsa mellé egy ifjabb nővér serdült, s abban az évben, mikor a *Stabat Mater* gyönyörű himnusza megterem, Dante már építi óriási költeményét. A szent szerelem egében Mária trónja mellé leül a földi asszony, Beatrice.

8

De egyelőre még harsog az égigzengő és sokhuru „szent lira”, melynek számára az egyetlen asszony az égi nő, Mária. Az a szent, az a költő, akinek a hagyomány a mennyei szerelem legszenvedélyesebb hangu énekeit szájába adja, ugyanaz, aki Dante költeményében mint a Szűz Mária szentje jelenik meg: a clairvauxi Bernát. A „szent szerelem” szentje egyúttal a Szűz Mária szentje, mert Mária az, aki ezt a szent szerelmet láthatóan szimbolizálja, aki a mennyei szerelemnek asszonyvoltával földi alakot ad. Ő nemcsak imáival közvetítő az ég és a föld között, hanem asszonyi szépségével is, szemén és szíven át fordítva a lelket az ég felé. A szent szerelem költészete túlnyomó részben őrá zeng, s a szép latin rímek csengő ékkövei legpazarabbul az ő köntösének szegélyét tűzik tele. A Mária-kultusz költészetben úgy mint festészetben a legtermékenyebb ihlető; a szavak is tudnak Madonnákat varázsolni, az anyaság kimondhatatlanul édes misztériumával, és Annunziátákat, a mennyei és csodálatos nász borzongásával. E Madonnák és Annunziáták alkotói, akiknek a mai átlag művelt ember még a nevét sem tudja, nem kisebb mesterek a maguk művészetében, mint a primitív olasz festők, akiket ismerni szinte a *bon-ton*hoz tartozik. Természetesen, közöttük is sok az alázatos névtelen, mert hisz Istennek, s nem önmaguknak dicsőségére zengtek: a Pictor Ignotusok, kik sokszor

AMOR SANCTUS

a legnagyobb, legégőbb szépségű remekek alkotói. De bőven vannak már híres nevek is, nagytermékenységű s szinte hivatásos himnuszköltők, mint a sokat emlegetett Adam de St. Victor, akit némelyek a legnagyobb középkori latin poétának tartanak.

Ezek a költők a himnuszköltés egész második virágkorában főleg párisiak és franciák, akik legközelebből állottak Theológia úrnő trónusa körül. De ezt nem úgy kell érteni, mintha a himnuszköltés másutt megnémult vagy megfogyott volna. Ellenkezőleg: ekkor jutott nemcsak virágzásának, de elterjedtségének is legnagyobb fokára. A latin egyházi poézis, mely materiájánál fogva nemzetközi művészet, akár a piktura, mindenütt otthon van, s noha Párist centrumának nevezhetjük, az egész keresztény világon terem és hat. Nemcsak a tudós és szent Páris énekei zengenek Európa minden templomán és klostromán keresztül. Minden nemzet külön hangokat is ad a nagy kórusba, variánsok vagy önálló énekek alakjában, melyeket a saját szentjeihez intéz, vagy a saját liturgiájának szokásaihoz idomit. A katolikus összhang egységébe engedelmesen simulnak bele, s mégis tisztán kiérezhetők e külön hangok is. Az angol zengésekben sejthetni már a szubtilis modern angol lira hangját, s az olasz *Dies Irae*, melyet a hagyomány szerint Szent Ferenc egyik társa szerzett, a Dante vízióinak rokonságából való.

Ebben a nagy nemzetközi koncertben, már a hangverseny vége felé, a magyar hang is megzendül, és nem méltatlanul. Aki persze a mai nacionalista irodalomtörténet szemével kutatja ezeket a magyarországi eredetű himnuszokat, erősen csalódik. A közös katolikus jelleg jóval erősebb bennük, mint a nemzeti, s némileg erőltetve lehetne csak nemzeti irodalmunk egységébe kebelezni őket. Még a magyar szentek is ritkán jelennek itt meg nemzeti színekben, s karakterük többnyire épenséggel nem az, amit magyar karakternek szoktunk elképzelni. Sőt ha nemzeti elfogultságokkal kezdünk e himnuszok olvasásába, alighanem cso-

BEVEZETÉS

dálkozunk, hogyan kerülnek ezek a vérszegény, aszkétikus alakok a magyar glóbusra?

*Carne sub exili,
caelesti nupta cubili,
languet in aspectu
Domini saucia nexu.*

Vékonyhusu, bággyadt,
jegyesse mennyei ágynak,
sebesülten lankad
ölelésétől az Úrnak.

Így festi egy verses officium például Boldog Margitunk arc-képét, s aztán hosszasan részletezi az árpádházi szüz önsanyargatásait: „Fátyol rejtj homlokát, — öltözik szörmezebe; — ostorozza szüz-magát; — Krisztusé már teste. — Vas-övel is derekát — boldogan övezte”¹ és így tovább. „Buja hálóját világnak — a szemérem megveti; — Margit égi mátkáságnak — szent reményét követi”². A költő alig látszik rá gondolni, hogy magyar királylányról van szó, akire történelmi hivatás is várhat; ellenkezőleg, büszke rá, hogy hősnője ezt a nemzeti hivatást földalta:

*Voto vitæ stabilis
loco permutata,
tamquam arbor fertilis
crevit transplantata.*

Így cserélve életet
fogadalmát állta,
s megnőtt mint átültetett
termékeny palánta.

S ha mégis szó esik e versekben a földi hazáról: az ének a lemondást, a földi értékek megvetését hirdeti még a hazának is, s távol attól, hogy a nemzet dicsőségét, hatalmát vagy győzelmeit zengené, inkább mindezeknek a semmiségét zengi. Alig lehet jobb példa erre, mint éppen az idézett Margit-officium, mely a szentet

¹ *Cilicio se ambiens — virgo jam velata, — flagris se percutiens — Christo consecrata, — zona quoque ferrea — cinxit se beata.*

² *Mundi plenum luxu rete — damnat pudicitia. — Cæli nuptum Margaretæ — sperat innocentia.*

AMOR SANCTUS

követendő mintának állítja az országgal szembe:

*In declivo vitæ fine,
nostri casus ut ruinæ
restaurantur gratiæ,
dum regali stirpe nata,
jura vendit abdicata
voluntatis propriæ.
Hæc exemplum,
Dei templum,
Margareta,
laude spreta
mundi, præbes patriæ!*

Lejtőjén az emberlétnek,
hogy a Kegye az üdvösségnek
romját fölépitené,
bár királyi törzs magzatja,
nem volt külön akarátja:
templom lett ő, Istené.
Nem becsülni
ami földi:
ez a példa,
Margaréta,
mit te adsz hazád elé!

Bizonyos, hogy sok ilyen éneknek nem is magyarok a szerzői, hanem idegenből idekerült papok és szerzetesek. De a magyarok sem mint magyarok szólnak itt, hanem mint Krisztus országának polgárai, mely az ő nagyobb és igazi hazájuk. Talán ép azt keresik, azt dalolják, azt a keresztény erényt hajszolják, ami a magyarnak legmesszebb és legnehezebb. És mégis olykor, ha másban nem, egy vers lejtésében, egy alig meghatározható árnyalatban, érezni véljük, hogy elárulják magyarságukat, mint ahogy régi szárnyasoltáraink képein ráismerni vélünk — talán a Krisztus koporsóját őrző katonák közt — egy-egy magyaros arcra vagy honi dolmányra. A béke és szelidség e himnuszaiiban különös érzéssel sejtjük meg egy harcias nemzet nosztalgiáit, s a csiszolt, már-már túlfejlett latin rímzengésben egy primitívebb nyelv kibontakozó ritmusait.

De a himnuszok értéke független ettől. Ezek a himnuszok egy nemzetközi fejlődés apró láncszemei. S ebbe a fejlődésbe a magyarországi latin verselő époly teljes lélekkel s alázatos harmóniával simult bele, mint bármely nyugati keresztény diocesis zoltárosa. A latin himnuszok zengése hazánkban hamarosan sűrűvé s önkénytelenné válik, mint a szívdobbanás, s a magyar szív együttdobogott már a Nyugatnak, a keresztény Európának szívé-

vel. Nyugaton a Szüzasszony énekei zengtek, s Magyarország, a vad és férfias, sokáig rettegett tartomány, melyet első szent királya még szinte paradox módon helyezett e Szüz és Asszony védelme alá, immár visszhangozta az énekeket, s büszkén nevezte magát Mária országának.

9

De később lett jámbor, s talán tovább maradt az, más országoknál. Azt az időt, melyben a legtöbb magyarországi termésű himnusz született, a nyugati szellemtörténet mai munkása már alig meri a középkorhoz számítani. A középkor, s vele a latin himnuszalkotás, mint minden élet és emberi fejlődés, esztendőről esztendőre közelebb jutott ahhoz amit a lelki dolgok halálának lehet nevezni: a hitvesztéshez s önmagának elégetéséhez. A reneszánsz humanistái, akik egy egészen más latint fedeztek fel, megvetették a rímes versek naiv és modern latinját, mely nem ismerte a cicerói és horatiusi kánonokat. Így történt, hogy a latin himnuszalkotás egyik megölője épen a klasszikus latinság ismeretének emelkedése lett. A holt latin föltámadt, s az eleven latin meghalt. A humanisták vergiliusi költeményeket írtak, s Jupiternek nevezték az Atyát és istennőnek Szüz Máriát. A rímekben való gyermeteg gyönyörködést a metrika gondos tanulmánya váltotta föl, a himnuszalkotók eleven hitét a mythológia obligát és hideg szólamai. A kor divata és tudománya fölülről nézett a barbár rímekre s a szent énekszerzők konyhalatinságára.

A jámbor himnuszalkotás ehhez képest úgyszólván leszállt a világ értékskáláján s számbelileg is megritkult. Akik igazán tudták a latint, azok restellték csinálni. Az egyháznak megvoltak a maga régiségtől megszentelt himnuszai, s ami újat elmaradt szerzetesek itt-ott még készítettek, azon valami különös hanyatlás és ügyefogyottság lett úrrá, valami szentimentális és barokk szel-

lem, mely nem hasonlít többé a nagy, spontán lelkek szárnyalásához. Egy-egy fanatikus eretnek, mint Hus János, egy-egy hűséges és szigorú kora-barokk lélek, mint Kempis Tamás, megzendítette még az egyszerű szavak líráját, noha már kevesebb csillogással; s idekapcsolódik a magyarországi kora-barokknak néhány szép terméke. (Még Pázmány Péternek is tulajdonítanak egy gyönyörű himnuszt.) De a közönség is fogyott már, mint a költők: a nép nem értett latinul, s a művelteket nem elégítették ki az egyszerű szavak.

Akik a népre akartak hatni, mint a protestánsok, énekeiket úgy mint prédikációikat a nép nyelvén szerezték; s a katolikusok, hogy a hódító protestántizmus ellen sikerrel fölvehessék a harcot, kényszerültek követni a példát. Így vesztett teret a latin nyelv a vallásos költészetben is, hogy irodalmi élete a reneszánsz-humanizmus divatjának lejártával mind kizárólagosabban a tudományos használatra korlátozódjék, míg majd onnan is ki nem szorul. A latin himnuszok örökségét a nemzeti irodalmak modern lírája vette át.

S így végződik egy teljességgel nemzetközi költészetnek ezer évnél hosszabb fejlődése. Elnémult, hogy tovább zengjen más közegekben, mint az eloszlott zene az égtájak visszhangjában. S ha majd Faust misztikus karai Abélard ritmusait zendítik föl, ha Baudelaire különös vágyakozásai a *divinum vinum* izeit idézik, ha Coleridge ajkán az egyszerű Mária-dal gyermeki tisztségben csendül újra: német és angol és francia ekhózzák a szent, örök és anyai latint.

IO

De nem e közvetlen irodalmi hatás az, aminek révén újabb líránk és modern lelkiségünk e régi latin himnuszokkal kapcsolatot tart. A közvetlen hatás mindig kevesebb lesz, hisz a latin

nyelv ismerete mindig kisebb körre szorítkozik, s rég volt már mikor ez a kör pontosan összeesett avval, amely a lelki kultúrának eszméket és irányokat szab. Baudelaire még maga is írt latin verset a himnuszok modorában, Coleridge rögtönözve lefordította, ha útjában valami szép latin ének került elébe, — a mai költő talán meg sem értené már.

Mégis élnek és hatnak ezek az énekek, nem a papiros hideg tükrének közvetítésével, hanem az Egyház eleven hangján át. Mert nem szabad feledni, hogy ezek az Egyház énekei, nagy részük még ma is zeng a templomokban, s ünnepről-ünnepre ezer meg ezer áhitatos lélek száll föl dallamuknak és félig megértett vagy rossz fordításokból megsejtett szövegüknek szárnyán a szent érzések magasságaiba. Brémond abbé — a Paul Valéry kritikusa — nem az első, aki észrevette azokat a titkos szálakat, melyek a költészetet a valláshoz fűzik. A költészet extázisa és a vallási extázis sokban hasonló pszichológiai tünetény, s a keresztény himnusz, mely a laikus számára a költői elragadtatás forrása, az Egyház szertartásaiban vallási funkciót tölt be.

Ez az egyházi szerepük és jelentőségük külön életet ad a himnuszoknak, legalább egy részüknek és a katolikus világ körén belül. Mikor e költeményeket tisztán a profán poétika szemeivel nézzük, elvonatkozunk épen attól, ami költőik és első közönségük szemében igazi értékük és céljuk volt. A himnuszokról nem is szokás az irodalom megszokott kategóriái szerint beszélni. Egész külön tudományuk van, a *hymnológia*, s ez egyházi tudomány. Csoportosításuk sem a költészettenből ismert műfajok alapján történik, hanem liturgikus használatuk szempontjából. Ez a felosztás szigorúan megkülönbözteti az *ima* liturgiáját az áldozat liturgiájától, a klostromok és káptalanok közösen és fölváltva zengett házihimnuszait a nyilvános miseénekektől.

Az első csoportot a breviárium foglalja magában, mely a kórusban mondott közös imákat: zsoltárokat és antifónákat, lek-

ciókat és responsoriumokat tartalmazza. Az ima az ú. n. kánoni *hórák* szerint kíséri végig a napot, melyek háromóránként változnak. Van *matutina*, azaz hajnali óra; (mely az éjjeli *vigiliák nocturnum*ával kapcsolódik). Azután első, harmadik, hatodik és kilencedik óra: *prima, tertia, sexta, és nona*; megfelelő a mi napbeosztásunk 6, 9, 12, s d. u. 3 órájának. Végre a *vecsernye* és a *kompléta* órája. A himnuszok a hórák imái közé vannak beosztva, egyes napok és ünnepek szerint; ilyent 4000-en fölül ismerünk; vannak egésznapos *officiumok* is, ezek a közbeeső imákat és párbeszédéses antifonákat is versekben adják; *historiáknak* nevezte őket a középkor s az ismertek száma 600-nál több.

Az áldozati énekeket a *Missale* vagy *Graduale* tartalmazza. Idetartoznak a különböző körmenetek énekein kívül a *sequentia*k, e legnevezetesebb himnuszfaj, (így nevezve, mert a mise bizonyos részét követi: *sequitur*). A legszebb egyházi himnuszok ilyen *sequentia*k; ránkmaradt ebből is vagy 4000; s a műfajnak egész külön fejlődése van, a régebb vagy Notker-féle egymásnakfelelő puritán strófáktól az Adam de St. Victor-féle rímtobzódásokig.

A különálló, már kész *liturgikus szövegekbe* betétként beillesztett vagy *beilleszhető*, — többnyire rövidebb, 2—3 strófás — költeményeket mindkét csoportból *trópusok*nak nevezik. A liturgikus himnuszokon kívül természetesen nagy számmal vannak magánájtatosságra vagy olvasásra szánt vallási énekek is, *ritmusok*: óraénekek, rímes imák, glossza-dalok (azaz valamely adott szövegnek, pl. a Miatyánknak parafrázisai), nem említve a 150 strófás *psaltériumok*at és 50 strófás *rosariumok*at. A *cantiók* végül oly énekek, melyeket az Egyház eredetileg nem vett föl liturgikus énekei közé; de visszaélés folytán és megtürve mégis bejutottak a liturgiába, noha tartalmuk sokszor egészen világias.

Ezek a himnuszköltés egyházi kategóriái. A jámbor költők s templomi éneklők e kategóriák szerint beszéltek a szent költeményekről. Az irodalmi szemlélet mégsem tud semmitsem csi-

BEVEZETÉS

nálni e tömjénszagu műfajokkal, mert csak használatuk s nem a költemények belső sajátságai különböztetik meg őket: végeredményben a trópus épen úgy lehetne sequentia, és megfordítva. A tisztán irodalmi tekintet e versek egyházi használatát épúgy kényszerül figyelmen kívül hagyni, mint dallamaikat, melyeknek pedig bizonytalán hatásuk nagy részét köszönhatték. S irodalmi antológiát készíteni e versekről egykicsit annyi, mint botanikai mappába ragasztani a virágokat. Alakjuk szépsége ott is érvényesül, s talán gazdag színeik sem halaványodnak el teljesen. De az áradó illatot s balzsamos gyögyerőt nem a mappákban keressük. A himnuszok igazi zenéje nem a néma papirosról árad, s igazi varázsuk — az Ambrus varázsa — túl van a költészet varázsán.

II

A latin himnuszok eddigi antológiái többnyire egyházi férfiak művei, s bizonyos kompromisszumot keresnek egyházi és irodalmi szempontok között. A mienk tisztán irodalmi szempontokat követ, s az egyházi használatra csak annyiban van tekintettel, hogy a fordításoknál iparkodik a szövegek énekelhetőségét megőrizni.

A gyűjtemény berendezésénél nem alkalmaztuk az egyházi műfajok szerinti beosztást, de époly kevésbé igazodtunk az egyházi témák szerint. Talán kínáló s több tekintetben tanulságos lett volna például a Szentháromságról, az Oltáriszentségről, a Szűzanyáról vagy az egyes szentekről szóló himnuszokat együvé csoportosítani, de azonkívül, hogy az ilyen csoportosítás helyenkint elkerülhetetlenül monotoníára vezet, az irodalmi áttekintést is zavarja. Egy-egy kornak, sőt egy-egy költőnek alkotásait meszsze kellett volna egymástól szakítani, nem is említve, hogy itt-ott a csoportokat irodalmilag kevésbé jelentős alkotásokkal kényszerülhattünk volna kiegészíteni. Hasonló meggondolások szóltak

az Egyház ünnepeit, a liturgikus kalendáriumot követő beosztás ellen, melyhez a legtöbb régi himnusz-gyűjtemény ragaszkodik.

Egyetlen út marad: a szent költeményekben egyszerűen az irodalom termékeit látni, s ugyanazon elvek szerint kötni őket koszoruba, mint a világi verseket szokás. A szent témák fontossága így háttérbe szorul, s több tekintetet követel a költők egyénisége s a költői formák fejlődése. De itt is nehézségek merülnek föl. Az első nehézség magából az anyag rendkívüli gazdagságából adódik. Mit tudhat megmutatni félszáz vers — vagy akár kétszer, háromszor annyi is — egy világrésznek ezer éven áthuzódó költészetéből? Micsoda fogalmat nyújthatnánk a költői egyéniségekről, mikor — ha csak a legkiemelkedőbbekre vagyunk is tekintettel — egy-egy költőtől legfeljebb két-három verset közölhetünk, azt is csak kivételes esetekben? Mikor a híres és érdekes költők egész sokaságának egyáltalán nem is adhatunk helyet gyűjteményünkben?

De még nagyobb nehézségeket okoz az a sok bizonytalanság, ami a költők személyéhez és a költemények eredetéhez fűződik. Ezek a költők nagyrészt époly alázatos névtelenségben faragták rímeiket, mint a gótikus szobrászok valamely égbeszökő katedrális cirádáit. A jámbor hívő szívesen tulajdonította kedvelt énekeit egy-egy nagy szentnek vagy teológusnak, s a szent költő maga nem e földi halhatatlanságra pályázott. Így a legnagyobb szellemek költői podgyásza a föltevések és legendák tömkelegébe vész. Viszont híres remekművek szerzői ismeretlenek maradtak. Régiségük mindjobban akkreditálta őket, s fenségükben szinte személytelennek tündek föl. A himnuszok óriási tömegének még korát sem lehet megállapítani, a századot sem, melyben keletkeztek.

Dreves, a legnagyobb s nálunk is legismertebb külföldi himnuszgyűjtemény szerzője, úgy oldja meg ezt a nehézséget, hogy különválasztja az ismert szerzők műveit az ismeretlen eredetűek

sokaságától. Az előbbieket időrendben adja, az ismeretlen költők énekeit pedig témakörök szerint csoportosítva. Ez az eljárás sem az irodalmi fejlődést, sem az egyes témakörök költészetét nem képviselheti érzékeny megcsonkítás nélkül, s a két szempont keverésével mindkettőnek értékét veszélyezteti.

Hozzájárult ehhez a harmadik nehézség, mely vállalkozásunkat terhelte, s mely abból származott, hogy antológiánkat magyar szöveggel óhajtottuk kísélni. Avval tisztában voltunk, hogy e kiváltképen lírai, sőt zenei alkotások megismerésében a fordítás csak akkor segíthet, ha formailag is iparkodik visszaadni az eredeti gazdagságát; nem is szólva az éneklés lehetőségéről. De tisztában kellett lennünk avval is, hogy e játékos, rímektől részegült költészetnek lesznek olyan mesterkélői, akiknek némely alkotása, talán valamennyi műve, teljességgel lefordíthatatlan. A lírai fordítás különben is ihlet és szerencse dolga, akár maga az eredeti vers: nincs fordító, akinek saját egyénisége bizonyos korlátokat ne szabna.

Egyáltalán le kellett hát mondanunk arról, hogy a himnuszok költőit akár csak megközelítő teljességben vagy jellegzetességben is, megismertessük az olvasóval. Meg kellett elégednünk avval, hogy e hatalmas költészet *egészéről* adhassunk némi sejtelmet, némi ízt; s a fejlődés legfőbb irányait, mintegy gyorsított filmen, s egyes *point de repère*-ek segítségével éreztessük. Az egész középkori keresztény Európát egyetlen óriási költőnek tekintettük, akinek ezeréves lírai életét ötven, lehetőleg szép és jellemző alkotással akartuk szemléltetni. Céljaink, terjedelmünk, lehetőségeink szerint a válogatásban önállóan jártunk el, s az eddigi himnuszgyűjtemények egyikét sem követtük szolgálai mód. Az egyes szerzők megnevezésénél a hagyományhoz ragaszkodtunk, a modern filológia kételyeit csupán a jegyzetekben jelezve. Beosztásunkban az időrendet tartottuk, s ahol a költemények keletkezésének időpontja bizonytalan volt, a stílus és hang illeszkedése szerint próbáltunk

igazodni. Könyvünk az első ilyenmü kísérlet, mely néhány magyarországi himnusz is a világirodalmi fejlődés keretébe foglalva mutat be.

I2

Hátra van még, hogy néhány szót mondjunk magukról a szövegekről és fordításokról. A szent énekek sok évszázadon át kéziratban és énekszóban terjedtek és éltek; másolóik és éneklőik nem is mindig bírták jól a latint. Nem csoda, ha szövegük néha az érthetlenségig megromlott, máskor a variánsok zavarbaejtő választékát kínálja. Sem eszközeink, sem céljaink nem engedték, hogy e szöveggel szemben filológiai ambícióink legyen. A helyes szöveg megállapítását megkísérelni alig érezhettük magunkat illetékesnek. De nem elégedhettünk meg avval sem, hogy az eddigi kiadványok értelmetlen s nehezen olvasható passzusait egyszerűen lenyomtassuk. Ezért eklektikusan s néha kissé önkényesen is bántunk a szöveggel: a variánsok közül lehetőleg azt választottuk, mely a legszebb és legvilágosabb értelmet adta, s ahol értelemmel vagy ritmussal mindenképen baj volt, nem haboztunk magunk is megkockáztatni egy-egy diszkrét módosítást, filológiai igények nélkül, csupán a könnyebb olvashatóság kedvéért. A szakember, ha a himnuszok szövegét tanulmányozni óhajtja, bizonyos más kiadványt választ vezetőül. De a művelt olvasó, aki a szép latin versekben gyönyörködni akar, talán szívesen fog nyulni könyvemhez.

A szövegek közlésében még ennél nagyobb szabadságokat is vettem, amilyeneket azonban a legtöbb himnuszgyűjtő megenged magának. A himnuszok nagyrésze nem szigorú és kerek kompozíció, hanem azonos ritmusra fűzött strófák koszorúja, néha töménytelen sok strófiáé, melyeket csak a közös téma vékony szála köt egybe; gyöngysor és rózsafüzér, talán egy Mária-szobor nyakára, vagy egy közbenjáró szent imádságos ujjai közé. Az

ilyen énekeket bárhol lehet kezdeni s befejezni, s nem is szokták őket egyszerre végigénekelni. Ez kétségkívül teljesen ellenkezik a modern kompozíció elvével, de itt nem is művészi alakításról, hanem a lélek fékezhetetlen kiáradásáról van szó, s nem könyvíráról, hanem énekről. Az egész hosszú költemény együtt talán monoton lehetne, de minden kis szaka magában remekmű, s az éneklő, aki az időhöz és hangulathoz alkalmas strófákat kiválasztja s azokból külön-külön kis alkalmi csokrokat kötöz, maga is költővé és munkatárssá válik.

A modern himnuszgyűjtemények többnyire e régi éneklők példáját követik s szabadon választott strófákból új kis remekeket állítanak össze, melyek a költemény egészét a lehető legjellemzőbben képviselik. Magam is így jártam el, s erre annál inkább jogosítva érzem magamat, mert könyvem kicsi méretei ugyanis lehetlenné tették, hogy ily litániás szerkezetű énekeket teljességükben leközöljek. Természetesen iparkodtam a költemény minden lényeges szépségét megőrizni, s inkább az ismétlésszerű részeket hagytam el. Egyhelytt a strófát két külön strófa soraiból, sőt egy egész költeményt két azonos tárgyú és ritmusu költemény strófáiból állítottam össze, hogy mentül kisebb helyen mentül jellemzőbb példát nyerhessek.

A kiválasztásnál a fordítás lehetőségeire óhatatlan tekintettel voltam, de e könyvben mégis inkább arra törekedtem, hogy a fordító az antológia tervezőjének kész kiszolgálója, lehetőleg engedelmes napszámosa legyen.

Magáról a fordításról kevés a mondanivalóm. A versalakok fontossága előre megszabta a fordítás elvét: a modern nyugat-európai formák kialakulása a középkor himnuszainak versében ment végbe. Minden sort pontosan és zeneileg kellett itt utánozni — beleszámítva a szabadversek „prózaí” sorait is — és nemcsak a liturgikus hagyományoktól megszentelt dallamok kedvéért.

AMOR SANCTUS

2433

Ez a zenei igény már kizárta, hogy pusztán filológiai fordítást csináljak: amit különben e költemények lírai természete is tiltott. Zene, érzés és színezés imponderabilitái a lírai versben határtalanul fontosabbak a szószerinti értelemnél; a modern líra kánona így tartja ezt, s ha vannak versek, amikre nézve igaz van, a himnuszok bizonyára azok. Ép ebben rokonai e középkori énekek a XIX. század lírájának. Fordításunk tehát elsősorban költői s nem filológikus hűségre pályázik. A magyar nyelv kevésbé tisztán csengő, de változatosabb zenéjével a latin versek költői hatását akartuk megközelíteni. Ez nem jelenti azt, hogy a filológikus hűségről elvileg lemondottunk volna. A könnyen érthető latin eredeti megadja a módot az olvasónak, hogy maga ellenőrizhesse azokat a helyeket, ahol a fordítás a költői hűség kedvéért eltér a szószerinti értelemtől.

S egyáltalán, kérjük az olvasót, hogy e könyv igazi szövegének a latint tekintse. A fordítás csak szerény segítség akar lenni, mely a latin szöveg tartalmi és formai megértését megkönnyíti.

BABITS MIHÁLY

Országos Széchényi Könyvtár

117. 2. 1942.

ALMÁS LÁNYOK ÉS MÁS KÖNYVEK

1877. évi kiadás

H

HIMNUSZOK

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

SANCTI HILARII PICTAVIENSIS

Hymnus antelucanus de Christi

Hymnum dicat turba fratrum, hymnum cantus personet,
Christo regi concinentes laudem demus debitam.

Tu Dei de corde Verbum, tu Via, tu Veritas,
Jesse virga tu vocaris, te Leonem legimus.
Dextra Patris, Mons et Agnus, Angularis tu Lapis,
Sponsus idem, El, Columba, Flamma, Pastor, Janua.

In prophetis inveniris nostro natus sæculo;
ante sæcla tu fuisti Factor primi sæculi.

Factor cæli, terræ factor, congregator tu maris,
omniumque tu creator quæ Pater nasci jubet,
virginis receptus membris Gabrielis nuntio.

Crescit albus prole sancta; nos monemur credere
rem novam nec ante visam, Virginem puerperam.

Tunc Magi stellam secuti primi adorant parvulum,
offerentes tus et aurum, digna regi munera.
Mox Herodi nuntiatum invidens potentia.

Tum jubet parvos necari, turbam facit martyrurum.
Fertur Infans occulendus Nili flumen quo fluit,
qui refertur post Herodem nutriendus Nazareth.

SZENT HILARIUS

Hajnali éneke Krisztus életéről

Himnuszt mondjon minden testvér, himnuszt zengjen énekünk,
dalolván Krisztus királynak köteles dicséretet!

Te Ige az Úr szivéből, Út, Igazság és Ige,
akit Jesse vesszejének, oroszlánnak olvasunk,
atyád jobbja, hegy és bárány, sarkalatos sziklakő,
vőlegény, isten, galamb, láng, égi pásztor és kapu!

Ki prófétákban találtatsz, s századunknak adatál;
századok előtt ki voltál, első század Atyja te!

Atyja égnek, földnek atyja, tengereket sürlelő,
s mindeneknek alkotója amit az Úr élni hív;
te kit Gábiel szavára szűzlány méhe fogadott!

Szent magzattal duzzad a méh; s int az ég hogy hinni kell
e sosem látott új dolgot: fiatszülő szűzleányt.

Elsőbb csillagjáró bölcsek imádták a Kisdedet,
aranyat és tömjént hozva mint királyi adományt;
s így jött Heródeshez hír, hogy hatalmára les veszély.

Akkor csecsemőket gyilkol, s támad vértanúsereg.
A gyermeket messzementik hol a Nílus vize foly,
s (Heródes hunytán) nevelni visszakapja Nazarét.

*Multa parvus, multa adultus signa fecit cælitus,
quæ latent et quæ leguntur, coram multis testibus;
prædicans cæleste regnum dicta factis approbat.*

*Debiles facit vigere, cæcos luce illuminat,
verbis purgat lepræ morbum, mortuos resuscitat.
vinum quod deerat hydriis mutari aquam jubet.*

*Pane quino, pisce bino quinque pascit milia
et refert fragmenta cenæ ter quaternis corribus;
turba ex omni discumbente jugem laudem pertulit.*

*Duodecim viros probavit per quos Vita discitur,
ex quis unus invenitur Christi Judas traditor.*

*Instruuntur missi ab Anna proditoris osculo:
innocens captus tenetur nec repugnans ducitur,
sistitur, falsis grassatur offerendus Pontio.*

*Discutit objecta præses, nullum crimen invenit,
sed cum turbæ Judæorum pro salute Cæsaris
dicerent Christum necandum, turbis Sanctus traditur.*

*Impiis verbis grassatur, sputa, flagra sustinet.
Scandere crucem jubetur innocens pro noxiis:
morte carnis quam gerebat mortem vicit omnium.
Tum Deum clamore magno Patrem pendens invocat.*

*Mors secuta membra Christi laxat, stricta vincula.
Vela templum scissa pandunt, nox obscurat sæculum,
Excitantur de sepulcris dudum clausa corpora.*

*Affuit Joseph beatus; corpus myrrha perlitum
lintheo rudi ligatum cum dolore condidit.
Milites servare corpus Annas princeps præcipit
ut videret si probaret Christus quod sponderat,*

Kicsikorban tett már s ifjan ég kegyéből sok csodát;
sok lappang, sokat fölírtak, sokat látott sok tanu;
mennyeek országát hirdette, s tettel pecsétlé a szót.

A gyengéket meggyógyítja, a vakokra fényt derít;
szavától tisztúl a poklos és föltamad a halott.
Borrá, hol a bor hiányzik, váltja a kancsók vizét.

Öt kenyérrel és két hallal lakat ötször ezreket
s még a vendégség morzsáit hordja tizenkét kosár
s a füben nyugvó nép ajkán a dicséret nem apad.

Választ kétszer hat apostolt, hirdetni az Életet,
kik között akadt a Júdás, aki árulója lett.

S Annás főpap katonáit áruló csók vezetí
és az ártatlan rabbá lesz, elhurcolják, nem csatáz;
hamis váddal törnek rá, hogy Ponciushoz átvigyék.

Mindent meghány a helytartó, semmi bűnét nem leli.
De a nép mind azt kiáltja: el kell venni életét
Cæsar biztonsága végett! — és a népé lesz a Szent!

Vad szavakkal támadnak rá; túr korbácsot és köpést.
Végül a Keresztre vonták, gazokért az Igazat.
Aki húst öltött és meghalt: így győzte le a Halált!
Ott függ, és nagy kiáltással hívja atyját, Istenét.

Jön a halál és megoldja Krisztus láncát, tagjait.
Kárpit hasad, templom tárul, a világra éj borul
és kikelnek a sirokból régen elzárt tetemek.

Ott akkor a boldog József dús kenettel keneté
s friss vászonpólyába kötve gyásszal tette föld alá.
Testét Annás őriztetvén katonákat állított,
látni, beváltja-e Krisztus, amit élve megigért?

*angelum Dei trementes veste amictum candida
qui candore claritatis vellus vicit sericum.
Demovet saxum sepulcro surgens Christus integer;
hæc videt Judæa mendax; hæc negat cum viderit.*

*Feminæ primum monentur Salvatorem vivere,
quas salutat Ipse mæstas, complet tristes gaudio,
seque a mortuis paterna suscitatum dextera
tertia die redisse nuntiat apostolis.*

*Mox videtur a beatis quos probavit fratribus:
quod redisset ambigentes, intrat clausis januis.
Dat docens præcepta legis, dat divinum Spiritum,
Spiritum Dei perfectæ Trinitatis vinculum.*

*Præcipit totum per orbem baptizari credulos,
nomen Patris invocantes, confitentes Filium,
mysticam fidem revelans, tinctos Sancto Spiritu,
fonte tinctos, innovatos, filios factos Dei.*

*Ante lucem, turba fratrum, concinamus gloriam
qua docemur nos futuros sempiterno sæculo.*

*Galli cantus, galli plausus proximum sentit diem:
nos cantantes et precantes quæ futura credimus,
immensamque majestatem concinentes jugiter,
ante lucem nuntiemus Christum regem sæculo.*

Remegnek a katonák az Angyaltól, ki színefű
köntösének sugarával minden selymeket legyőz.
Krisztus fölkel, test és lélek, s elmozdítja a követ.
Látja ezt Judæa, látja, és tagadja hazugsul.

Legelőbb az asszonyok közt kél a hír, hogy Jézus él:
megjelent nekik gyászukban, vidította bánatuk.
Majd apostoloknak adta tudtul, hogy harmadnap őt
halottaiból kikölté égi Atyja jobbkeze.

A választott testvéreknek így mutatja meg magát,
s ha kételkednek, hogy föltámadt, bejön zárt ajtókon át.
Inti a Törvényre őket, küldi Szentlelkét nekik:
Isten lelkét, a Háromság összetartó szellemét.

S szabja, hogy kereszteltetvén világszerte, aki hisz,
az Atya nevét imádva, híven vallva a Fiút,
s a Lélekben megfürödve lássa a hit titkait,
megfürödve, újraszülve, mint Istennek gyermeke.

Hajnal előtt, minden testvér, zengjük ama Glóriát,
amely megtanított rá, hogy életünk nem múlik el.

Kakas hangja, szárnya tapsa, érzi a kelő napot.
Mi imával s dallal hívjuk, amit jönni vár hitünk
és a végtelen felséget énekelve végtelen
hajnal előtt, világ előtt, zengjük a Krisztus királyt.

NICETAE A REMESIANA

Hymnus sive praefatio mystica

Te Deum laudamus, te Dominum confitemur.
Te æternum Patrem omnis terra veneratur.
Tibi omnes angeli, tibi cæli et universæ potestates
tibi Cherubim et Seraphim incessabili voce proclamant:
„Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth.
„Pleni sunt cæli et terra majestate gloriæ tuæ.”
Te gloriosus apostolorum chorus,
te prophetarum laudabilis numerus,
te martyrum candidatus laudat exercitus,
te per orbem terrarum sancta confitetur ecclesia.
Salvum fac populum tuum, Domine, et benedic hereditati
tuæ.
Et rege eos et extolle illos usque in æternum.
Per singulos dies benedicimus te,
et laudamus nomen tuum in sæculum et in sæculum
sæculi.
Dignare, Domine, die isto sine peccato nos custodire.
Miserere nostri, Domine, miserere nostri!
Fiat misericordia tua, Domine, super nos quemadmodum
speravimus in te!

NICETAS

Himnusz a Isten dicséretére

Téged Isten áldunk, Téged vallunk miurunknak,
Téged az egész föld úgy imád mint örök Atyját.
Néked minden angyalok, Néked egek és minden hatalmasságok
Néked kerubok és szeráfok kiáltoznak szünhetetlen hangon
„Szent vagy, szent vagy, szent vagy seregek ura, Istene!
„Egek és föld telistele fenségednek sugaraival.”
Téged a dicső apostolok kórusa,
Téged próféták dicséretes hadai,
és mártírok fehérruhás sokasága magasztal.
Néked az egész földön hitvallást tesz a szent ekklézsia.
Szabadítsd meg a Te népedet, Uram és áldjad meg a Te
örökségedet!
Igazgasd őket és emeld föl őket most és mindörökké!
S naponta nem szününk magasztalni Téged.
És dicsérjük szent nevedet századokig és századok századain.
Méltóztassál, Uram, ama napon vétek nélkül megőrizni
minket!
Könyörülj mirajtunk! Úristen, könyörülj mirajtunk!
Teljesedjen, Uram, mirajtunk a Te irgalmasságod,
amiképen reméltünk Tebenned!

SANCTI AURELII AMBROSII

Hymnus vespertinus ad horam incensi

Deus creator omnium
polique rector, vestiens
diem decoro lumine,
noctem soporis gratia,

artus solutos ut quies
reddat laboris usui
mentesque fessas allevet
luctusque solvat anxios:

grates peracto jam die
et noctis exortu preces,
voti reos ut adjuves,
hymnum canentes, solvimus.

Te cordis ima concinant,
te vox canora concrepet,
te diligat castus amor,
te mens adoret sobria,

ut cum profunda clauserit
diem caligo noctium,
fides tenebras nesciat
et nox fide reluceat.

SZENT AMBRUS

Esti imája

Isten, te mindentalkotó,
egek vezére, aki dús
fényvel ruházod a napot,
álom-malaszttal a vak éjt,

hogy oldott tagjainkat új
munkára edzze a szünet
s fáradt velőnket és borús
aggályainkat oldja föl:

hálát a végzett nap miatt
s imát az éj elé, miként
fogadtuk, hogy majd megsegíts,
mond néked híven himnuszunk.

Te légy, kit szívünk mélye áld
és hangunk harsonája zeng,
kit szomjaz minden tiszta vágy
s imád a józan értelem,

hogy, ha az éjszakák köde
homályba csukja a napot,
a hit ne tudjon ily homályt,
hit világítsa ki az éjt.

*Dormire mentem ne sinas:
dormire culpa noverit;
castis fides refrigerans
somni vaporem temperet.*

*Exuta sensu lubrico
te cordis ima somnient;
nec hostis invidi dolo
pavor quietos suscitet.*

*Christum rogemus et Patrem,
Christi Patrisque Spiritum:
unum potens per omnia
fove precantes, Trinitas!*

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

50

Aludni lelkünket ne hagyj;
csupán a bűn aludjon el;
s a hit húsítse a szűzek
álmának forró gőzeit.

Levetve síkos gondokat
rólad álmodjon mély szívünk;
s föl ne riasszon az irígy
szellem csele: a rémület.

Kérjük a Fiút és Atyát
s a kettejükből áradó
lelket: hatalmas Háromegey,
vedd szárnyad alá, aki kér.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

SANCTI AMBROSII

In natali Agnes virginis martyris

Agnes, beatæ virginis,
natalis est, quo spiritum
cælo refudit debitum
pio sacrata sanguine.

Matura martyrio fuit,
matura nondum nuptiis;
nutabat in viris fides,
cedebat et fessus senex.

Metu parentes territi
claustrum pudoris auxerant:
solvit fores custodia
fides teneri nescia.

Prodire quis nuptum putet,
sic læta vultu ducitur,
novas viro ferens opes
dotata censu sanguinis.

Aras nefandi numinis
adolere tædis cogitur;
respondet: „Haud tales faces
sumpsere Christi virgines.

SZENT AMBRUS

Éneke Ágnes vértanúságáról

Agnes, boldog szüz, e napon
született, mikor szellemét
szent vérével öntözte meg
s úgy küldte vissza ég felé.

Még férjhezmeni fiatal,
vértanúságra már erős:
holott a férjhit meging,
s a fáradt vénség megtörik.

Kettős gonddal a remegő
szülők őrzik a lányszobát,
de minden ajtón áttör az
igázhatatlan áhitat.

Azt hinnéd, nászra vezetik,
oly vidám arccal lépeget;
különös nászkincset visz ő
s szív-vére lesz a hozomány.

Fáklyát kap kézbe, hogy hamis
istennek gyújtson illatot,
s felel: „Krisztus szüzeihez
nem ilyen fáklyák illenek.

„Hic ignis extinguit fidem,
hæc flamma lumen eripit;
hic, hic ferite, ut profluo
cruore restinguam focos!”

Percussa quam pompam tulit!
Nam veste se totam tegens
curam pudoris præstitit,
ne quis relectam cerneret.

In morte vivebat pudor,
vultumque texerat manu,
terram genu flexo petit
lapsu verecundo cadens.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

„E tűz eloltja a hitet!
Ez a láng elfedi a fényt!
Vágj, pallos, vágj! hogy elfolyó
vérem az oltárt fojtsa ki!”

Mily szép volt, megsebezve még!
Magára vonta öltönyét.
Szemérme legfőbb gondja, hogy
meg ne láthassák meztelen.

S meghalt; de még szemérme élt.
Arcát kezével fedte ő.
Mikor elesett: térdre hullt
illendően, szépen, megadón.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

AURELII PRUDENTII CLEMENTIS

In natali innocentum

Salvete, flores martyrum,
quos lucis ipso in limine
Christi insecutor sustulit
ut turbo florentes rosas.

Quid crimen Herodem juvat?
Vos prima Christi victima,
grex immolatorum tener
palma et corona luditis.

Audit tyrannus anxius
adesse regum principem;
exclamat amens nuntio:
„Ferrum, satelles, arripe!

„Mas omnis infans occidat!
Scrutare nutricum sinus,
fraus ne qua furtim subtrahat
prolem virilis indolis!”

Transfigit ergo carnifex
mucrone districto furens
effusa nuper corpora
animasque rimatur novas.

AURELIUS PRUDENTIUS

Himnusa a bethlehemi kisdedekről

Mártírbimbók, köszöntelek,
akiket napjuk küszöbén
Krisztus üzője fölkapott,
mint rózsaszirmokat a szél!

Mit használt Heródes büne?
Ti, első Krisztus-áldozat,
gyerekraj, pálmáttokkal és
koszorúttokkal játsszotok.

Hallja a zsarnok és remeg:
királyok úra földre jött!
Eszeveszetten riad a
hírnökre: „Szolga, fogj vasat!

„Vesszen a fiucsecsemő
ahány van! A dajkák ölet
takarjátok ki, netalán
rejthetne férfigyermekeket!”

S őrzöngve a hóhér kivont
karddal szúrkálja a minap
született gyenge testeket;
szaggatja ujdön életük.

*O barbarum sbectaculum!
Vix interemptor invenit
locum minutis artubus,
quo plaga descendat patens.*

*Quid profuit tantum nefas?
Inter coævi sanguinis
fluenta solus integer
impune Christus tollitur.*

M

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Óh barbár látomány! alig
talál a gyilkos kés helyet
a szegény kicsi tagokon
ahova leszálljon a seb.

S mit használt minde szörnyőség?
A kortárs vér folyóiból
épségben Krisztus egyedül
és érintetlen fölmerül.

A
OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

AURELII PRUDENTII CLEMENTIS

Hymnus ad galli cantum

Ales diei nuntius
lucem propinquam præcinit:
nos excitator mentium
jam Christus ad vitam vocat.

„Auferte” — clamat — „lectulos
ægros, soporos, desides:
castique, recti ac sobrii
vigilate: jam sum proximus.”

Jesum ciamus vocibus
flentes, precantes, sobrii;
intenta supplicatio
dormire cor mundum vetat.

Tu, Christe, somnum dissice,
tu rumpe noctis vincula,
tu solve peccatum vetus
novumque lumen ingere.

AURELIUS PRUDENTIUS

Himnusa a kakasszóra

A hajnal szárnyas hírnöke
az új nap jöttét zengi már
és a lelkünket fölverő
Krisztus megint életre hív.

„Vigyétek” — szól — „az ágyakat:
mindent mi álmos, rest, beteg!
Tisztán, virrasztva, józanul
várjatok: már közel vagyok,”

Jézust kiáltsa hát imánk
virrasztva, esdve, zokogón:
a tiszta szívet a feszült
ima szunnyadni nem türi.

Vágd el az álmot, Krisztusunk,
törd meg az éj bilincseit;
oldd le rólunk a régi bűnt
s deríts új világot reánk!

AURELII PRUDENTII CLEMENTIS

Hymnus ad completorium

Cultor Dei, memento
te fontis et lavacri
rorem subisse sanctum,
te chrismate innotatum.

Fac, cum vocante somno
castum petis cubile,
frontem locumque cordis
crucis figura signet.

Crux pellit omne crimen,
fugiunt crucem tenebræ:
tali dicata signo
mens fluctuare nescit.

Procul, o procul, vagantum
portenta somniorum!
Procul esto pervicaci
præstigiator astu!

O tortuose serpens,
qui mille per meandros
fraudesque flexuosas
agitas quieta corda,

AURELIUS PRUDENTIUS

Esti éneke

Isten hívője, eszmélj,
hogy a Mosdó s a Forrás
szent harmata füröszött
s krizmával bélyeges vagy!

Tedd hogy, ha hív az álom
és vár a tiszta fekhely,
homlokod és szivednek
helyét kereszt jegyezze.

Mert az a bűnt elűzi,
fut tőle a sötétség
s a szív, mely néki hódolt,
már nem tud ingadozni.

Messze, messze, ti kóbor
álmok szörnyei, messze
maradj, makacs ravaszság
szemfényvesztése, tűnj el!

Kanyargós testü Kígyó,
aki ezer gyűrűn át
ezer fodor csalással
izgatsz nyugodt szívünkben,

*discede, Christus hic est!
Hic Christus est, liquesce!
Signum quod ipse nosti,
damnat tuam catervam.*

*Corpus licet fatiscens
jaceat recline paulum,
Christum tamen sub ipso
meditabimur sopore.*

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

távozz, mert itt a Krisztus!
a Krisztus itt van, olvadj!
a Jel amellyet ösmersz,
bandádat elítéli.

A test most kis időre
fáradt, hever, hanyatlik,
de álom közt is, alva,
Krisztusról zeng a lélek!

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

SANCTI AUGUSTINI

Psalmus contra partem Donati

Omnnes qui gaudetis de pace, modo verum iudicate!

Abundantia peccatorum solet fratres conturbare.
Propter hoc dominus noster voluit nos præmonere,
comparans regnum cælorum reticulo misso in mare
congreganti multos pisces omne genus hinc et inde.
Quos cum traxissent ad litus, tunc cæperunt separare:
bonos in vasa miserunt, reliquos malos in mare.
Quisquis novit evangelium, recognoscat cum timore!
Videt reticulum ecclesiam, videt hoc sæculum mare;
genus autem mixtum piscis justus est cum peccatore;
sæculi finis est litus: tunc est tempus separare;
qui modo retia ruperunt, multum dilixerunt mare;
vasa sunt sedes sanctorum, quo non possunt pervenire.

Omnes qui gaudetis de pace, modo verum iudicate!

SZENT ÁGOSTON

Psalmusa az eretnekek ellen

Mind, akik Békére vágytok, nézzétek az Igazságot!

A bűnöknek sokasága a hívőket megzavarja.
Azért intett az Úr minket figyelmeztetni akarva,
mondván: Mint kivetett háló a Mennyeknek birodalma,
mely felé gyűl mindenünnen millió hal, vegyes fajta,
akiket szétválogatni kivontak a tengerpartra,
jót bárkába gyűjtve, rosszat visszadobva tengerzajba.
Evangélium tudója, reszkess ezt a példát hallva!
Lásd, az Egyház az a háló, tenger a világ viharja;
jó ember és gonosz ember benne a hal, vegyes fajta,
kik világ végén szétválnak s ott lesz majd a tenger partja.
Aki a tengert imádja, az a Hálót szétszakajtja:
sohse jut szentek honába, ahol vár a Gyűjtősajka.

Mind kik a Békére vágytok, nézzétek az Igazságot!

CAELII SEDULII

Salutatio Matris Domini

Salve, sancta parens, enixa puerpera regem,
qui cælum terramque tenet per sæcula, cujus
numen et æterno complectens omnia gyro
imperium sine fine manet; quæ ventre beato
gaudia matris habens cum virginitatis honore
nec primam similem visa es nec habere sequentem;
sola sine exemplo placuisti femina Christo!

Országos Széchényi Könyvtár

CAELIUS SEDULIUS

Üdvözlése az Isten Anyjához

Szentanya, üdvözlégy! Méhéből jött a Király, ki földet-egyet tart százakon át birodalmas erővel, mely a mindenséget örök gyűrűjébe kerítve végtelenül maradand. Te magad vagy az Egy kiből áldón az anyaság örömét szüzségnek szenteli fénye; Egy, ki előtt nem járt és nem jön utána hasonló; Egy, aki Krisztusnak tetszett: példátalan asszony!

Országos Széchényi Könyvtár

ELPIDOS UXORIS BOËTHII

In sanctorum Petri et Pauli hymnus

Aurea luce et decore roseo,
lux lucis, omne perfudisti sæculum,
decorans cælos inclito martyrio
hac sacra die, quæ dat reis veniam.

Janitor cæli, doctor orbis pariter,
judices sæcli, vera mundi lumina,
per crucem alter, alter ense triumphans
vitæ senatum laureati possident.

Jam, bone pastor, Petre, vota accipe,
qui cunctis cælum verbo claudis, aperis!
Doctor egregie, Paule, mores instrue
et mente polum nos transferre satage!

Olivæ binæ pietatis unicæ,
fide devotos, spe robustos maxime,
fonte repletos caritatis geminæ
post mortem carnis impetrare vivere.

Sit Trinitati sempiterna gloria,
honor, potestas atque jubilatio,
in unitate cui manet imperium
et nunc et modo, per æterna sæcula.

ELPISNEK, BOËTHIUS FELESEGÉNEK

Himnusza Péter-Pál napjára

Aranyfényel és rózsadísszel, sugarak
sugara, elöntöttél minden századot.
Nagy mártirok vérével fested az eget
e szent napon is, mely a bűnbocsánaté.

Mennyek kapussa, és e földnek Doktora,
korunk bírái, világ igaz fényei,
egyik kereszttel, másik karddal győztesen,
babérban ülik az Élet szenátusát.

Péter, jó pásztor, már imáinkat fogadd,
ki mindnyájunknak szóddal zársz és társz eget!
S Pál, híres Doktor, oktass erkölcsöt belénk:
segíts, lélekkel mennyországba szállani!

Egyetlen szentség kettős olajága, add
hogy hitben híven és reményben izmosan,
szent szerelemmel tellve szent szerelmetek
iker-kútjából, éljük majdan túl a húst!

Legyen a Háromságnak dicsőség örök!
Legyen tisztelet, ujjongás és hatalom!
Akié egységében minden uralom,
most és majd, századoknak századain át.

VENANTII FORTUNATI

Hymnus in honorem sanctae crucis

Vexilla Regis prodeunt,
fulget Crucis mysterium
quo carne carnis conditor
suspensus est patibulo.

Confixa clavis viscera,
tendens manus, vestigia,
redemptionis gratia
hic immolatur hostia.

Quo vulneratus insuper
mucrone diro lanceae
ut nos lavaret crimine,
manavit unda et sanguine.

Impleta sunt quæ concinit
David fideli carmine
dicendo nationibus:
„Regnabit a ligno Deus.”

Arbor decora et fulgida,
ornata Regis purpura,
electa digno stipite
tam sancta membra tangere!

VENANTIUS FORTUNATUS

Himnusza a szent kereszthez

Király zászlói lengenek,
villog titkával a Kereszt,
melyre húsban függesztetett
aki minden húst alkotott.

Szögekkel verve tagjai,
kinyújtva lába és keze . . .
Itt függ a véres áldozat
ki a megváltás ára volt.

A láncza szörnyü vashegye
ittén sebezte, és a seb
vérrel és vízzel csöpögött,
le mosni bűneink sarát.

Így tell be mit Dávid király
hív verse egykor énekelt
hirdetvén minden nép között:
„Fájáról kormányzand az Úr!”

Óh fényes és dísz-terhü fa,
királyi bíborral veres,
méltó törzsről választatott
hogy érintsd szent-szent tagjait!

*Beata cujus brachiis
pretium pependit sæculi:
statera facta corporis
prædam tulisti tartari.*

*Fundis aroma cortice,
vincis sapore nectara;
jucunda fructu fertili
plaudis triumpho nobili.*

*Salve, ara, salve, victima,
de passionis gloria,
qua vita mortem pertulit
et morte vitam reddidit!*

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Te áldott, kinek ága közt
a világ Kincse lebegett,
te lettél teste mérlege
s a poklot megrabolta fád.

Szent kérged illatot lehell,
ized nektárokat legyőz;
ezer gyümölcssel boldogan
tapsolnak győztes karjaid.

Üdvözlégy oltár s áldozat,
melyen a dicső szenvedés
esett: az Élet halt halált
s holtával adott életet!

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

SANCTI GREGORII MAGNI

Hymnus ad vesperas

Lucis Creator optime,
lucem dierum proferens,
primordiis lucis novæ
mundi parans originem;

qui mane junctum vesperi
diem vocari præcipis:
tætrum chaos illabitur;
audi preces cum fletibus!

Ne mens gravata crimine
vitæ sit exsul munere,
dum nil perenne cogitat
seseque culpâs illigat.

Cælorum pulsat intimum:
vitale tollat præmium.
Vitemus omne noxium,
purgemus omne pessimum!

NAGY SZENT GERGELY PÁPA

Alkonyi himnusza

Ki minden fénynek Atyja vagy
és a napokra fényt deritsz,
s az ős-fény kezdetével e
világnak adtál kezdetet,

s nappá avattad, ami a
reggelt az estéhez köti, —
sötét káosz csúszik reánk:
hallgasd meg zokogó imánk!

Ne kelljen bűn terheivel
hagyni ezt az életet el,
hiú gondolattal teli,
s vétek-bilincssel küzdeni!

Lelkünk egeket ostoroz.
Jutalmul élet-kincset ossz!
Kerüljük ami kárt okoz!
Tisztuljon minden ami rossz!

BAEDAE VENERABILIS

Psalmus ad Dominum

Laudate Altithronum, pueri, laudate Tonantem!
Sit magnum Domini benedictum in sæcula nomen!
Solis ab exortu Dominum laudate potentem,
solis ad occasum in hymnis persistite laudum.

Excelsus gentes Dominus super eminent omnes,
ejus et astriferos transcendit gloria cælos.
Quis Domino est similis, sedes cui perpes in altis?
Respicit ast humiles cælo terraque benignus.

Mærentes inopesque a rudere tollit eosque
primates inter populi sublimat opimos.
In sterilem habitare domo miseratur et amplo
letari tribuit natorum germine matrem.

A TISZTELETREMÉLTÓ BÉDA

Zsoltára a Mindenek Urához

Zengd az Egekben-ülőt, a Mennydörgőt, fiatalság!
Légyen az Isten nagy neve minden százakig áldott!
Napkeltétül az Úr erejét dicsérni ne szünj, és
napnyugtáig a himnuszokat zengetni ne fáradj!

Minden nemzeteken föllül van az Isten, egeknek
csillagokat-termő terein túlér koronája.
Trónja magas, de nem ing soha. Istenhez ki hasonló?
Mégis egen s földön szeliden néz a kicsinyekre.

Ő a szegényt s szomorút kalibájából kiemelve
népe dicsői között gazdag bőségbe avatja
s megkönyörülve a meddő asszonyon és az üres ház
csendjén, dús termés boldog csíráival ő áld.

PAULI DIACONI

Hymnus ad Beatam Mariam Virginem

Ave, maris stella,
Dei mater alma
atque semper virgo,
felix cæli porta.

Sumens illud Ave
Gabrielis ore
funda nos in pace,
mutans Evæ nomen!

Solve vincla reis,
profer lumen cæcis,
mala nostra pelle,
bona cuncta posce.

Monstra te esse matrem!
Sumat per te precem
qui pro nobis natus
tulit esse tuus.

Virgo singularis,
inter omnes mitis,
nos culpis solutos
mites fac et castos!

PÁL DIÁKON

Himnusza a Tenger Csillagához

Tengernek csillaga,
Isten édesanyja,
üdvözlégy, mindig szűz,
menny boldog kapuja.

Te, kinek Gábriel
ajka mondott *Avé-t*,
tégy közöttünk békét,
fordítsd *Éva* nevét!

Szabadíts rabokat,
adj fényt a vakoknak,
üzd el bajainkat,
igényeld javunkat.

Mutasd, hogy anyánk vagy!
Hallja meg imádat,
ki értünk fiaddá
születni nem átallt.

Kiváltságos szent Szűz,
mindenek közt enyhe,
oldd föl bűneinket,
enyhíts, tisztíts minket!

*Vitam præsta puram,
iter para tutum,
ut videntes Jesum
semper collatetur.*

*Sit laus Deo Patri,
summum Christo decus,
Spiritui Sancto
honor tribus unus.*

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Mosd meg életünket,
készítsd el utunkat,
hogy örök örömben
lássuk Jézusunkat!

Istennek dicséret,
Krisztusnak dicsőség,
Szentlélekkel együtt
hárm-as-egy tisztesség!

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

MAGNENTII HRABANI MAURI

Hymnus in Pentecosten

Veni, Creator Spiritus,
mentes tuorum visita;
imple superna gratia
quæ tu creasti pectora!

Qui Paraclitus diceris,
donum Dei altissimi,
fons vivus, ignis, caritas,
et spiritalis unctio.

Tu septiformis munere,
dextræ Dei tu digitus,
tu rite promisso Patris
sermone ditans guttura.

Accende lumen sensibus,
infunde amorem cordibus,
infirmi nostri corporis
virtute firmans perpeti.

Hostem repellas longius
pacemque dones protinus;
ductore sic te prævio
vitemus omne noxium.

HRABANUS MAURUS

Pünkösti himnusza

Teremtő Lélek, légy velünk!
Látogasd híveid szívét!
Töltsd malaszttal a kebleket,
melyeknek alkotója vagy.

Te kit Védőnknek mondanak,
s mellénk a magas Ég adott!
Tűz, élő forrás, szeretet!
Te lelkek lelki olaja!

Ajándékkal hétszeres!
Te ujj az Isten jobbkezén!
Te, ki az Atya megígért
szavával áldod torkaink!

Gyűjts fényt érzékeinkbe! Öntsd
szívünkbe szent szerelmedet!
S mi bennünk testi gyöngeség,
örök erőddel izmosítsd!

Ellenségünket űzzed el!
S a Békét tüstént hozd közel,
előttünk járva, mint vezér!
S kerüljünk mindent, ami árt.

*Per te sciamus, da, Patrem,
noscamus atque Filium;
te utriusque Spiritum
credamus omni tempore!*

*Præsta, Pater piissime,
Patrique compar Unice,
cum Spiritu Paraclito
regnans per omne sæculum.*

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Általad tudjuk az Atyát,
s ismerjük, adjad, a Fiút!
Tebenned higyjük Szellemét
mindakettőnek végtelen.

Ezt teljesítse az Atya,
s vele egylényü Egyfia,
aki veled uralkodik,
óh Lélek, minden századig!

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ANONYMI MONACHI

Hymnus ad nocturnum

Nocte surgentes vigilemus omnes,
semper in psalmis meditemur atque
viribus totis Domino canamus
dulciter hymnos,

ut pio regi pariter canentes
cum suis sanctis mereamur aulam
ingredi cæli, simul et beatam
ducere vitam,

Præstet hoc nobis Deitas beata
Patris ac Nati pariterque sancti
Spiritus, cuius reboatur omni
gloria mundo.

Éjjeli imája

Éjjel keljünk föl s közösen virrasszunk
szüntelen zsoltárba merülve, és az
Úrnak édes himnuszokat daloljunk
teljes erőnkből,

hogy méltók legyünk a kegyes Királynak
éneklőiként bevonulva égi
udvarába majd, az öröklét boldog
éveit élni!

Adja ezt nekünk az Atya- s Fiúnak
boldog istensége, a Szentlélekkel
együtt hármass-egy, kinek áldott hírét
zengi a Minden!

BEATI NOTKERI BALBULI

In nativitate Domini

E*ja, recolamus
laudibus piis digna*

*hujus diei carmina
in qua nobis lux
oritur gratissima.*

*Noctis inter nebulosa
pereunt nostri
criminis umbracula.*

*Hodie sæculo
maris stella
est enixa*

*novæ salutis gaudia,
quem tremunt barathra;
mors cruenta
pavet ipsa
a quo peribit mortua.*

*Gemit capta
pestis antiqua;
coluber lividus perdit
spolia.*

*Homo lapsus,
ovis abducta,
revocatur ad æterna
gaudia.*

A DADOGÓ NOTKER

Karácsonyi szekvenciája

Ejha, énekeljük
szent dicséretre méltón

ennek a napnak verseit,
melyen fény jelent,
szívünket vidítani!

Az éjjel ködei közé
tűnnek bűneink
fekete árnyékai.

Ma szülte a Tenger
szűz Csillaga
e világra

az új üdvösség örömét,
kitől fél a Pokol
s a kegyetlen
Halál retten:
ez fogja őt megölni még!

Nyög legyőzve
a régi kórság;
prédáját a sárga kígyó
veszti már.

A hullt ember,
a tévedt bárány,
örök kincsét visszalelni
kezdi már

Gaudent in hac die
agmina
angelorum cælestia,
quia erat drachma
decima
perdita et est inventa.

Nec nox vacat novi
sideris luce,
quod Magorum oculos
terruiť scios.

Nec gregum magistris
defuit lumen,
quos perstrinxit claritas
militum Dei.

Gaude, Dei genitrix,
quam circumstant
obstetricum vice
concinentes
angeli
gloriam Deo!

Christe, patris unice,
qui humanam
nostri causa formam
assumpsisti,
refove
supplices tuos!

Et quorum
participem te fore
dignatus es, Jesu,
dignanter eorum
suscipe preces:

ut ipsos
divinitatis tuæ
participes, Deus,
facere digneris,
unice Dei!

Örülnek e nap a mennyei
szent seregek, az angyalok,
mivel az elveszett
tizedik
drachma, im, megtaláltatott.

Az éjszakának is
új csillaga van,
melyre bölcsék bölcs szeme
riadt hajdanán.

Nyájak mesterei
sugárt láttanak;
Isten vitézeinek
arca vakított.

Örülj, Isten anyja, kit
körüállnak
szent bábák módjára
dalolva az
angyalok,

s zengve az Urat!
Krisztus, Atyád egyfia,
ki érettünk
embertestet vettél,
fogd föl forró
szíveden,
aki buzgón kér!

S kiknek így
emberségben részesük
méltóztattál, Jézus,
lenni, fogadd méltón
könyörgésüket:
tedd, hogy ők
istenségben legyenek
részeseid, Isten,
méltasd őket erre,
Isten egyfia!

ANONYMI SANGALLENSIS

Sequentia in Paschate

DEUS locutus est in sancto suo:

*Exspoliavi me tunica mea;
quomodo induar ea?*

Et **ALTISSIMUS** dedit vocem suam:

*Exsurge, gloria mea,
postula a me et dabo tibi regna!
Exsurge, gloria mea!
Intende, prospere procede et regna!
Exsurge, gloria mea!*

FILIUS

*Pater, in hoc cognovi quia voluisti me,
et ecce exurgam diluculo.
Susceptor meus, non movebor amplius:
suscipe me in gloria tua.
Pater, exaltabo te quoniam suscepisti me;
et ecce astabo tibi mane.
Tu autem, Domine, susceptor meus,
et adhuc tecum sum in gloria tua.*

SZENTGALLENI SZERZETES

Husvétí éneke

Az ISTEN szólalt szentsége belsején:

„Levettem magamról váltó-ruhám:
mimód öltöm megint reám?”

S a FŐ-MAGASSÁG szóval így válaszolt:

„Kelj ki, sirodból, glóriám!
Kivánjad, s birodalmam néked adandom!
Kelj ki sirodból glóriám!
Készülj, lépj elő boldogan és uralkodj!
Kelj ki sirodból, glóriám!”

A FIÚ

„Atyám, ebben ismerek rád, hogy akarsz engemet,
és föl fogok támadni hajnalon.
Ki fölemelsz, nem mozdulok már mellőled:
emeld fényességbe fiadat!
Atyám, fölmagasztallak, mert fölemeltél engemet:
s reggel oldaladnál fogok állni.
Te pedig, Uram, égbe-vevő Atyám:
veled vagyok, osztozni még a glórián.”

PATER

*Fili, tu semper mecum fuisti
et omnia mea tua sunt.
Exaltare super cælos Deus
et super omnem terram gloria tua!
Fili, jam sede a dextris; jam in altum regredere.
Oportebat te, Fili, sic pati
et ita intrare in gloriam meam.*

FILIUS

*Pater, verbum tuum veritas est.
Respice in terram et reple eam bonis tuis:
tunc confitebor tibi in nationibus
et psallam tibi in gloria mea.*

PATER

*Fili, rivos ejus inebriavi,
multiplicavi genimina ejus:
et campi tui replentur ubertate
et valles abundabunt frumento,
et hymnum dicent in gloria.*

Országos Szécsinytár POPULUS

*Jesu, testis in cælo fidelis,
partem in prima resurrectione da nobis
ut ubi es tu, et nos simus
exultantes in gloria tua!*

AZ ATYA

„Fiam, te mindig énelem voltál,
s minden, ami az enyém: tied is!
Magasztaljon mint istenét az ég,
s hirdesse az egész föld dicsőségedet!
Fiam, ülj mostmár jobbomon; foglald el magasságodat!
Így kellett néked szenvedni, Fiam!
ez az út vezetett elérni glóriám.”

A FIÚ

„Atyám, a Te szavad az igazság.
Tekints földedre s mennyei javaiddal töltsd meg azt!
Akkor hitet teszek Érted a népek között,
és Teneked fog zengeni glóriám.”

AZ ATYA

„Fiam, folyóit meőrészegítettem,
sarjadékait megsokasítottam:
mezőid termékenységgel zsúfolkodnak,
völgyeid duskálnak gabonában
s glóriákat mondanak reám.”

Országos Széchenyi Könyvtár A NÉP

„Jézus, hűséges tanú az égben,
adj részt minékünk föltámadásod zsengejében,
hogy ahol Te vagy, legyünk mi is,
ujjongva a mennyei glórián!”

ROBERTI REGIS FRANCIAE

Hymnus ad Sanctum Spiritum

Veni, Sancte Spiritus,
et emitte cœlitus
 lucis tuæ radium;
veni, pater pauperum,
veni, dator munerum,
 veni, lumen cordium!

Consolator optime,
dulcis hospes animæ,
 dulce refrigerium:
in labore requies,
in æstu temperies,
 in fletu solatium.

O lux beatissima,
reple cordis intima
 tuorum fidelium:
sine tuo numine
nihil est in homine,
 nihil est innoxium.

RÓBERT KIRÁLY

Himnusa a Szentlélekhez

J
őjj Szentlélek-isten, jőjj
s áraszd ki a mennyekből
fényességed sugarát!
Jőjj, ki árvák atyja vagy,
jőjj, ki szívek lángja vagy,
ajándékos jóbarát!

Jőjj áldott vigasztalás,
drága vendég, lelkitárs,
legédesebb enyhülés:
fáradtságra nyugalom,
hőség ellen oltalom,
zokogásban könnyülés!

Jőjj és töltsd be híveid
legtitkosabb szíveit,
boldogító égi tűz!
Semmi, semmi nélkülüled
az emberben nem lehet,
semmi tiszta, semmi szűz.

*Lava quod est sordidum,
riga quod est aridum,
sana quod est saucium,
flecte quod est rigidum,
fove quod est frigidum,
rege quod est devium.*

*Da tuis fidelibus
in te confidentibus
sacrum septenarium,
da virtutis meritum,
da salutis exitum,
da perenne gaudium!*

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Mosd, amit a szenny belep,
öntözd, ami eleped,
 seb fájását csillapítsd;
ami dermedt, élesztgesd,
ami fagyos, melengesd,
 ami hibás, igazítsd!

Benned minden bizalom!
Osszad, osszad pazaron
 hét szent ajándéodat:
adj érdemre jobbulást,
üdvösséges kimulást;
 s örök vigasságot adj!

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Sequentia Paschalis

Victimæ Paschali
 laudes immolent Christiani.
 Agnus redemit oves;
 Christus innocens Patri reconciliavit peccatores.
 Mors et vita duello
 confluxere mirando:
 dux vitæ mortuus
 regnat vivus.

„Dic nobis, Maria,
 quid vidisti in via?
 „Sepulcrum Christi viventis
 et gloriam vidi resurgentis.”

„Dic nobis, Maria,
 quid vidisti in via?”
 „Angelicos testes,
 sudarium et vestes.”

„Dic nobis, Maria,
 quid vidisti in via?”
 „Surrexit Christus spes mea:
 præcedet vos in Galilæam.”

Credendum est magis soli Mariæ veraci
 quam Judæorum turbæ fallaci.
 Scimus Christum surrexisse a morte vere:
 tu nobis, victor, rex, miserere!

Husvétii éneke

A húsvéti Bárányt
 minden hívek dicsérve áldják.
 Juhait megváltotta
 s az ártatlan Krisztusért a bűnöst kegyébevette Atyja.
 Az élet a halállal
 megvitt csoda-csatával
 s a holt élet-vezér
 ma úr és él.

„Mária, Szentasszony,
 mondd, mit láttál útagon?”
 „Az élő Krisztus kriptáját
 s a felkeltnek láttam glóriáját.”

„Mária, Szentasszony,
 mondd, mit láttál útagon?”
 „Angyali tanúkat, Zechényi Könyvtár
 szemfedőt, takarókat.”

„Mária, Szentasszony,
 mondd, mit láttál útagon?”
 „Feltámadt reményem, Krisztus:
 Galileába elétekindult.”

Inkább higyjünk az egyetlen igaz Máriának.
 mintsem a zsidók hazug hadának.
 Tudjuk, Krisztus feltámadott és diadalmas.
 Óh győztes királyunk, légy irgalmas!

SANCTI PETRI DAMIANI

De vero sponso regis filio

Quis est hic
qui pulsat ad ostium,
noctis rumpens somnum?
Me vocat: „O
virginum pulcherrima,
soror, conjunx,
gemma splendidissima,
cito surgens
aperi, dulcissima!

Országos Széchényi Könyvtár

„Ego sum
summi Regis filius,
primus et novissimus,
qui de cælis
in has veni tenebras
liberare
captivorum animas,
passus mortem
et multas injurias.”

DAMIANI SZENT PÉTER

Himnusa az Égi Jegyesről

Ki van itt?
Ajtóm zárát ki veri?
Éjem álmát megtöri.
Engem hív: „Óh
drága nővér, feleség,
szűzek gyöngye,
ritka szépség, ékesség,
kelj föl, kelj föl,
nyiss ki hamar, édesség!

Országos Széchényi Könyvtár

„Nagy király
egyetlen fia vagyok,
legkisebb és legnagyobb.
Fényes égből
sötét földre leszálltam.
Földi foglyok
lelkeit én megváltom.
Halált értük
s bántalmakat kiálltam.”

Mox ego
derehiqui lectulum.
Cucurri ad pessulum
ut dilecto
tota domus pateat,
et mens mea
planissime videat
quem videre
maxime desiderat.

At ille
jam inde transierat;
ostium reliquerat.
Quid ergo mi-
serrima, quid facerem?
Lacrimando
sum secuta juvenem,
manus cujus
plasmaverunt hominem.

Vigiles
urbis invenerunt me;
expoliaverunt me;
abstulerunt
et dederunt pallium;
cantaverunt
mihi novum canticum
quo in Regis
inducar palatium.

Akkor én
ágyamból kiugrottam,
a reteszhez futottam,
hogy kizárjam
házam minden zárait
s szemtől-szembe
lássa lelkem azt, akit
látni, látni
legfőképpen szomjazik.

Jaj de ő
akkorra már messze jár!
küszöböm elhagyta már.
Mit csináljak
én szegény, hová legyek?
Könnyek közt a
vőlegény után megyek,
kinek ujja
formált földet és eget.

Őrei
rámltek a városnak.
Ruhámtól megfosztottak.
Új paláستtal
borították testemet
s hallottam, hogy
új énekbe kezdenek:
hogy a király
házába vezessenek.

HILDEBERTI

Oratio ad Dominum

Alpha et O, magne Deus,
Heli, Heli, Deus meus,
cujus sensus totum nosse,
cujus virtus totum posse,
cujus esse summum bonum,
cujus opus, quidquid bonum.
Super cuncta, subter cuncta,
extra cuncta, intra cuncta:
intra cuncta non inclusus,
extra cuncta non exclusus,
super cuncta nec elatus,
subter cuncta nec substratus;
super totus praesidendo,
subter totus sustinendo,
extra totus complectendo,
intra totus es implendo.
Intra nusquam coartaris,
extra nusquam dilataris,
super nullo sustentaris,
subter nullo fatigaris.
Mundum movens non moveris,
locum tenens non teneris,
tempus mutans non mutaris,
vaga firmans non vagaris.

HILDEBERT DE LAVARDIN

Éneke az Istenséghez

Alpha s Ómega, nagy Isten,
Héli, Héli, én Istenem!
Kinek szeme mindent-tudás,
erőd mindentbíró csudás,
kinek léted a legfőbb jó,
s műved minden, ami még jó.
Mindenen allul és föllül,
mindenben s mindenen kívül;
mindenben, de nem bezárva,
mindenen kívül, s nem árva,
minden fölött, s nem toronyban,
minden alatt, s nem elvontan;
föllül, s mindig elnökölve,
allul és mindent emelve,
kívül, s mindent egybeöltve,
bellül, és mindent betöltve;
Bellül, soha nem szorulván,
kívül, soha szét nem hullván;
föllül, és semmisse támaszt,
allul, s semmi súlyt nem fáraszt.
Nem mozdulsz és mindent mozgatsz,
helyet foglalsz, s nem foglaltatsz;
időt váltasz, s nem változol,
utat rögzítsz, s nem utazol.

Vis externa vel necesse
non alternant tuum esse.
Heri nostrum cras et pridem
semper tibi nunc et idem;
tuum, Deus, hodiernum
indivisum, sempiternum.
In hoc totum prævidisti,
totum simul perfecisti
ad exemplar summæ mentis
formam præstans elementis.

Hæc est fides orthodoxa;
non hic error sive noxa.
Sicut dico, sic et credo,
nec in partem pravam cedo.
Inde venit, bone Deus,
ne desperem quamvis reus.
Reus mortis non despero,
sed in morte vitam quæro.
Fidem vides; hac imploro:
leva fascem qua laboro;
per hoc sacrum cataplasma
convalescat ægrum plasma.
Extra portam jam delatum,
jam fetentem, tumulatum
vitta ligat, lapis urget;
sed, si jubes, hic resurget.
Jube, lapis revolvetur;
jube, vitta disrumpetur;
exiturus nescit moras,
postquam clamas: „Exi foras!”
In hoc salo mea ratis
infestatur a piratis;
hinc assultus, inde fluctus;
hinc et inde mors et luctus.
Sed tu, bone nauta, veni,
prome ventos, mare leni;

Külső erő s szükségesség
nincs, hogy lényed cserélhessék.
Ami nekünk holnap s tegnap,
neked örök most és egy nap;
örökös ma és egyetlen,
oszthatatlan, véghetetlen,
hol mindent előre láttál,
mindent egyszerre csináltál,
s mintájára nagy lelkednek
formát szabsz az elemeknek.

Ezt mondja az igazi hit,
amely tévedést nem tanít.
Akként hiszem, ahogy vallom;
más, hazug tanhoz nem hajlom
s innen van az, kegyes Isten,
hogy kétségbe sohse estem,
bár halálra ítélve már:
a halálban új élet vár.
Látod hitem; ezzel kérlek,
fájó terhem könnyítnéd meg!
Hadd gyógyítsa e szent flastrom
általad gyúrt bús viaszkom.
Már a kapun túlra vittek,
bűzhödöm már, sirba tettek,
szemfedő köt, kőszikla fog;
de parancsolj, s föltámadok.
Parancsold, s a kő elgurul;
kivánd, s a szemfedő lehull.
S aki fölkel, nem fog kézni,
ha Te mondod: „Lépj ki! Lépj ki!”
E tengerben, hol hajózik,
megtámadtak a kalózkod;
itt ellenség, ott a hullám:
jobbról, balról halál les rám.
De Te jövel, jó kormányos,
árt csitíts, szelet irányozz,

fac, abscedant hi piratæ,
duc ad portum salva rate!
Infecunda mea ficus,
cujus ramus ramus siccus;
incidetur, incendetur,
si promulgas, quæ meretur.
Sed hoc anno dimittatur,
stercoretur, fodiatur,
quodsi necdum respondebit,
flens hoc loquor, tunc ardebit!
Vetus hostis in me furit,
aquis mersat, flammis urit,
inde languens et afflictus
tibi soli sum relictus.
Ut hic hostis evanescat,
ut infirmus convalescat,
tu virtutem jejunandi
des infirmo, des orandi!
Per hæc duo Christo teste
liberabor ab hac peste.
Ab hac peste solve mentem,
fac devotum pœnitentem,
da discretam pietatem,
da spem, fidem, caritatem,
da contemptum terrenorum,
appetitum supernorum!

Totum, Deus, in te spero;
Deus, ex te totum quæro.
Tu laus mea, meum bonum,
mea cuncta tuum donum.
Tu solamen in labore,
medicamen in languore,
tu in luctu mea lyra,
tu lenimen es in ira,
tu in arto liberator,
tu in lapsu relevator.

űzzed messze a rablókat,
vidd öbölbe ép hajómat.
Fügebokrom rég nem termő
ága száraz, nem zöldellő;
ki kell vágni, tűzre vetni,
ha úgy szánod, mint érdemli.
De idén még hadd maradjon,
trágyát lásson, kapát kapjon;
s ha ez mind hiába léssen,
sírva mondom, akkor égjen!
Régi ellenségem űz s öl,
vízzel áraszt, lánggal pörzsöl,
így lesujtva és lankadtan
egyedül Terád maradtam.
Hogy már tűnjön az ellenség,
gyógyuljon meg a betegség,
nyujtsd imának, nyujtsd a bőjtnek
balzsamát az összetörtnek!
Ez a kettő, Krisztus mondja,
minden bajomat föloldja.
A bajokból oldj föl engem,
töltsd forró bánattal lelkem,
adj gyengéd és szent életet,
hitet, reményt, szeretetet,
földi dolgok megvetését,
égieknek követését!

Isten, csak benned remélek
és mindent Tetőled kérek.
Te vagy javam, dicsőségem;
amim van, te adtad nékem.
Vigaszom a szenvedésben,
gyógyszerem a senyvedésben,
bús kedvemben lantom, hárfám,
haragomban csönd-szivárvány,
a fogságból mentesítőm,
ha elestem, fölsegítőm,

Si quis lædit, tu rependis,
si minatur, tu defendis.
Quod est anceps, tu dissolvis,
quod tegendum, tu involvis.
Tu intrare me non sinas
infernales officinas,
ubi mæror, ubi metus,
ubi fætor, ubi fletus,
ubi probra deteguntur,
ubi rei confunduntur,
ubi tortor semper cædens,
ubi vermis semper edens,
ubi totum hoc perenne,
quia perpes mors gehennæ.
Me receptet Sion illa,
Sion, David urbs tranquilla,
cujus faber auctor lucis,
cujus portæ lignum crucis,
cujus claves lingua Petri,
cujus cives semper læti;
cujus muri lapis vivus,
cujus custos rex festivus.
In hac urbe lux sollennis,
ver æternum, pax perennis;
in hac odor implens cælos;
in hac festum semper melos.
Non est ibi corruptela,
non defectus, nec querela,
non minuti, non deformes:
omnes Christo sunt conformes.
Urbs cælestis, urbs beata,
super petram collocata,
urbs in portu satis tuto:
de longinquo te saluto.
Te saluto, te suspiro,
te affecto, te requiro.
Quantum tibi gratulentur,

Sértőimnek te fizetsz meg
és te védsz, ha fenyegetnek.
Ami kétely, te megfejtet;
ami szégyen, azt elrejtet.
És nem hagysz belépni soha
a pokolnak kohóiba,
hol a gyász, hol az irtózat,
vad sírás és borzasztó szag
s minden gyalázat kitárul
és minden bűnöst elárul;
hol a hóhér egyre vág, vág;
hol a féreg folyton rág, rág;
holnap olyan, amilyen ma:
örök halál a gyeheña.
Bár inkább a Sion várna,
Dávid király csendes vára,
kit a fények ácsa ácsol,
kapuja van keresztfából,
Péter nyelve a lakatja,
boldog aki azt lakhatja;
fala épült élő kőre,
s az Örömkirály az őre.
Ott örök fény ünnepsége,
örök tavasz, örök béke,
illat, egeket belengő,
pompa-ének, mindig zengő.
Nincsen ottan semmi romlás,
sem hiány, sem jaj, káromlás,
nincs kicsi és nincs ormótlan,
nincs Krisztushoz hasonlótlan.
Égi város, boldog város,
ki magas kőszálon állasz,
a biztos kikötő mellett:
messzeségből üdvözöllek!
Üdvözöllek és sóhajtlak,
és kereslek és óhajtlak.
Mily vígak, kik benned laknak,

*quam festive conviventur,
quis affectus eos stringat
aut quæ gemma muros pingat,
quis calchedon, quis jacinthus:
norunt illi qui sunt intus.
In plateis hujus urbis
sociatus piis turbis
cum Moyse et Elia
pium cantem Alleluja!*

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

milyen lakomákat laknak,
s mind mily érzés köti össze;
faluk hogy van fölgyöngyözve,
topázzal s jácinttal rakva:
csak az tudja, aki lakja.
Add, hogy e város piarcán,
szent népével együtt tartván,
Mózes mellett, Illés mellett
Alleluját énekeljek!

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

PETRI ABAELARDI

Sabbato ad vespervas hymnus

O
quanta qualia
sunt illa sabbata,
quæ semper celebrat
superna curia!
Quæ fessis requies,
quæ merces fortibus,
cum erit omnia
Deus in omnibus!

Vere Jerusalem
est illa civitas
cujus pax jugis est
summa jucunditas;
ubi non prævenit
rem desiderium
nec desiderio
minus est præmium.

Quis rex, quæ curia,
quale palatium,
quæ pax, quæ requies,
quod illud gaudium,
hujus participes
exponent gloriæ,
si quantum sentiunt
possunt exprimere.

PIERRE ABÉLARD

Szombatesti himnusza

Ó

h milyek s mekkorák
azok a szombatok,
mikkel az ég örök
udvara zeng s ragyog!
Törteknek pihenés,
bátraknak jutalom.
Isten lesz minden, és
mindenben Ő honol.

Ott fogad igazi
szent Jeruzsálemünk,
ahol a Béke lesz
örökös örömünk;
ahol a tény előtt
nem fut az epedés,
s nem lesz a vágy külömb,
mint a teljesedés.

Mily király, mily udvar,
micsoda palota,
mily béke, nyugalom,
boldogság vár oda:
mondják el majd azok,
akik már élvezik,
ha tudják mondani
úgy ahogy érzik!

Nostrum est interim
mentem erigere
et totis patriam
votis appetere,
et ad Jerusalem
a Babylonia
post longa regredi
tandem exsilia.

Illic, molestiis
finitis omnibus,
securi cantica
Sion cantabimus,
et juges gratias
de donis gratiæ
beata referet
plebs tibi, Domine!

Illic ex sabbato
succedet sabbatum;
perpes lætitia
sabbatizantium;
nec ineffabiles
cessabunt jubili,
quos decantabimus
et nos et angeli.

Mi pedig lelkünket
emeljük azalatt
s vágyaink mind e szent
hon felé szálljanak,
hogy Jeruzsálemben
Babilonból vidám
szívvel térjünk meg a
számkivetés után.

Ott minden bús teher
levetve boldogan
Sionnak énekét
daloljuk gondtalan,
s malasztodért örök
hálákat zeng Neked,
mi Urunk, Királyunk,
üdvözült nemzedet!

Mert ott a szombatot
új szombat váltja fel,
szombatolók örök
ünnepe nem fogy el,
s nem érik végüket
az ujjongó dalok,
amiket harsogunk
mink és az angyalok.

PETRI ABAELARDI

In ascensione Domini

In montibus hic saliens
venit colles transiliens.
Sponsam vocat
de montis vertice:
„Surge, soror,
et jam me sequere!”

Ad paternum palatium,
ad patris scandens solium
sponsæ clamat:
„Dilecta, propera;
sede mecum
in Patris dextera.

„Omnis turba te civium,
te regnum manet patrium;
tuæ tota
cum Patre curia
præsentis
requirit gaudia.

PIERRE ABÉLARD

Himnusza Urunk mennybemenetelére

Ki szállva száll a csúcsockig,
dombokon át emelkedik,
menyasszonyát
hívja a hegy felett:
„Kelj fel, nővér,
kövess már engemet!”

Eléri atyja csarnokát
hol örökölt trónjára hág,
onnan kiált:
„Siess, szerelmem!
Atyám jobbján
fogsz ülni énvelem.

„Téged egész országa már,
népe és birodalma vár.
Atyám maga,
s égi Atyám körül
szent udvara:
jöttödnek mind örül.

„Quæ regis sponsæ congruant,
quæ reginæ conveniant,
hic intextas
ex auro cyclades
cum purpuris
gemmatis indues.”

Sit Christo summo gloria,
qui scandens super sidera
cum Spiritu,
cum Patre, supera
deus unus
regit et infera.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

„S amik a Király jegyesét
illik hogy ékesítenék,
aranyba szőtt
ruhát, és mennyei
gyöngyös bibort
fogsz ottan ölteni.”

Krisztusnak dicsőség legyen,
ki jár a csillagos egen
s az Atya és
a Szentlélek vele:
menny és pokol
háromegy istene!

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

SANCTI BERNARDI DE CLARAVALLE

Jubilus de nomine Jesu

Jesu dulcis memoria
dans vera cordis gaudia;
sed super mel et omnia
ejus dulcis præsentia.

Nil auditur jucundius,
nil canitur suavius,
nil cogitatur dulcius
quam Jesus, Dei filius.

Nec lingua valet dicere,
nec littera exprimere,
expertus potest credere,
quid sit Jesum diligere.

Jesu, dulcedo cordium,
fons veri, lumen mentium,
excedens omne gaudium
et omne desiderium.

Qui te gustant, esuriunt,
qui bibunt, adhuc sitiunt,
desiderare nesciunt
nisi Jesum, quem cupiunt.

SZENT BERNÁT

Ujjongása Jézus nevére

Jézus édes emlékezet
te adsz szívünknek örömet.
Se méz, se semmi nem lehet
jelenlétednél édesebb.

Hallani boldogabb soha
nincs, se dalolni muzsika,
sem elgondolni idea,
mint Jézus, az Isten fia.

Nyelv sohase mondhatja ki,
betű föl nem jegyezheti,
csak aki tudja, hiheti,
mit tesz Jézusért érzeni.

Jézus, szívbeli szent öröm,
igazság kútja, fényözön,
gyönyör, túl minden gyönyörön,
kihez a vágy közel se jön.

Ki Téged ízlel, éhezik
s szomjasabb lesz, aki iszik,
de másra már nem szomjazik,
csak Jézusért óhajtozik.

*Clauso cordis cubiculo
Jesum quæram in lectulo;
privatim et in patulo
quæram amore sedulo.*

*Cum Maria diluculo
Jesum quæram in tumulto
cordis clamore querulo:
mente quæram, non oculo.*

*Tumbam perfundam fletibus
locum replens gemitibus;
Jesu provolvat pedibus
strictis hærens amplexibus.*

*Jesu stringam vestigia
et flendo figam labia,
ut detur mihi venia
atque perfecta gratia.*

*Mane nobiscum, Domine,
et nos illustra lumine,
pulsa mentis caligine
mundum replens dulcedine.*

*Quando cor nostrum visitas,
tunc lucet ei veritas,
mundi vilescit vanitas
et intus fervet caritas.*

*Amor Jesu dulcissimus
et vere suavissimus,
plus milies gratissimus,
quam dicere sufficimus.*

Estére zárva reteszem
ágyamban Jézust keresem:
titkon vagy fényes tereken
csak őt szeretem, őt lesem.

Máriával bús reggelen
sírjához megyek s nem lelem;
nyögve és sírva keresem:
szivem keresi, nem szemem.

A sirt könnyemmel áztatom,
a tért betölti sóhajom,
Jézus lábaihoz bukcom,
testét csüggve szorongatom.

Jézusnak vívom nyomdokát,
sírva csókolom ajakát,
hogy nyerhessem bocsánatát
s teljes malasztja hasson át.

Maradj velünk, Uram, maradj,
fényedből fényességet adj,
elménkben ködöket ne hagyj,
ki e világnak méze vagy!

Ha szívünket látogatod,
az igazság fölragyog ott,
a hiúság elpárolog
s a mélyben szeretet lobog.

Jézus szerelme mennyet
édességgel telisteli,
ezerszer inkább isteni,
mint ki tudhatnám mondani.

*Hoc probat tua passio,
hoc sanguinis effusio,
per quam nobis redemptio
datur Deique visio.*

*Jesu, mi bone, sentiam
amoris tui copiam!
Da mihi per præsentiam
tuam videre gloriam!*

*Desidero te milies.
Mi Jesu, quando venies?
Me lætum quando facies?
Me de te quando saties?*

*Cæli cives, occurrite,
portas vestras attollite,
triumphatori dicite:
„Ave, Jesu, rex inclite!”*

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Ez amit kínod is — amit
véred ömlése bizonyít,
mely utat váltságunkra nyit
s Istent szemlélni megtanít.

Kegyeselem, Jézus, add nekem
szerelmed bővét érzennem,
színed előtt lenni jelen
s glóriádba tekintenem.

Ezer vágyam feléd eped:
Mikor jössz, Jézus? kérdelek.
Mikor vidítsz föl engemet?
s elégíted ki lelkemet?

Ég országának népe, szállj,
ajtót, kaput elébe tárj,
köszöntsd a győztest, harsonálj:
„Üdvözlégy, Jézus, nagy királv!”

Országos Széchényi Könyvtár

SANCTI BERNARDI DE CLARAVALLE

De amore divino rhythmus

Amor sanctus, amor mundus,
amor festus et jucundus
cuncta fugat vitia;
amor blenus plene gaudet,
osculari Deum audet
cum omni fiducia.

Amor semper triumphalis,
amor semper nuptialis,
Országos Székesegyház
amor semper ebrius;
amor summus et regalis,
amor plus quam filialis,
amor sponsus broproprius.

Ubi amor, nihil deest.
Qui non amat, quicumque est,
is nihil est penitus.
Per amorem fit anima
Christi sponsa carissima
et nubet divinitus.

SZENT BERNÁT RITMUSA

Az isteni szeretetről

Szent szeretet, szűz szeretet,
ünneplő, derűs szeretet,
kiben nincsen semmi bűn,
de minden örömet ismer
s meri megcsókolni Istent
bizalommal, mindig hűn!

Szűz szeretet, diadalmas,
mégis mindig lakodalmas,
mégis mindig mámoros!
Magas szeretet, királyi
több mint fiui s leányi:
mátkasággal koszorús!

Hol ez megvan: mi hiányzik?
S kiben nincs meg, légyen bárki:
egyenlő a senkivel.
Szeretetben lesz a lélek
arája az Istenségnek
s Krisztusával egybekel.

Patrem honoret filius:
sed sponsa, quod est dulcius,
 sponsum suum diligit;
sicque rejectis omnibus
mundi dilectionibus
 ipsum solum eligit.

Servus timore serviat,
et mercedem accipiat
 qui est mercenarius:
sed sponsa sponsum cernere
et osculum vult sumere,
 quod est longe dulcius.

Amor legis plenitudo,
amor cordis latitudo,
 amor mentis specula;
amor dulces dat lacrimas,
lex est convertens animas
 omni carens macula.

Amor gemit, amor orat,
amor plangit, amor plorat,
 pascitur suspirio;
amor qui caret lacrimis
nec suspirat ab intimis,
 caret desiderio.

Amor mundo vult conteri,
mundus est ei oneri,
 lux ipsa fastidio;
cum differtur, amor crescit,
minuere eum nescit.
 sed auget dilatio.

Huzzon a fiú apjához!
A menyasszony jobbat választ:
vőlegényét szereti.
Másnak nincs rá semmi csábja;
föl se néz már a világra;
csak Őt látja, követi.

Aki jobbágy, urát félje!
Ahitozzanak a bérre
a fizetett béresek!
A menyasszony kedveséhez
tekint föl és csókra éhez,
ami sokkal édesebb.

Szeretet a törvény telje;
a lélek kitarult terje
s a szív magas kémhelye.
Édes könnyek kút-edénye;
lelkek foltalan törvénye,
megtérítő mestere.

A szeretet sír és óhajt;
a szeretet kér és sóhajt;
sóhajjal táplálkozik.
A szeretet, hogyha sem könny,
sem sóhaj, mélyéből nem jön,
nem is égő, igazi.

A szeretet szenvedni vágy.
Teher néki ez a világ;
unalom maga a fény.
Várakozva még növekszik;
messzeségek nem csüggesztik;
nem fogy, hanem jobban él.

*Amor currit diligendo,
perseverat in currendo
et cursum accelerat;
tarde enim pervenire,
tarde credit invenire,
quod nimis desiderat.*

*Tanta flamma est amoris,
tanti amor est ardoris,
ut extingui nequeat;
nullis aquis extinguitur,
nec flumine obruitur,
quin amplius ardeat.*

*Amor est vita omnium:
unum est necessarium;
omnis virtus alia
sine eo non proficit
et delinquit et deficit,
et nihil sunt omnia.*

Országos Széchényi Könyvtár

A szeretet fut lihegve;
sohse lankad futó-kedve:
 egyre, egyre sebesebb.
Mégis későn ér, úgy érzi,
mert mindig késő elérni,
 ami után úgy eped!

S oly nagy a szeretet lángja
és az égést úgy kívánja,
 hogyan kihunyni sohse fog:
semmi zápor el nem oltja
s a folyóvíz el nem fojtja;
 mindig csak jobban lobog!

S ez a láng maga az élet:
másra nem lehet szükséged!
 Ami jó még van egyéb,
nélküle mind nem ér semmit!
Mind elolvad és elomlik!
 Mind csak tűnő semmiség...

Országos Széchényi Könyvtár

SANCTAE HILDEGARDIS

Sequentia de Spiritu Sancto

O

ignis Spiritus Paracliti,
vita vitæ omnis creaturæ,
sanctus es vivificando formas!

Sanctus es uniendo periculose fractos,
sanctus es tergendō fœtida vulnera.

O spiraculum sanctitatis!
O ignis caritatis!
O dulcis gustus in pectoribus,
et infusio cordium in bono odore virtutum!

O fons purissimus, in quo consideratur
quod Deus alienos colligit
et perditos requirit.

O lorica vitæ!
Et spes compaginis membrorum omnium!
O cingulum honestatis,
salva beatos!

SZENT HILDEGARD

Éneke a Szentlélekről

Óh Isten lelkének tüze, minden
teremtmény életének élete,
szent vagy, ki a formákat élteted!

Szent ki írral kened a törések veszélyét
s gyógyítva dörzsölöd a bűzös sebeket!

Szentség szellője, szelelője,
szeretet tüzelője!
Óh zamat a mellekben, édes íz!
ki szíveinkbe átvivődsz az erények jóillatával.

Óh tiszta forrás, akiben példázható, hogy Isten
maga köré gyűjti az idegent
s megkeresi az elveszettet.

Óh élet páncéla!
Óh egység záloga minden tagok között!
Óh tisztesség öve, áldj meg
és tégy boldoggá!

*O iter fortissimum,
quod penetravit omnia
in altissimis
et in terrenis
et in omnibus abyssis,
tu omnes componis et colligis.*

*De te nubes fluunt, æther volat,
lapides humorem habent,
aquæ rivulos educunt,
et terra viriditatem sudat.*

*Tu etiam semper educas doctos
per inspirationem sapientiæ lætificatos.*

*Unde laus tibi sit,
qui es sonus laudis
et gaudium vitæ,
spes et honor fortissimus,
dans præmia lucis!*

Országos Széchényi Könyvtár

Erős pálya, lelki út,
ki áthatoltál mindenben
a magasságban,
s földi világban,
s minden mélység szurdokában:
mindenkit összekötsz és egybehajtsz.

Altalad felleg árad, levegő
röpül, átvődik a kő,
vizek folyókat öntenek
és zöld pompát izzad a barna föld.

S te neveled a doktorok erényét,
akiket életükben a bölcsesség ihlete vidámít.

Dicsőség hát neked,
ki a dicsőség hangja
s élet öröme vagy;
remény és erős becsület,
s fényességgel fizetsz!

Országos Széchényi Könyvtár

BERNARDI MORLANENSIS

*Rhythmus e Mariali vulgo dictus
regis Casimiri hymnus*

O
mni die dic Mariæ
mea laudes anima!
Ejus festa, ejus gesta
cole devotissima.
Contemplare et mirare
ejus celsitudinem:
dic felicem Genitricem,
dic beatam Virginem!
Ipsam cole ut de mole
criminum te liberet;
hanc appella, ne procella
vitiorum superet.
Hæc persona nobis bona
contulit cælestia;
hæc regina nos divina
illustravit gratia.
Lingua mea, dic tropæa
virginis puerperæ,
quæ inflictum maledictum
miro transfert genere.
Sine fine dic Reginæ
mundi laudum cantica;
ejus bona semper sona,

BERNHARD DE MORLAS MÁRIA-ÉNEKE

*Melyet közönségesen Kázmér király
hymuszának mondanak*

Nap után nap Máriának
mondj, lelkem, dicséretet!
Ünnepeit és tetteit
zengje buzgón éneked!
Őt tanuljad és bámuljad:
ő a fenség asszonya.
Mondjad szentnek, mert szűz; zengjed
megáldottnak, mert anya.
Őt tiszteljed, hogy bűnterhet
ne tűrjön nyomódni rád;
őtet hívjad, hogy megvívjad
vétkeidnek viharát!
Szent személye dús, sokféle
égi jókat osztani;
mint királynő kegyvel, áld ő
malaszttal, mely isteni.
Nyelv, ne szűnj meg, zengj a szűznek
diadalt ki fiat szült
s fia által nagy csodával
egy ős átkot eltörült.
Zengjen ének az úrnőnek
akit a világ ural:
képét fessed, őt hirdessed

*semper illam prædica!
Omnes mei sensus, ei
personate gloriam:
frequentate tam beatæ
virginis memoriam!*

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

mindig, és csak róla vallj!
Bölcs érzékek, őt nézzétek,
zsongjátok dicséretét:
ápoljátok e megáldott
szűznek emlékezetét!

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ADAE DE SANCTO VICTORE

In assumptione Beatae Mariae sequentia

Ave Virgo singularis,
mater nostri Salutaris,
quæ vocaris Stella Maris,
stella non erratica:
nos in hujus vitæ mari
non permittite naufragari,
sed pro nobis Salutari
tuo semper supplica!

Sævit mare, fremunt venti,
fluctus surgunt turbulenti,
navis currit, sed currenti
tot occurrunt obvia;
hic sirenes voluptatis,
draco, canes, cum piratis,
mortem pæne desperatis
hæc intentant omnia.

Post abyssos nunc ad cælum
furens unda fert phaselum;
nutat malus, fluit velum;
nautæ cessat opera;

SZENTVIKTORI ÁDÁM

Mária-éneke

Üdvözlégy óh Szűzek Szűze,
aki Megváltónkat szülte!
Te vagy ama Tenger-Túze,
csalhatatlan csillaga:
Az élet tengere ringat;
ne engedd törni hajónkat!
Kérd érettünk Megváltónkat:
imádj Istent, Mária!

Szél dühöng és tenger támad,
nyögnek zavaros hullámok;
fut a bárka, de futtának
szembe annyi szörnyeteg:
ott a gyönyörök sziréne,
sárkány, rablók, Szcillák réme...
Veszve a hajós reménye!
ezer halál fenyeget.

Deszkánk majd a mélybe roskad,
majd földobja haragos hab;
árboc ing, vitorla foszlad;
a kormányos mit tehet?

contabescit in his malis
homo noster animalis:
tu nos, mater spiritalis,
pereuntes libera!

Tu, perfusa cæli rore,
castitatis salvo flore,
novum florem novo more
protulisti sæculo.
Verbum Patri coæquale
corpus intrans virginalè
fit pro nobis corporale
sub ventris umbraculo

Te prævidit et elegit
qui potenter cuncta regit,
nec pudoris claustra fregit
sacra replens viscera;
nec pressuram, nec dolorem,
contra primæ matris morem,
pariendo Salvatorem
sensisti, puerpera!

Radix sencta, radix viva,
flos et vitis et oliva,
quam nulla vis insitiva
juvit ut fructificet;
lampas soli, splendor poli,
qui splendore præes soli,
nos assigna tuæ proli,
ne districte judicet.

In conspectu summi Regis
sit pusilli memor gregis
qui transgressor datæ legis
præsumit de venia:

E bajokban elhal nekünk
egész állat-emberségünk:
anyánk! te légy menedékünk,
jó szellem a vész felett!

Te, kit égi harmat áldott,
s el nem vesztve szűz virágod
új mód szültél új virágot
e világnak — új igét,
ki az Atyával egyéltü
s méhedet választva vértül
szűz testedből vette értünk
földi húsának köntösét.

Téged látott s kiválasztott
az, ki mindent bölcsen osztott
s erényedtől meg nem fosztott
mikor szent testedbe szállt.
Semmi kint, sem rosszulétet,
ősanyánktól örökséget,
nem éreztél, úgy szüléd meg
a Megváltót és Királyt.

Eleven gyökér, zöldellő
olajág, virág és szőlő,
ki nem magból lettél termő,
szent gyökér, áldott anya,
földi lámpás, égi ablak,
fénylőbb fényénél a napnak,
könyörögj értünk Fiadnak
ne ítéljen szigora!

Hogy székénél a Királynak
legyen védője a nyájnak
mely bár a tilosban járdalt,
bocsánatról álmodott.

*judex mitis et benignus,
judex jugi laude dignus
reis spei dedit pignus,
crucis factus hostia.*

*Jesu, sacri ventris fructus,
nobis inter mundi fluctus
sis via, dux et conductus
liber ad cælestia:
tene clavum, rege navem,
tu procellam seda gravem,
portum nobis da suavem
pro tua clementia!*

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Nagy a Bíró kegyessége
aki a keresztre lépve
maga nyújtott reménységre
bűnösöknek zálogot.

Jézus, óh szent méh magzatja,
légy a világ áradatja
közt menekvés szabad útja,
égi révbe vezető:
tartsd a kormányt, vidd a gályát,
csillapítsd a hab dagályát,
adj kegyedben könnyü pályát!
Vár az édes kikötő...

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ADAE DE SANCTO VICTORE

*Hymnus paschalis in dominica
resurrectionis*

Mundi renovatio
nova parit gaudia;
resurgenti Domino
conresurgunt omnia.
Elementa serviunt,
et auctoris sentiunt
quanta sit potentia.

Ignis volat mobilis,
et ær volubilis,
fluit aqua labilis,
terra manet stabilis:
alta petunt levia,
centrum tenent gravia,
renovantur omnia.

Cælum fit serenius,
et mare tranquillius;
spirat aura mitius,
vallis nostra floruit.
Revirescunt arida,
recalescunt frigida,
postquam ver intepuit.

SZENTVIKTORI ÁDÁM

Húsvéti éneke

Az egész világ ujul.
Új örömök intenek.
Ahogy föltámadt az Úr,
föltámadnak mindenek.
Érzik Alkotójukat,
mily erős, és Úrukat
szolgálják az elemek.

A tűz lobog és röpül.
A levegő szétterül.
A víz árad s völgybe gyűl.
A föld biztonságban ül.
Ami könnyü, föltolul,
és a mélybe hull a súly.
Minden, minden megujul.

Már az ég nem oly borús,
a tenger sem háborús,
a szél sem oly vad, oly bús.
Földi lejtőnk kivirult.
Ujrazöldel a kopár,
ujra meleg a sugár,
mivel a tavasz kigyult.

*Gelu mortis solvitur,
princeps mundi fallitur,
et ejus destruitur
in nobis imperium;
dum tenere voluit
in quo nihil habuit,
jus amisit proprium.*

*Vita Mortem superat;
homo jam recuperat
quod prius amiserat
paradisi gaudium:
viam præbet facilem
Cherubim versatilem
amovendo gladium.*

*Christus cælos reserat
et captivos liberat
quos culpa ligaverat
sub mortis interitu.
Pro tali victoria
Patri, Proli gloria
sit cum Sancto Spiritu!*

Országos Széchényi Könyvtár

Enged a Halál fagya;
e világnak hadnagya
birodalmát földjé,
melyet bennünk hódított.
Míg azt, ami nem övé,
vágott, hogy megőrzéné,
sajátjából kikopott.

Élet a Halált veri.
s már az ember megleli,
mit úgy fájt elveszteni:
az Édennek kéjeit.
Kardját leeresztve im
utat ád a Kerubim,
s az út könnyü és szelid.

Krisztus újra eget nyit
és rabokat szabadít,
akiket fogságba vitt
holtuk óráján a bűn.
Azért diadalukat
Atyának és Fiúnak
s Szentléleknek, zengjük hűn!

Országos Széchényi Könyvtár

GUIDONIS DE BAZOCHIIS

Ad Beatam Mariam Virginem

Dei Matris cantibus
sollemnia
recolat sollemnibus
ecclesia.
Vota tuis auribus
concilia
te devotis vocibus
laudantia,
digna dignis laudibus.
O gloriosa Domina,
quorum te laudant carmina,
precamur, dele crimina!

Tua nos restituit
conceptio
quos serpentis obruit
deceptio;
de mortis eripuit
confinio,
et finem imposuit
exilio,
quod Eva promeruit.
O gloriosa Domina,
quorum te laudant carmina,
precamur, dele crimina!

GUY DE BAZOCHES

Éneke a Boldogságos Szűzről

Isten anyja, glóriás
énekeid
díszítsék a Szentegyház
ünnepeit.
Jámbor ima harsonáz:
nyisd füleid!
Jámboran zengjük csodás
érdemeid.
Méltó a magasztalás.
Óh dicsőséges Szentszüzünk!
kik Téged zengni nem szününk,
kérünk, töröljed el bününk!

Foganásod gyógyított,
mert a Kígyó
csalása elbódított.
Sírfelnyitó
ujjad megszabadított,
jó gyógyító!
Számüzből kihozott,
mint útnyitó,
melybe Éva taszított.
Óh dicsőséges Szentszüzünk!
kik Téged zengni nem szününk,
kérünk, töröljed el bününk!

*Est et venerabilis
sollemnitas
nobis tua nobilis
nativitas,
surgeret ut fragilis
humilitas,
per quam venit humilis
sublimitas
incomprehensibilis.*

*O gloriosa Domina,
quorum te laudant carmina,
precamur, dele crimina!*

*Quam tibi vox attulit
angelica
mundum salus extulit
ad cœlica,
bona secum detulit
vivifica,
mala nobis abstulit
mortifica,
et in salutem contulit.*

*O gloriosa Domina,
quorum te laudant carmina,
precamur, dele crimina!*

*Pudoris incognitus
in te nitor,
cujus nullus coitus
est cognitor;
ex te nobis editus
est conditor,
idem tibi genitus
et genitor
Patris Unigenitus.*

*O gloriosa Domina,
quorum te laudant carmina,
precamur, dele crimina!*

Tiszteletes szent ünnep
az hogy lettél,
nagy díszére nemünknek
megszülettél,
alacsonyból az Égnek
emelkedtél,
alázatos Fenségnek
anyja lettél:
érthetetlen az észnek.

Óh dicsőséges Szentszüzünk!
kik Téged zengni nem szününk,
kérünk, töröljed el bününk!

Mely köszöntést angyali
hang mond Terád,
egek felé emeli
a föld porát
s hintve étellel-teli
jók záporát,
ami rossz, azt leveri:
bűnt és halált,
vagy üdvösséggé érleli.

Óh dicsőséges Szentszüzünk!
kik Téged zengni nem szününk,
kérünk, töröljed el bününk!

Titokzatos szemérem
tüze Benned,
melyet semmi szerelem
nem ismerhet;
a Teremtő méhedben
teremtve lett:
ő a nemző és egyben
ő a Gyermeke:
az egyszülött Egyisten!

Óh dicsőséges Szentszüzünk!
kik Téged zengni nem szününk,
kérünk, töröljed el bününk!

Te decet fecunditas
virginalis,
luminum festivitas
spiritalis;
cera est virginitas
parentalis,
linum est humilitas
filialis,
ignis est divinitas.
O gloriosa Domina,
quorum te laudant carmina,
precamur, dele crimina!

Ades ergo miseris
supplicibus
et nostri memineris,
ut precibus
nos jungas superis
spiritibus,
quo praelata ceteris
caelestibus
fructu tuo frueris.
O gloriosa Domina,
quorum te laudant carmina,
precamur, dele crimina!

Jól illet, hogy szűzen légy
termő s anya:
fény, melynek lélekben ég
pompázata.

Az anyai szűzesség
szent viasza:
kanóca lányszerénység
alázata;
a lángja az istenség.

Óh dicsőséges Szentszüzünk!
kik Téged zengni nem szününk,
kérünk, töröljed el bününk!

Légy velünk hát nyösörös
sok szegénnyel!
Gondolj ránk, hogy könyörös
esdekléssel
lelkeinket összekösd
a szent Éggel,
hol a többi szentek közt
legtöbb fénnel
magzatodban gyönyörködsz!

Óh dicsőséges Szentszüzünk!
kik Téged zengni nem szününk,
kérünk, töröljed el bününk!

Országos Széchényi Könyvtár

THOMAE DE CELANO

De die iudicii sequentia

Dies iræ, dies illa
solvēt sæclum in favilla,
teste David cum Sibylla.

Quantus tremor est futurus
quando iudex est venturus,
cuncta stricte discussurus!

Tuba mirum spargens sonum
per sepulcra regionum
coget omnes ante thronum.

Mors stupebit et Natura
cum resurget creatura
iudicanti responsura.

Liber scriptus proferetur
in quo totum continetur
unde mundus iudicetur.

Judex ergo cum sedebit,
quicquid latet apparebit;
nil inultum remanebit.

CELANOI TAMÁS

Éneke az utolsó ítéletről

Ama nap, a harag napja,
e világot lángba dobja:
Dávid és Szibilla mondja.

Mily irtózat fog az lenni,
ha a Bíró el fog jönni
mindent híven számbavenni.

Harsonának szörnyü hangja
hull a millió sirhantra
kit-kit a Trón elé hajtva.

Hökken Halál és Természet
ahogy a Teremtés ébred
felelni a Vádló-széknek.

Az írott könyv elhozatik
melyben minden foglaltatik
kiből végzés formáltatik.

S ha a Bíró leül ottan,
ami csak lappang, kipattan,
mitem marad megtorlatlan.

Quid sum miser tum dicturus,
quem patronum rogaturus,
cum vix justus sit securus?

Rex tremendæ majestatis,
qui salvandos salvas gratis,
salva me, fons pietatis!

Recordare, Jesu pie,
quod sum causa tuæ viæ,
ne me perdas illa die.

Quærens me sedisti lassus;
redemisti, crucem passus;
tantus labor non sit cassus!

Juste judex ultionis,
donum fac remissionis
ante diem rationis.

Ingemisco tamquam reus;
culpa rubet vultus meus:
supplicanti parce, Deus!

Qui Mariam absolvisti
et latronem exaudisti,
mihi quoque spem dedisti.

Preces meæ non sunt dignæ,
sed tu bonus fac benigne,
ne perenni cremer igne.

Inter oves locum præsta,
et ab hædis me sequestra,
statuens in parte dextra.

Én szegény ott mit beszéljek,
milyen pártfogókat kérjek,
hol még a szentek is félnek?

Nagy Király kit retteg minden,
de a jót megváltod ingyen,
kegyek kútja, válts meg engem!

Rólam, Jézus, emlékezzél,
akiért a földre jöttél,
veszni aznap ne engedjél.

Engem fáradtál keresve,
értem szálltál a Keresztre:
annyi munkád kárba esne!

Igaz bosszú Mérlelője,
bocsánatod add előre,
míg a Számadás nem jőne!

Fölnyögök bús vádlott módján,
bűntudattól pirul orcám,
úgy könyörgök, Uram, nézz rám!

Ki Magdolnát föloldottad,
és a latrot meghallgattad:
nekem is e reményt adtad.

Nem méltó az én kérésem;
de Te jó vagy, tedd kegyessen,
hogy örök tűz ne égessen.

Bárányaid közt helyezz el,
bakok közé ne rekessz el:
jobbod felől várjon kész hely!

*Confutatis maledictis
flammis acribus addictis,
voca me cum benedictis!*

*Oro supplex et acclinis:
cor contritum quasi cinis:
gere curam mei finis!*

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Vesd a gonoszt kárhozatra,
a vad lángnak általadva;
engem végy a hív csapatba!

Esdve és ölelve térded,
hamuvá tört szívvel kérlek:
őrizz, hogy jó véget érjek!

M
OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ANONYMI GALLI

De partu Virginis

M*ira Dei caritas,
Deus incarnatur!
Mira rei novitas,
virgo impregnatur!*

*O novum conubium,
soli nubit stella!
Novum puerperium
protulit puella!*

*Moses qua jacuit
scirpea fiscella,
in qua Deus latuit
virgo, res novella!*

*Auris et mens pervia
Deo sunt ingressus;
non patent vestigia
quibus est egressus.*

*Sicut vitrum radio
solis penetratur,
inde tamen læsio
vitro nulla datur:*

FRANCIAORSZÁGI HIMNUSZ

A Szent Szűz anyaságáról

Csodálatos szerelem!
Testet ölt az Isten.
Sohse hallott kegyelem:
mag fogan a szűzben!

Óh újféle házasság:
csillag megy a naphoz.
Képtelen, szent anyaság:
szűzlány gyermeket hoz.

Mózes ahogy hentergett
a gyékénykosárban,
csodamód úgy szendergett
Isten a leányban.

Fülön át és lelken át
szállt be szent testébe
s nem szakítá nyílt nyomát
amerre kilépe.

Mint üvegen a sugár
ahogy átsugárzik,
mégis rajta semmi kár,
sérelem se látszik:

sic, immo subtilius,
matre non corrupta
Deus Dei Filius
sua prodit nupta.

Prodit cogitatio
clausa cordis vena:
prægnans absque vitio
parit sine pæna.

Non perit lux oculis
cum lux evagatur,
nec in ortu flosculi
mater defloratur.

Candens plus quam lilium,
vernans plus quam rosa,
tuum ora Filium,
virgo speciosa,

ne post mortem puniat
nos inferni pæna,
sed tecum reficiat
angelorum cena.

Országos Széchényi Könyvtár

úgy született, az anya
foltja-kára nélkül,
Isten, Istennek fia,
saját jegyesébül.

S mint a gondolat suhan
a szív rejtekébül!
Aki bűn nélkül fogan,
szül fájdalom nélkül.

Ha sugarat ont a szem,
nem veszti világát;
így a virág-anya sem
veszíti virágát.

Fehérbb mint liliom,
tavaszibb mint róza,
légy fiadnál, Szűzasszony,
szívünk szószólója,

hogy ne várjon holtan a
zord pokol homálya:
veled inkább, szentanya,
egék lakomája!

Országos Széchényi Könyvtár

PHILIPPI DE GREVIA

De Sancta Maria Magdalena

O

Maria, noli flere,
jam non quæras alium;
hortulanus hic est vere
et colonus mentium.
Intra mentis hortum quære
mentis operarium.

Unde planctus et lamentum?
Quid mentem non erigis?
Quid revolvis monumentum?
Tecum est, quem diligis.
Jesum quæris, et inventum
habes nec intelligis.

Unde gemis, unde ploras?
Verum habes gaudium;
latet in te quod ignoras,
doloris solacium;
intus habes, quæris foras,
languoris remedium.

PHILIPPE DE GRÈVE

Éneke Mária Magdolnához

Ó

h Mária, jer, ne sírjál
és tovább ne várj, ne less!
Itt a Kertész, itt van Ó már,
ki a lelkekben mives.
A szívnek kertjében gyomlál:
az leli, ki ott keres.

Mért sírnál és mért zokognál?
Mért nem vidul bánatod?
Akit szeretsz, teveled jár.
Sirkövét mért forgatod?
Jézus volt, akit kívántál:
megtaláltad — s nem tudod.

Mit nyögsz még és mit kesergesz?
Tiéd már a vigasság.
Benned rejlik, kit nem sejtessz
s fájdalmadra vigaszt ád.
Bellül van kit kívül kergetsz:
epedésed orvosát.

JOHANNIS PECHAMI

De Sanctissima Trinitate

In majestatis solio
tres sedent in triclinio,
nam non est consolatio
perfecta solitario.

*Æternæ mentis oculo
dum Pater in se flectitur,
in lucis suæ speculo
imago par exprimitur.*

*Imaginis consortium
nativus præbet exitus,
consorsque spirant gaudium
ingenitus et genitus.*

*Hoc gaudium est Spiritus,
quo Patri Natus jungitur,
et unum bonum funditus
in tribus his concluditur.*

*Ingenito et Genito
cum Spiritu Paraclito
honoris simpli debito
psallamus corde dedito.*

JOHN PECKHAM

Himnusz a Szentháromságról

Hárman a fenség trónusán
ülnek az égi lakomán;
(mert a magányost a magány
nem vigasztalja igazán).

Míg örök szelleme szemét
magára szegzi az Atya,
fényének tükörére kép
vetődik: egy új-önmaga.

S amint a kép megszületett,
az Egy nincs többé egyedül:
a Születetlen és Szülött
egymásnak társasan örül.

S a Szentlélek ez az öröm,
mely összeköt Atyát s Fiút;
s a Három együvé ömöl,
egy fő-fő Jóba összefut.

S annak ki sohse született,
illőn, és aki született,
s a Léleknek, oltárra-tett
szívvel zengjünk dicséretet!

JACOBI TUDERTIS

De compassione Beatae Mariae sequentia

Stabat mater dolorosa
juxta crucem lacrimosa
dum pendeat Filius,
cujus animam gementem
contristatam et dolentem
pertransiuit gladius.

O quam tristis et afflicta
fuit illa benedicta
mater Unigeniti!

Quæ mærebat et dolebat
pia mater dum videbat
nati pœnas incliti!

Quis est homo qui non fleret,
matrem Christi si videret
in tanto supplicio?

Quis non posset contristari,
Christi matrem contemplari
dolentem cum Filio?

JACOPO DA TODI

Himnusza a Fájdalmas Anyáról

Állt az anya keservében
sírva a kereszt tövében,
melyen függött szent Fia,
kinek megtört s jajjal-tellett
lelkét kemény kardnak kellett
kínzón általjárnia.

Óh mily búsán, sujtva állt ott
amaz asszonyok-közt-áldott,
ki Téged szült, Egyszülött!
Mily nagy gyásza volt sírása
mikor látta szent Fiát a
szívtépő kínok között!

Van-e oly szem, mely nem sírna
Krisztus anyjával s e kínra
hidegen pillantana?
aki könnyek nélkül nézze,
hogy merül a szenvedésbe
fia mellett az anya?

Pro peccatis suæ gentis
vidit Jesum in tormentis
et flagellis subditum.
Vidit suum dulcem Natum
moriendo desolatum,
dum emisit spiritum.

Eja, mater, fons amoris,
me sentire vim doloris
fac ut tecum lugeam.
Fac ut ardeat cor meum
in amando Christum Deum,
ut sibi complaceam.

Sancta mater, istud agas,
crucifixi fige plagas
cordi meo valide.
Tui nati vulnerati,
tam dignati pro me pati,
pœnas mecum divide.

Fac me tecum pie flere,
crucifixo condolere
donec ego vixero;
juxta crucem tecum stare
et me tibi sociare
in planctu desidero.

Virgo virginum præclara,
mihi jam non sis amara,
fac me tecum plangere.
Fac ut portem Christi mortem,
passionis fac consortem
et plagas recolere!

Látta Jézust, hogy fajtája
vétkéért mit vett magára
és korbáccsal vereték.
S látta édes fiát végül
haldokolni vigasz nélkül,
míg kiadta életét.

Kútja égi szeretetnek,
engedd érzennem sebednek
mégét: hadd sírjak veled!
Engedd, hogy a szívem égjen
Krisztus isten szerelmében,
s ő szeressen engemet!

Óh szentséges anya, tedd meg,
a Keresztrefeszítettnek
nyomd szívembe sebeit!
Oszd meg, kérem, kínját velem,
kinek érdem nélkül érttem
tetszett annyit túrni itt!

Jámborul hadd sírjak veled
és szenvedjek mígcsak élek
Avval, ki keresztre szállt!
Álljak a kereszttövében!
Szívem szíved keservében
társad lenni úgy sovárg!

Szűzek szűze! légy szívedben
hozzám jó és nem kegyetlen!
Oszd meg velem könnyedet!
Add hogy sírván Krisztus sírján
sebeit szívembe írnam
s bánatodban részt vegyek!

*Fac me plagis vulnerari,
fac me cruce inebriari
et cruore Filii.
Flammis ne urar succensus,
per te, Virgo, sim defensus
in die iudicii.*

*Christe, cum sit hinc exire,
da per matrem me venire
ad palmam victoriae.
Quando corpus morietur,
fac ut anima donetur
paradisi gloriae!*

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Fiad sebe sebesítsen!
Szent keresztje részegítsen
és vérének itala,
hogy pokol tüzén ne égjek!
S az ítélet napján, kérlek,
te légy védőm, szűzanya!

Ha majd el kell mennem innen,
engedj győzelemre mennem
anyád által, Krisztusom!
És ha testem meghal, adjad
hogy lelkem dicsón fogadja
a pálmás paradicsom!

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

SANCTI BONAVENTURAE

*In secundum verbum Domini Nostri
Jesu Christi*

Jesu, largitor veniæ,
Jesu, solamen tristium,
Jesu, laus pænitentiaë,
Jesu, spes pænitentium,

dum penderes innoxius,
crucifixus et anxius,
inter latrones medius,
horum in pæna socius,

dum te unus argueret
et stulte reprehenderet,
dum insultans insurgeret,
et blasphemando diceret:

„Si tu es Dei Filius,
„salva te metipsum et nos:
„esto tibi propitius
„tu qui salvasti alios”;

SZENT BONAVENTURA

Éneke Krisztus irgalmáról

Jézus, bocsánat kútfeje,
Jézus, búbánat sugara,
Jézus, bűnbánat öröme,
Jézus, bűnbánók óhaja,

mikor ott függél csüggeteg,
ártatlanul megfeszített,
a gonosz latrok közepett,
megosztva büntetésöket,

Országos Széchényi Könyvtár

és egyik akkor Téged ott
megvádolt és rádtamadott,
ostobán gúnyolt és szidott
és káromolva szólított:

„Ha tényleg Isten fia vagy,
„ments meg bennünket és magad:
„magadhoz zordon ne maradj
„ki megváltottál másokat”;

dum alter hunc corriperet
et hunc stultum ostenderet,
dum se malum concederet,
et te justum assereret,
dum ad te se converteret
et supplex tibi diceret:

„Memento mei, Domine,
„dum ad tuum perveneris
„regnum plenum dulcedine,
„dum te regem ostenderis”;

tu amans pœnitentiam,
corda trahens per gratiam,
non solum huic memoriam
concessisti sed gloriam.

O prompta Dei caritas,
prompta misericordia!
O prompta liberalitas,
prompta munificentia!

Ad te currit devotio,
ad te redit memoria,
ad te languet affectio
et ad te pœnitentia;
coram te fit confessio,
tibi patent pœcordia.

Ideo cum fiducia
tibi precamur, Domine,
qui es sine malitia
solus et sine crimine:
in tua patientia
memento nostri, Domine!

s mikor a másik rá-csarélt
s feddte a balga szavakért
s megvallá hogy ő rosszul élt,
de Téged mint szentet dicsért
s Általad igaz útra tért
és könyörögve így beszélt:

„El ne feledj engem, Uram,
„ha országodba érkezel,
„mely édességgel tele van,
„s király-ruhádba öltözöl”;

te, kit a bánat visszanyer
s malasztod szíveket emel,
nemcsak hogy nem felested el:
égbe méltattad venni fel!

Óh isteni kész irgalom!
Kész irgalom, jószívűség!
Adakozó kész szánalom!
Szánakozó bőkezűség!

Tehozzád fut az áhitat,
hozzád tér az emlékezet,
a vágy Feléd nyög lankatag,
a bűnbánat Feléd eped;
a gyónás székedhez tapad:
a szív Neked tárul, Neked!

Azért bizalommal teli
imádkozunk hozzád, Uram,
mert Te vagy az egyedüli
bűntelen és mocsoktalan;
gondolj reánk végnélküli
türelmedhez képest, Uram!

SANCTI THOMAE AQUINATIS

Sequentia in festo Corporis Christi

Lauda, Sion, Salvatorem,
lauda ducem et pastorem
in hymnis et canticis.
Quantum potes, tantum aude,
quia major omni laude,
nec laudare sufficis.

Laudis thema specialis,
panis vivus et vitalis
hodie proponitur:
quem in sacræ mensæ cenæ
turbæ fratrum duodenæ
datum non ambigitur.

Sit laus plena, sit sonora,
sit jucunda, sit decora
mentis jubilatio:
dies enim solemnus agitur
in qua mensæ prima recolitur
hujus institutio.

AQUINÓI SZENT TAMÁS

Úrnapi éneke

Dicsérd, Sion, a Megváltót,
dicsérd a vezért, a pásztort,
zengj himnuszt, zengj éneket!
Ahogy bírod, akként merjed:
nagyobb Ő mint a dicséret,
méltón nem dicsérheted.

S a dicséret külön tárgya
ma hogy a Kenyeret áldja,
mely éltet és eleven,
s hogy végvacsoráján kapta
a Tizenkettők csapatja,
nem kétséges semmiben.

Legyen teljes, legyen zengő,
legyen vidám és illendő
szivünk ujjongása ma:
mert azt a napot jelzi ünnepünk,
melyen először adatott nekünk
ez a lelki lakoma.

In hac mensa novi regis
novum Pascha novæ legis
phase vetus terminat.
Vetustatem novitas,
umbram fugat veritas,
noctem lux eliminat.

Quod in cena Christus gessit,
faciendum hoc expressit
in sui memoriam.
Docti sacris institutis
panem vinum in salutis
consecramus hostiam.

Sub diversis speciebus,
signis tantum et non rebus,
latent res eximie.
Caro cibus, sanguis potus:
manet tamen Christus totus
sub utraque specie.

A sumente non concisus,
non confractus, non divisus,
integer accipitur.
Sumit unus, sumunt mille,
quantum isti, tantum ille:
nec sumptus consumitur.

Sumunt boni, sumunt mali,
sorte tamen inæquali
vitæ vel interitus.
Mors est malis, vita bonis:
vide paris sumptionis
quam sit dispar exitus.

Uj királynak asztalára
uj törvénynek szállt páskája:
elavult a régi már.
Fut az ujtól ami agg,
igazságtól ami vak;
fut a fénytől a homály.

Amit Krisztus tett ez estén,
hagyta hogy rá emlékeztén
cselekedjük mi is azt.
Okultunk szent törvényéből:
így lesz borból és kenyérből
üdvösséges áldozat.

Más és más — de nem lényegben,
csak jel szerint más — színekben
égi jók lappanganak.
A vér ital, a hús étel:
mégis Krisztus, lényegével,
teljes mindkét szín alatt.

Oly kenyér, melyet meg nem tör,
aki vesz miként étékből,
s el se vág, és meg se szel.
Veszi egy és veszik ezren:
annyit egy, amennyit ezren;
fogyasztják és nem fogy el.

Veszik jók és veszik rosszak:
csakhogy különböző sorsnak
részesei ők vele.
Rossznak halál, jónak élet:
ilyen az egyforma éték
különböző ereje.

*Ecce panis angelorum
factus cibus viatorum,
vere panis filiorum
non mittendus canibus.
In figuris præsignatur
cum Isaâc immolatur,
agnus Paschæ deputatur,
datur manna patribus.*

*Bone pastor, panis vere,
Jesu, nostri miserere;
tu nos pasce, nos tuere,
tu nos bona fac videre
in terra viventium,
Tu qui cuncta scis et vales,
qui nos pascis hic mortales,
tuos ibi commensales
coheredes et sodales
fac sanctorum civium!*

Országos Széchényi Könyvtár

Im az angyalok kenyere,
utonjárók eledele,
édesfiaknak étele,
 nem ebek számára szánt,
melynek előképe már a
husvétii bárány halála,
valamint Izsák oltára,
 s hogy az égből manna szállt.

Óh igaz Kenyér, jó Pásztor,
Jézus, óvj az elbukástól,
te táplálj és te palástolj
s add hogy a feltámadáskor
 üdvnek látói legyünk.
Te, ki mindent bírsz és értesz,
s e földön táplálsz és éltetsz,
tedd, hogy szent népeddel, ékes
asztalodnál majd az édes
 örökségben résztvegyünk!

Országos Széchényi Könyvtár

SANCTI THOMAE AQUINATIS

Hymnus in cena Domini

Pange, lingua, gloriosi
corporis mysterium
sanguinisque pretiosi
quem in mundi pretium
fructus ventris generosi
rex effudit gentium.

Nobis datus nobis natus
ex intacta virgine,
et in mundo conversatus
sparso verbi semine
sui moras incolatus
miro clausit ordine.

In supremæ nocte cenæ
recumbens cum fratribus,
observata lege plene
cibis in legalibus,
cibum turbæ duodenæ
se dat suis manibus.

AQUINÓI SZENT TAMÁS

Himnusa az Oltáriszentségről

Zengjed, nyelv, a dicsőséges
test titkát s a drága vért
melyet hullatván értékes
válságú az emberért
a föld ura, a felséges
méh gyümölcse nem kimélt.

Egünk küldte, s nekünk szülte
tisztá szűz, szeplőtelen.
Köztünk élt és hinté földre
az Igét, mely jót terem;
s csodás szertartással ülte
bucsuestjét ideleln.

Mert a végső estebédet
tartván ő és társai,
együtt a törvényes étket
jámborul fogyasztani:
étkül a tucatnyi népnek
önmagát osztotta ki.

Verbum Caro panem verum
verbo carnem efficit,
fitque sanguis Christi merum:
et si sensus deficit,
ad firmandum cor sincerum
sola fides sufficit.

Tantum ergo sacramentum
veneremur cernui,
et antiquum documentum
novo cedat ritui:
præstet fides supplementum
sensuum defectui.

Genitori Genitoque
laus et jubilatio
salus, honor, virtus quoque
sit et benedictio:
procedenti ab utroque
compar sit laudatio.

Országos Széchényi Könyvtár

És a kenyeret testévé
igézte az Ige-test
s a bor lett Krisztus vérévé:
magyarázni ne keresd!
Hit dolga és igaz szívé,
hogy erősen tartsa ezt.

Azért kell e nagy szentséget
leborulva áldani
és a régi Szövetséget
új ritussal váltani:
pótolják a rest érzéket
a merész hit szárnyai!

Az Atyának és Fiának
légyen áldás, dicsőség,
üdv, hozsanna és imádat,
ujjongások hirdessék!
S aki kettejükből árad,
a Lélek is áldassék!

Országos Széchényi Könyvtár

SANCTI THOMAE AQUINATIS

Oratio in praesentia Corporis Christi

Adoro te devote, latens Deitas,
quæ sub his figuris vere latitas.
Tibi se cor meum totum subjicit,
quia te contemplans totum deficit.

Visus, gustus, tactus in te fallitur,
sed auditu solo tuto creditur;
credo quicquid dixit Dei Filius:
verbo Veritatis nihil verius.

In cruce latebat sola Deitas,
sed hic latet simul et humanitas:
ambo tamen credens atque confitens
peto quod petivit latro pœnitens.

Plagas, sicut Thomas, non intueor,
Deum tamen meum te confiteor:
fac me tibi semper magis credere,
in te spem habere, te diligere.

O memoriale mortis Domini,
panis vivus vitam præstans homini,
præsta meæ menti de te vivere
et te illi semper dulce sapere!

AQUINÓI SZENT TAMÁS

Éneke Krisztus testéről

Imádlak áhitattal, Isten: rejtelem,
aki e jelekben titkon vagy jelen.
Néked egész szívem átadja magát,
mert Téged szemlélve elveszti magát.

Szem, ízlés, tapintás megcsalódhatik:
de a hallás Rólad hittel biztosít.
Hiszem, amit hinni Isten fia szab:
igédnél, Igazság, mi van igazabb?

Isten-volta rejtve volt a keresztfán;
itt ember-arcát is rejti e talány.
De én mindakettőt hiszem, s vallhatom,
kérve amit kért a bűnbánó lator.

Sebeid Tamásként látnom nem lehet,
mégis Istenemnek vallak Tégedet.
Hadd hogy egyre jobban hinni tudjalak,
Tebenned reméljek, Téged vágyjalak.

Isten halálára emlékeztető
eleven kenyér és embert éltető,
add hogy éljen lelkem Belőled csupán
s jóízét Tebenned ne veszítse szám.

*Pie pelicane, Jesu Domine,
me immundum munda tuo sanguine,
cujus una stilla salvum facere
totum mundum posset omni scelere.*

*Jesu, quem velatum nunc aspicio,
quando fiet illud quod tam sitio,
ut te revelata cernens facie
visu sim beatus tuæ gloriæ?*

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Kegyes pelikánom, uram Jézusom,
szennyes vagyok, szennyem véreddel mosom,
melyből elég volna egy csepp hullni rá,
világ minden bűnét meggyógyítaná.

Jézus, kit titokba fedve látlak itt,
mikor lesz, hogy szomjas vágyam jóllakik,
hogy majd fátyol nélkül nézve arcodat
leljem szent fényedben boldogságomat?

M
OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ANONYMI HUNGARI

Regina martyrum

Mater Innocentiæ, Rosa sine spina,
Maria ingemuit hora matutina,
Dum audivit Dominum captum et ligatum,
pergit Jerosolymam, ut videret natum.

Hora prima Filium cæsum et afflictum
cernit et ab impiis vinculis adstrictum
ad Pilatum præsidem duci cum clamore:
tota tunc contremuit magno præ dolore.

Acclamantem populum hora tertiarum:
„Crucifige!” percipit, cor fit plus amarum.
Spinis punctum aspicit Natum et ferentem
crucem; sequens Filium mæstam habet mentem.

Hora sexta Dominum in cruce levari
respicit, et ferreis clavis conclavari,
frangi membra Filii, et sanguinem fundi.
Repletur doloribus Dominatrix Mundi.

Hora nona spiritum Patri commendantem
audit Natum lugubri voce expirantem:
cujus latus lancea quando perforavit,
genitricis viscera ferrum penetravit.

MAGYARORSZÁGI

Hóra-ének a Hétfájdalmu Szűzről

Jóság anyja aki volt, tövistelen rózsza,
sírva lelte Máriát a hajnali óra.
Fülébe ért szent Fia elfogattatása:
ment Jeruzsálembe, hogy Szülöttét meglássa.

S látta megtört tetemét az első órában,
összeverve és gonosz kötelek jármában,
Pilátushoz vitetvén iszonyu lármában;
egész teste remegett ő nagy fájdalmában.

Harmadhórán hallotta népek üvöltését:
„Feszítsd meg!” és szívében nőtt a keserűség
Szent Fia kereszt alatt, töviskoszorúval!
Ment, ment a Kereszt után telisteli búval.

Vasszögekkel szögezve hatodik órára
szeme előtt vonták a magas Keresztfára.
Megzúzva szent tagjai, folyt a vér belőle;
s búbánattal töltözött a Világ Úrnője.

Kilencedik óra jött. Hangosan kiáltva
akkor bús lelkét az Úr Atyjának ajálta.
Amikor szent oldalát átfúrta a dárda,
vashegye a Szűzanya szívét is bejárta.

*De cruce depositum hora vespertina
tenet inter bracchia Cælorum Regina,
quem dum lavit lacrimis, madidum cruore,
se aspergit sanguinis sacrati dolore.*

*Hora Completorii, quando sepulture
corpus sacrum traditur, Virgo Mater dure
lamentatur ejulans: se tam desolatam
natoque tam inclito sic fore privatam.*

*Has horas canonicas Tibi cum amore
Virgo Mater offero pro tuo dolore,
ut quæ crucem Filii mente pertulisti,
nos ducas ad gaudia sempiterna Christi!*

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Keresztről levétetett vecsernye hóráján:
úgy hevert a Királynő karja közt a Bárány;
ki míg vérző sebeit könnyeivel mosta,
kínban a vér őt magát fecskelte pirosra.

Komplétának idején, mikor sírnak adták
szent testét, a Szűzanya jajjai siratták.
Sírt, hogy egyedül maradt, vigasztalás nélkül,
s így kell megfosztatnia égi Szülöttétül!

E szent órák énekét szeretet jelébe
ajánlom föl, Mária, kínod érdemébe,
hogy ki Fia keresztjét viselte lelkébe',
vezessen majd Krisztusa örök örömébe.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ANONYMI HUNGARI

Hymnus in festo Sancti Emerici ducis

O quam admirabile
quod passibus tutis
pertransiuit juvenis
viam iuventutis!

In quadam basilica
sanctus dat se proum
orans fusis lacrimis
ante Dei thronum:
mente tractat, Domino
quod vel quale bonum
offerat, cum cœlitus
hunc audivit sonum:
„Res grata virginitas:
hanc da mihi donum!”

Spreta cœpit protinus
spe posteritatis
custodire titulum
suæ castitatis.

MAGYARORSZÁGI SZERZŐ

Himnusz a Szent Imre hercegről

Óh milyen csodálatos,
ha szent biztosságban
megy át, aki fiatal,
a fiatalságon!

Bazilika szent kövén
a szent fiú térden
Isten előtt könyörög
könnyekkel szemében.
Mit áldozzon föl Neki?
tünődik szívében:
hol a kincs? . . . És hirtelen
hang zendül az égben:
„Legdrágább a tisztaság:
ezt ajánljad nékem!”

És az ifjú megveti
unokák reményét:
vágyja buzgón őrzeni
szűzessége fényét.

*Puer igne cœlici
succensus amoris
mundi spernit gloriam
pro spe melioris.
Diadema despicit
labilis honoris:
conjugalem copiam
contemnit uxoris.
Mente Deo militat;
dux vocatur foris.*

*Vanitatem respuens
hæret veritati,
falli docens homines
datos vanitati.*

*Summi regis filius
nostri regis natum
de se specialiter
ostendens amatum,
ne fallat malicia
spiritum beatum,
de macula transtulit
sed non maculatum,
regno mutans stabili
mobilem ducatum.*

*Ne vel levem sentiat
in vita reatum,
vitæ dedit juvenis
finem properatum.*

Fölgyújtja a mennyei
szerelem fáklyája.
Világi fényt nem keres:
nagyobb néz reája.
Mit neki a diadém
ingó glóriája?
Mit a földi feleség
ölelés-igája?
Herceg ő, de szívében
Isten katonája . . .

Nem kell néki hiuság:
csügg az igazságon.
Példa, hogy a hiuság
hogy csal e világon.

S az égi Király fia
a mienknek sarját,
így mutatva iránta
különös vonzalmát,
hogy a föld ármányai
szűz lelkét ne csalják,
elvitte még mielőtt
szennyeink zavarnák,
örök honnal cserélve
múló birodalmát.

S nehogy egy csöpp folttal is
jegyezze a vétek,
hamar szegett fiatal
életének véget.

ANONYMI ANGLI

De amore Christi

Si mihi vis firmare
jurato fœdere
quod nil velis amare,
me solum quærere,
promitto cælum dare,
me tibi jungere,
cuncta bella domare
ut possis superare,
vires tribuere.

Imprimis cor consulta:

quid vis eligere?

Requirunt ecce multa
tuum diligere.

Sed vide, ne sis stulta:

cura distinguere,
et si sum eligendus
cunctisque præponendus,
noli me spernere!

Ego natura Deus
de Patre prodiens,
ut mundaretur reus
in mundum veniens,

ANGOL KÖLTŐ

Éneke Krisztus szerelméről

Ha vágyasz szerződni vélem,
elszánva, hogy szived
semmi másért ne éljen
mert engemet szeret:
én egemet ígérem
s hogy ott leszek veled
s hogy harcon és veszélyen
győzni tudj, dúsra mérem
lelki erőidet.

Menj vágyad számbavenni:
mit választ, merre nyul?
Csábít sok tarka semmi
hogy értük lángra gyúlj.
Ne akarj balga lenni;
ítélj és jól okulj,
s ha én legtöbbet érek,
másfelé megvetőleg
ne fordulj konokul!

Mert én vagyok az Isten,
Atyámtól származó,
s hogy a bűnös ne vesszen,
lettem itt földlakó.

*factus pauper, Hebraeus,
in cruce patiens
patenter demonstravi
quod nimis te amavi,
tam magna faciens.*

*Dicas ad amatores:
„Quid pro me facitis?
O carnales amores,
vos me inficitis!
O vos mundani flores,
cito deficitis.
O mali suggestores,
ad æternos ardores
vos me conducitis.”*

*De me nihil habebis
nisi solatium:
nunc modicum censebis
vitale gaudium,
post æterne ridebis
in regno civium
beataque tenebis,
cum mihi cohærebis,
intra palatium.*

*Erras si reperire
te putas melius.
Totum debet transire
bonum exterius;
in toxicum redire
quod sapit dulcius.
Ergo vitam acquire,
quæ non potest perire,
vivendo sanctius!*

Szenvedtem a kereszten,
szegény voltam, zsidó...
Így mutattam neked meg,
szenvedve, hogy szeretlek
s szívem mennyire jó.

S ha hívnak más barátok,
„Mít adtok ti?” — felelj. —
„Óh jaj, húsbeli vágyak,
ragályotok lever.
Óh világi virágok,
hamar hervadtok el.
Óh csábok, rossz tanácsok,
ti engem örök átok
tüzébe visztek el!”

De mind balzsam s szivüdvé,
éntőlem ami jön,
melytől sápad, feledve
a múlandó öröm:
majd lesz idő, örökre
nevetni odafönn,
ha följutsz az egekbe
hol vélem egybekötve
vár boldog örököm.

Párját annak ha véled,
tévedsz, mert párja nincs;
mert mindig semmivé lesz
a külső földi kincs.
Édesből gyűl a méreg:
édesre ne tekint!
Napod szentebben éljed,
s tiéd az örök élet,
melynek romlása nincs.

ANONYMI

De sanctis virginibus cantio

Mater regis omnium,
regina cælorum,
quæ summum auxilium
es christianorum,
placa, rosa primula,
cum dilecta Ursula
Pinnosaque et Cordula
cælestem sophiam.

Assit cum Constantia
sancta Florentina,
Verena, Concordia,
Babilla, Balbina,
Sigilindis, Theumata,
Sechia et Cleumata
præstent per sua merita
cæli melodiam.

Præsto sint Scholastica,
Agnes, Catharina,
Margeretha, Barbara,
Agatha, Christina,

NÉMETORSZÁGI HIMNUSZ

A szent szüzekről

Anyja a nagy Királynak,
egek királynője,
ki vagy lenn a hű nyájnak
égi segítője,
s veled kedves Orsolya,
Pinnosa és Cordula
mondjatok bűnünkért ma a
bölcs éghez szent imát!

Nézzen ránk Konstancia
és szent Florentina,
Verena, Concordia,
Babilla, Balbina,
Sigilindis, Theumata,
Sechia és Cleumata:
zengjen érdemük illata
égi melódiát!

Vegyen részt Scholastica,
Ágnes, Katalina,
Margaréta, Ágota,
Borbála, Krisztina,

Gertrudis, Cæcilia,
sanctaque Odilia
demonstrent prece sedula
summæ pacis viam.

Lucia, Euphemia,
Thecla, Petronilla,
assint cum Eugenia,
Prisca, Domitilla,
Juliana, Daria,
Dorothea, Brigida
assint virginum milia
et sternant Goliath.

Sit cum Theodosia
præsens Euphrosyna,
Agape, Chionia,
Irene, Martina,
Walburgis, Eulalia,
Columba, Euphrasia,
quarum det Deus gratia
summam theoriam.

Dum Christus advenerit,
virginum amator,
et cum iudex sederit
agnus speculator,
Mariam cum omnibus
justis et virginibus
nobis esse deposcimus
advocatam piam.

Gaudeamus pariter,
cantemus sollenniter,
et collaudemus jugiter
virginem Mariam.

Gertrud és Cecilia,
és szűz szent Odilia:
vezessen a serény ima
béke kapuin át!

Zengjen Eufémia,
Tekla, Petronilla,
Luca, Eugénia,
Prisca, Domitilla,
Julianna, Dária,
Brigitta, Doróthea
zengjen a szűz ármádia
és bukjon Góliát!

Zengjen Theodózia
és Eufrozina,
Agape, Chionia,
Iréne, Martina,
Walburgis, Eulália,
Columba, Eufrázia:
értük vigyen az Úr oda,
hol boldog aki lát!

Ha majd Krisztus eljövend,
szüzek szeretője,
s a Bárány bíró leend,
lelkek szemlélője,
szűz Mária és ezek
értünk s minden szüzek
védők módjára zengjenek
szent apológiát.

Örüljünk hát büntelen,
énekeljünk szüntelen
dicsóítsuk ez ünnepen
a szent szűz Máriát!

De vitæ vanitate

Qui humanæ legis
 vitæ folium,
 quod natura scripsit
 audi scholium:
 debilis et fortis
 olim sævæ mortis
 fiet spolium.

Illa Codrum, Cræsum,
 servum, liberum,
 macrum et obæsum,
 herum, famulum
 uno sternit ictu,
 finito conflictu
 fert in tumulum.

Cerne vix enatum,
cerne flosculum,
ut supremum figas
illi osculum:
in hoc brevitatis,
vitæ vanitatis
sume symbolum!

ISMERETLEN KÖLTŐ

Ritmusa a mulandóságról

Ki az emberélet
lapját olvasod,
halld, a végzet ahhoz
mily glosszát adott:
gyengét úgy mint izmost
a vad halál biztos
prédául kapott.

Codrúst úgy mint Cræstus,
szolgát, szabadot,
soványat, kövéret,
urat és rabot
leüt egy ütéssel
s harca végeztével
koporsóba dob.

Nézd a kis virágot:
alig született!
Nyomd rá végső csóкод,
amíg teheted.
Ezt vedd tanulságnak,
milyen hiúságnak
véld az életet!

THOMAE A KEMPIS

*Hymnus ad angelos et sanctos
in caelo*

Cæli cives, attendite
et, angeli, percipite,
in hac valle miseriæ
exsulanti succurrite!

Vos in perenni gaudio
et ego in exilio;
pensate, quod gemens dico,
an mirum sit, quod lugeo?

In terris diu vivere
et Christum nondum cernere
grave nimis est animæ
languenti ejus amore.

Hinc sponsa in meridie
sponsum requirit anxie,
quem mystica sub specie
absens colit vera fide.

Fides, spes, mera caritas
clamant: „Jesu, quo broperas?
Rabboni, ubi habitas?
Cur ire longe simulas?”

KEMPIS TAMÁS

*Imája az angyalokhoz és minden
szentekhez*

Ég polgárai, halljatok
és figyeljetek, angyalok!
Én kérlek, ki e bánatok
völgyében száműzött vagyok.

Ti örök örömök között,
én pedig szegény száműzött;
ebből kell megbecsülnötök:
csoda-e hogyha így nyögök?

Sokáig élni ideleln
s Krisztust nem látni sohasem:
fáj a léleknek végtelen,
kit Érte lankaszt szerelem.

S mint délben aggódó ara:
kérdi, mátkája hol marad,
kihez misztikus szín alatt
e távolból is hű maradt?

Hit, reménev, s tiszta szeretet
kérdik Jézust, hová siet?
„Rabbi, hol a ház, mely tied?
Mért téssz úgy, mint ki messze megy?”

„De mea nunc absentia
noli flere, o anima!
Ibi fige suspiria,
quo procedo, in patria.

„Consoletur auxilium,
gratiæ stillicidium,
fratrum quoque subsidium
ac luctus tui præmium.

„Ad Patrem sursum transeo,
ut in misso Paraclito
exsultes ut in Filio
quamdiu es in sæculo.”

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

„Hogy tőled így távolodok,
ne sírj, óh lélek, ne zokogj!
Ama honba küldd sóhajod,
hová előtted indulok!

„Vigaszod támaszom legyen,
cseppenként hulló kegyelem,
társaidtól segedelem
s hogy kínod égi bért terem.

„Én az Atyához fölmegegyek
s Szentlelkem küldöm el neked
hogy benne, mint bennem, szíved
viduljon, míg jársz föld felett.”

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ANONYMI ZAGRABIENSIS

Sequentia de Virgine Maria

Te honorant superi:
matrem omnis gratiæ,
Maria.

Ad Te clamant miseri
de valle miseriæ,
Maria.

Audi voces, terge fletus,
nos commenda Filio,
Maria!

Ut nos suo, voce tua,
collocet in solio,
Maria.

MAGYARORSZÁGI HIMNUSZ

A Szűz Máriáról

Téged egek áldanak,
minden kegyek asszonyát,
Mária!

Bűnösök kiáltanak
e siralomvölgyön át,
Mária!

Halld szavunk, töröld le könnyünk,
kérd érettünk szent Fiad,
Mária!

hogy majd trónjánál pihenjünk
a Te érdemed miatt,
Mária!

Hymnus in nativitate Christi

Adeste, fideles,
 læti triumphantes,
 venite, venite, in Bethlehem!
 Natum videte Regem angelorum.
 Venite adoremus,
 venite adoremus,
 venite adoremus Dominum!

Deum de Deo,
 lumen de lumine
 gestant puellæ viscera:
 Deum verum genitum non factum.
 Venite adoremus Dominum!

En grege relicto
 humiles ad cunas
 vocati pastores appropierant;
 et nos ovanti gradu festinemus!
 Venite adoremus Dominum!

Stella duce Magi
 Christum adorantes
 aurum, thus et myrrham dant munera,
 Jesu infanti corda præbeamus!
 Venite adoremus Dominum!

ISMERETLEN SZERZŐ

Éneke Krisztus születésére

Jőjjetek, óh hívek
diadalmaskodva,
jőjjetek, jőjjetek Bethlehembe!
Megszületett az angyalok királya.
Óh jőjjetek, imádjuk,
óh jőjjetek, imádjuk,
óh jőjjetek, imádjuk az Urat!

Istenből Istent
sugárból sugarat
hordoz méhében egy leány:
igaz Istent ki fogant, de nem lett.
Óh jőjjetek, imádjuk az Urat!

Nyájukat elhagyva
a szerény bölcsőhöz
hívásra igyekeznek pásztorok.
Mi is ünnepi lépéssel siessünk:
Óh jőjjetek, imádjuk az Urat!

Csillagjáró bölcsek
a Krisztust imádvá
hoznak tömjént, mirrhát és aranyat:
mi a Gyermeknek szíveinket adjuk!
Óh jőjjetek, imádjuk az Urat!

*Æterni Parentis
splendorem æternum
velatum sub carne videbimus;
Deum infantem pannis involutum.
Venite adoremus Dominum!*

*Pro nobis egenum
et fæno cubantem
piis foveamus amplexibus:
sic nos amantem quis non redamaret?
Venite adoremus Dominum!*

*Cantet nunc hymnos
chorus angelorum,
cantet nunc aula cælestium:
„Gloria in excelsis Deo!”
Venite adoremus Dominum!*

*Ergo qui natus
die hodierna,
Jesu, tibi sit gloria,
Patris æterni verbum caro factum!
Venite adoremus,
venite adoremus,
venite adoremus Dominum!*

Az örök Atyának
örök fényességét
húsba öltözve fogjuk látni most,
a Gyermekistent pólyába takarva.
Óh jőjjetek, imádjuk az Urat!

Ki értünk szegény lett
s széna között alszik,
melengesse a jámbor ölelés:
ki ne szeretné, aki szeret minket?
Óh jőjjetek, imádjuk az Urat!

Most himnuszokat
kara angyaloknak
daloljon, egeknek udvara:
„Dicsőség Istennek az égben!”
Óh jőjjetek, imádjuk az Urat!

S ki e mai szent
napon megszületté,
kis Jézus, glória neked,
örök Atyádnak hússá-lett igéje!
Óh jőjjetek, imádjuk,
óh jőjjetek, imádjuk,
óh jőjjetek, imádjuk az Urat!

Országos Széchényi Könyvtár

ANONYMI HUNGARI

Affectus in Jesum super omnia amabilem

Vis tibi dicam, Jesu mi,
mei amorem animi,
quo accensus incalescit, inardescit?
Quidquid amabile Mundus dat,
cor Jesu minus aestimat.

Terra thesauris allicit,
flores spirantes exserit,
monstrat flores, monstrat frondes, urbes, montes.
Quidquid amabile Terra dat,
cor Jesu minus aestimat.

Mare corallum jactitat,
se diligendum prædicat.
Uniones et Syrenes, fontes omnes . . .
Quidquid amabile Mare dat,
cor Jesu minus aestimat.

Flabilis Aura sibilat:
„Aves in me circumvolant.
Quidquid vivit, per me spirat et se gyrat.”
Quidquid amabile Aura dat,
cor Jesu minus aestimat.

MAGYARORSZÁGI ÉNEK

A világ megvetéséről

Mondjam el, Jézusom, neked
lelkemben a szeretetet,
mellyel érted tüzes lánggal tüzel, lángol?
Ami édest a világ kínál,
Jézushoz képest mind silány.

A Föld kincsekkel csalogat,
hoz illatos virágokat,
mutat bimbót, mutat lombot, várost, dombot.
Ami édest a Föld kínál,
Jézushoz képest mind silány.

A Tenger korállal tele gög;
azt zúgja, szeretni illik őt.
Gyöngyökkel bő, sziréntermő, ő a forrás!
Ami édest a Tenger kínál,
Jézushoz képest mind silány.

A pelyh Levegő így dudál:
„Bennem röpdös a kis madár.
Minden élő általam él, bennem jár-kél.”
Ami édest a Levegő kínál,
Jézushoz képest mind silány.

Ignis ad hæc ingreditur;
is ita cor alloquitur:
„Sum vitalem dans ardorem, dans ardorem!”
Quidquid amabile Ignis dat,
cor Jesu minus æstimat.

Caro venatur sensibus;
sensus adhæret dapibus;
inescatur, impinguatur, dilatatur.
Quidquid amabile Caro dat,
cor Jesu minus æstimat.

Dæmon irrepit callidus,
allicit cor honoribus,
ponit fraudes inter laudes, cantus, saltus.
Quidquid amabile Dæmon dat,
cor Jesu minus æstimat.

Adde mundorum milia,
mille millena gaudia:
cordis æstum non explebunt, non arcebunt.
Quidquid amabile Totum dat,
cor Jesu minus æstimat.

Országos Széchényi Könyvtár

Erre a Tűz is közeleg,
s a szívet így szólítja meg:
„Az eleven melegséget adom néked!”
Ami édest a Tűz kínál,
Jézushoz képest mind silány.

A Hús érzékekkel vadász;
s azok prédáján lakomáz;
addig csábul, hizni indul, szinte széthull . . .
Ami édest a Hús kínál,
Jézushoz képest mind silány.

Setteng az Ördög, s a szívet
dísszel és diccselet ejti meg;
de csak cselet rejt a dícséret, tánc meg ének.
Ami édest az Ördög kínál,
Jézushoz képest mind silány.

S tedd hozzá ehhez még a lét
ezerszer ezer örömet:
szívem vágyát be se váltják, el se oltják.
Ami édest a Minden kínál,
Jézushoz képest mind silány.

Országos Széchényi Könyvtár

Canticum de Magna Hungariae Regina

O

gloriosa, o speciosa, stella luminosa;

Domina mundi, mater gratiosa!

Vox angelica, stirps prophetica, proles Davidica,
tibi concinit Salomon cantica.

Regina cæli, medela mali, fortitudo poli:
virgula plena colore vernali:

aurora surgens, lucerna lucens, sol radiis fulgens;
illuminatrix, tenebras excludens.

Solis æmula, fumi virgula, pulchra puellula,
te concupivit rex sine macula.

Torques aurea, regis vinea, turris eburnea,
sis pauperibus salutis galea!

Palma virtutum, nectar cælicum, odor aromatum,
reduc errantes ad regnum paratum!

Granum excussum, jubar effusum, sidus animosum,
nostrum exaudi carmen sonorosum!

Dux militiae, fons laetitiae, flos pudicitiae:
in te confluunt cæli divitiæ.

Lilium candens, rosa rubescens, viola redolens,
sidus aureum gremio recondens.

Virgo Maria! mundi gloria, duc ad cælestia,
hic exulantes ut sint in patria!

O sacrum lumen, sanctum juvamen, spiritus solamen:
tuis famulis vitam confer, Amen.

Éneke Magyarország Védasszonyáról

Ó

h dicsőséges, óh ékességes, csillag, fényességes!
 Világ úrnője, kegyes anya, édes!
 Angyalok szája, próféták lánya, Dávid unokája,
 neked énekelt Salamon hárfája.
 Menny királynője, búk enyhítője, egék erős öre,
 tavaszi színek virágos vesszője!
 Felkelő hajnal, lámpa mely nem csal, nap dús sugarakkal:
 tőled az éj fut, s kigyullad a nappal.
 Nap győztes párja, föllengő pára, leányszépség bája,
 kit megkívánt a tisztaság királya!
 Király lugassa, aranyos násfa, elefántcsontbástya:
 légy szegények üdvének vitorlása!
 Virtusból pálma, egék nektárja, jóillatok árja,
 vezesd a tévelygőt a kész hazába!
 Zamatok magva, fények patakja, lelkeink csillagja,
 fordítsd figyelmed e zengő szavakra!
 Hadak iránya, vígság forrása, szemérem virága,
 benned bokrosul a mennyek pompája.
 Fehér liliom, rőt rózsaszírom, viola-fuvalom,
 s az arany csillag ring öledben, hajadon.
 Szűzeknek szűze, világnak tüze, vezess égbe győzve,
 ne maradjunk itt honunkból száműzve!
 Fénye a fénynek, kútja segélynek és lelki reménynek,
 adj életet szolgálid seregének! Amen.

JEGYZETEK A HIMNUSZOKRÓL

(40. l.) *Hymnum dicat*... Régi ir források Hilariusnak tulajdonítják. Reggeli himnusz, s egyszersmind az evangélium énekes kivonata; érdekes vegyülete költészetnek és tanító szándékknak, kései klasszicizmusnak és primitív kereszténységnek. Verse klasszikus sorokból áll, hasonlók például a görög drámákban is előfordulnak. De e klasszikus versből csak a rím hiányzik, hogy teljesen modern hatást tegyen.

(46. l.) *Te Deum*... Gondolatritmusos ős-ének bibliai stílusban; máig az Egyház legkedveltebb hálaadóimája. Valószínűleg Nicetastól származik.

(48. l.) *Deus creator*... Esti óra-ének a „lámpagyújtásra”; Ambrus legjellemzőbb műveiből. A versforma az *ambrosziánus*, melyről a bevezetésben szoltunk. A Szentháromság dicsérete, az ú. n. *doxologia*, mint utolsó strófa, a régiebb himnuszok jellegzetessége.

(52. l.) *Agnes beatæ*... A martirok születésnapját — mintegy az örök életre való születésüket — haláluk évfordulóján ünnepli az Egyház. Ambrus költeménye a legrégebbi vértanu-himnuszok egyike.

(56. l.) *Salvete, flores*... Prudentius hosszú és véres énekekben zengi a vértanuk szenvedéseit; realisztikus részletfestései sokszor már az inkvizíciók és bikaviadatok leendő földjének szülőltét, a Goya fajából való művészt árulják el. E himnusz egy ily hosszú költemény részlete.

(60. l.) *Ales diei*... Talán a legerterjedtebb hajnali óra-ének, Prudentius himnusai eredetileg nem egyházi célokra készültek, s hosszúságuk miatt az Egyház csak töredékeiket énekelhette. A himnusz-antológiák általános példáját követve, mi is ezt az egyházi változatot adjuk.

(62. l.) *Cultor Dei*... Esti óra-ének, komplétára. Prudentius itt az anakreoni formát modernizálja.

(66. l.) *Omnes qui gaudetis*... Augustinus egyetlen versét a donatista eretnység ellen írta. A költemény ú. n. *Abecedarium*: annyi versből áll, ahány betűből az *Abc*. Mi az első verset közöljük. A példabeszédes tartalom s a formán átütő népies iz a primitív rimekkel különösen tanulságossá teszik e jellegzetes kompozíciót.

(68. l.) *Salve, sancta parens*... Seduliusnak egyetlen nagy költeménye maradt ránk, a *Carmen Paschale*. Ebből való ez a rövid ima, a legrégebbi Mária-énekek egyike, mely a Római Miskönyvbe is bejutott. Félreismerhetetlen a hexameterek vergiliusi kezelése.

A HIMNUSZOKRÓL

(70. l.) *Aurea luce* ... Ezt az elterjedt himnuszt Elpisnek, Boethius filozófus feleségének, tulajdonítják. Verse a görög drámák hatméretű jambusát alakítja át hangsúlyos alapon.

(72. l.) *Vexilla regis* ... Fortunatus éneke az Egyház régebbi himnuszai közül egyike a legszebbeknek és legismertebbeknek. Dante is idézi. (Pok. XXXIV. l.) A zoltárcitátum szövege hiányzik a Vulgatából. (XCVI. 10.)

(76. l.) *Lucis Creator* ... Ezt az ambroziánus himnuszt Blume, Drevesszel ellentétben, Nagy Szent Gergely pápának tulajdonítja.

(78. l.) *Laudate altithronum* ... A 113. zoltár parafrázisa. Bæda hexameterre a Seduliuséval összehasonlítva már sokkal modernebb és barbárabb.

(80. l.) *Ave maris stella* ... Búbajos primitívességében immár teljesen modern s népies ízű vers. Mióta kiderült, hogy szerzője nem lehet Fortunatus, Paulus Diaconusnak szokták tulajdonítani. A legelterjedtebb Mária-énekek közül való, s töménytelen utánzata van.

(84. l.) *Veni, creator Spiritus* ... Nagyon ismert ének. Hrabanus itt teljesen az ambrusi hagyományt követi, s egy-egy sora régebbi himnuszok soraival azonos.

(88. l.) *Nocte surgentes* ... Keletkezésének helye ismeretlen; legrégibb forrásai a X. századba mennek vissza. Sapphoi strófák.

(90. l.) *Eja, recolamus* ... Notker két, hasonló tárgyú és című sequentiájából állítottam össze. A harmadik sortól kezdve strófák és anti-strófák követik egymást, mint a görög kórusokban; a vers jól illusztrálja a bevezetésben mondottakat.

(94. l.) *Deus locutus est* ... Szentgalleni szerzetes műve a IX. vagy X. századból. Drámai és teológikus tartalmával, s különösen forrongó formájával jellegzetes.

(98. l.) *Veni sancte Spiritus* ... E közkedveltségű himnusz, mely a katolikus iskolákban ma is minden évnyitás alkalmából elhangzik, eredetileg pünkösti ének volt. Némelyek Jámbor Róbert francia királynak, mások III. Ince pápának, vagy újabban, Langton canterbury érseknek tulajdonítják.

(102. l.) *Victimæ Paschali* ... Wipo sequentiájának halhatatlanságát nagyszerű zenéje segítette, mely talán szintén az ő műve. A vers a misekönyvben is helyet foglal; különös drámai formája sok követőre talált. Mária, akiről szó van, Mária Magdolna. (Ján. XX.)

(104. l.) *Quis est hic?* ... Damiáni Péter himnusza egyike azoknak, melyeken a népi balladák és szerelmes énekek hatása félreismerhetetlen. Fantáziájának naivsága s érzelmi tüze a legszebbek sorába emeli.

(108. l.) *Alpha et O* ... Hildebert de Lavardin hatalmas éneke valósággal olyan összefoglalása a középkor világának a lírában, mint Dante víziója az epikában, vagy Orcagna valamely freskója a festészetben. Eredetileg a Szentháromsághoz szól, s címe: *Ad sanctissimam Trinitatem*. Szövegünkéből hiányzanak a Fiúról és Szentlélekről szóló részek.

JEGYZETEK

(118. 1.) *O quanta, qualia*... E szobatesti óra-ének Abélard egyik legjellemzőbb költeménye. A különös, szárnyaló ritmusnak visszhangjait érezzük még Goethe Faustjának angyali karaiban is.

(122. 1.) *In montibus hic saliens*... Abélard kevésbé ismert, de középkori színezésével s szerelmi frazeológiájával legjellemzőbb verseihez tartozik.

(126. 1.) *Jesu dulcis memoria*... E csodálatos strófák füzéré, mely eredetileg valószínűleg ú. n. Rosarium-ének volt, Szent Bernátnak szokták tulajdonítani. A középkor legkedveltebb himnuszainak egyike, s hatása alól kevés későbbi költő vonta ki magát.

(132. 1.) *Amor Sanctus*... A régi kézirat fölírása, amelyben e himnusz ránkmaradt: *Sanctus Bernardus de Amore*. Nagyon valószínűtlen azonban, hogy e gyönyörű költeménynek tényleg Bernát lenne a szerzője.

(138. 1.) *O ignis Spiritus*... Hildegard nem bírta jól a latint, s prózában szerezte költeményeit; de hangjegyekkel ellátva maradtak ránk. A sorokra szaggatás későbbi s önkényes.

(142. 1.) *Omni die*... Második „ritmusa” a Marialénak, Morlasi Bernát csengő-rímű himnuszfüzérének. Szerzőjét azelőtt Szent Bernátban, majd Szent Kázmér lengyel királyban sejtették.

(146. 1.) *Ave Virgo singularis*... Mária mennybemenetelére készült himnusz; de az aktuális, kalendáriumi strófát elhagytuk. A régi, *Ave maris stella* kezdetű énekre való célzása mértéket ad a távolságról, melyet a himnuszköltés onnan kezdve Adam de St. Victorig megtett.

(152. 1.) *Mundi renovatio*... E husvétii ének naiv frissességével és természeti színeivel üt el Adam de St. Victor legtöbb versének virtuóz simaságra hajló modorától.

(156. 1.) *Dei matris cantibus*... Bazoches éneke végletes példája a második virágkor rímjátékainak.

(162. 1.) *Dies iræ*... Szerzője a hagyomány szerint Celanói Tamás, Szent Ferenc egyik első társa. Ujabbban korábbiak tartják. A *Dies Iræ* eredetileg nem egyházi célra készült, de később a Római Miskönyvbe is bejutott. Rímeinek „hármaskalapácsütésével” a legnagyobb hatású s legismertebb himnuszok egyike.

(168. 1.) *Mira Dei caritas*... XIII. századi franciaországi himnusz; naiv bájában csodálatos.

(172. 1.) *O Maria, noli flere*... Philippe de Grève énekei Mária Magdolnához (I. Ján. XX.) a belsőséges lirizmus egészen modern hatású remekei.

(174. 1.) *In majestatis solio*... Peckham thologiai izű himnuszában érezni véljük már a modern angol líra hajlamát a misztikus metafizikára.

(176. 1.) *Stabat Mater*... Híres ének, melynek népszerűségét Pergolése zenéje is segítette. Költője a hagyomány szerint Jacopone da Todi. Eredetileg magánhasználatra szánt ima, s csak később került a miskönyvbe. Szépségeit Tieck egy ismert passzusa magasztalja.

A HIMNUSZOKRÓL

(182. 1.) *Jesu, largitor veniæ* ... Bonaventura szenttéavatása után divat lett mennél több régi himnuszt neki tulajdonítani. Melyek valóban az ő művei? alig mondható meg. Ezt a verset érdekes, bravuros kompozíciója teszi jellegzetessé.

(186. 1.) *Lauda Sion* ... Teologikus sequentia az úrnapi officiumhoz, melynek elkészítésével a pápa Aquinói Tamást bízta meg. Egyike a ma is használatos öt sequentiának.

(192. 1.) *Pange lingua* ... Ez is az úrnapi officiumból való: voltaképp esti hórahimnus az Oltáriszentséghez. S mint Aquinói Tamás minden éneke, ez is érezteti a teológust. Mindmáig éneklük.

(196. 1.) *Adoro te devote* ... Aquinói Tamás egyetlen verse az úrnapi officiumon kívül. Ez is az Oltáriszentséghez szól, de néhány sorában a teológiát mély és misztikus érzés zengi túl.

(200. 1.) *Mater innocentiae* ... A Kajoni-féle énekeskönyvben maradt meg, s eredeti kezdete: *Mater Sapientiae*. Ezt az magyarázza, hogy e himnus az egy külföldi hóraének utánzata, melynek kezdete: *Patris sapientia*. A *sapientia* nem sok értelmet adott, s ez indokolta a változtatást. A magyar himnus egyébként független a külfölditől abban, hogy Máriát állítja a cselekmény központjába, s balladás ritmusában is magyaros vonásokat mutat.

(204. 1.) *O quam admirabile* ... Egy szent Imre-officiumból való, melyet legrégebben egy XIV. századból származó breviárium őrzött meg.

(208. 1.) *Si mihi vis firmare* ... Angolországi költő műve a XIV. századból. Mintha egy modern verset olvasnánk, Swinburne valamely dekadens remekét.

(212. 1.) *Mater regis omnium* ... Egy kolostori énekgyűjteményből. Keletkezésének helye Camp, az Alsó-Rajnáknál; ideje a XIV. század. Végletes példája a himnuszköltés bizonyos túlságainak.

(216. 1.) *Qui humanae legis* ... Keletkezésének helye és ideje egyformán ismeretlen; valószínűleg egy halotti ének eleje. Szövege a Zsaskovszky-féle magyar iskolai énekeskönyvben is olvasható; a külföldi nagy gyűjtemények mellőzik.

(218. 1.) *Caeli cives attendite* ... Kempis Tamás képzetkörében már a barokk katolicizmus ize ütközik ki. A „cseppenkint hulló kegyelem” s az imádkozó társak segedelme tipikus barokk gondolatok.

(222. 1.) *Te honorat superi* ... Egy 1467-ben keletkezett zágrábi miscskönyvből.

(224. 1.) *Adeste fideles* ... Májig is kedvelt karácsonyi ének. Keletkezésének ideje és helye ismeretlen; vallási képzetköre már egészen újkori, verse a fölbomlás tüneteit mutatja.

(228. 1.) *Vis tibi dicam* ... Forrása a Kajoni-féle énekeskönyv. A barokk íz, s a versbomlás tünete e szép költeményen is érezhető.

(232. 1.) *O gloriosa* ... A Pázmány Péter által fundált fogadalmi misén éneklük, s érdekessége az, hogy magát Pázmányt tartják szerzőjének. Barokk költemény, mely félreismerhetetlenül érezteti a korbéli magyar verselés hatását, a Balassa-strófiák sorainak zamatát.

JEGYZETEK A HIMNUSZOK KÖLTŐIRŐL

ABÉLARD, PIERRE * 1079. Nantes mellett, † 1142. Chalons-sur-Saône mellett. Páris egyik legnagyobb teológusa. Pályájának Heloise romantikus szerelme vet véget. Mindketten kolostorba vonulnak; Abélard Saint-Gildas apátja lesz, s további életét harcok és küzdelmek, főleg Clairvauxi Bernáttal való vitái töltik ki. Mint himnusköltő egyike a legjelentékenyebbeknek.

AMBROSIUS, AURELIUS (Szent Ambrus) * 340 körül Trierben, † 397 Milanóban. A latin egyházatyák legnagyobbjai között foglal helyet. Consularis, helytartósági hivatalnok volt, mikor a keresztény hitre tért, s úgyszólván azonnal Mediolanum, azaz Milano püspöke lett. Működése folytonos védekezés az ariánus eretnység ellen, melyet Justina császárnő pártfogolt. Hatalmas irodalmi tevékenységet fejt ki. Ő volt az, aki a himnuszokat először bevezette a nyugati liturgiába; himnuszai oly nagy hatást tettek a hívekre, hogy boszorkányságról vádolták. Szent Ágostont is ő térítette meg. Ránkmaradt himnuszai mind nyolc strófából állanak, a róla nevezett *ambroziánus* versben, melyről Bevezetésünk beszél.

AQUINOI SZENT TAMÁS * 1225. Aquino mellett, † 1274. Maenza mellett. A középkor legnagyobb teológusa, a skolasztikus filozófia megalkotója, *doctor angelicus*. Atyja Aquino grófja. Tamás domokosrendi szerzetes. Kölnben Albertus Magnus tanítványa, majd Párisban tanít. Nagy műve a *Summa Theologica*. Mint költő, az Oltáriszentség éneke, az úrnapi officium szerzője.

AUGUSTINUS AURELIUS (Szent Ágoston) * 354. Tagasteban, Afrikában, † 430. mint a numidiai Hippo püspöke. A legnagyobb latin egyházatyja. Anyja a keresztény Monika, apja pogány. Viharos fiatalság után Szent Ambrus téríti meg Milanóban. A legmélyebb írók és gondolkodók egyike; főművei a *Civitas Dei* és a *Confessiones*. Egyetlen verséről a himnuszok jegyzetei közt szólunk.

BAEDA VENERABILIS (a tiszteletreméltó Béda) * 672. Wearmouthban, † 735. Yarrowban. A régi angol egyház szentje és történetírója. Életét szülővárosának klostromában töltötte, irodalmi munkák közt. Főműve a *Historia ecclesiastica gentis Angelorum*. Himnuszainak hitelességét soká kétségbevonták.

* A himnusköltőket betűrendben ismertetjük: a kétnevűeket csak egyik nevük alatt vesszük föl; a másik névre a tárgymutatóban talál az olvasó utalást.

A HIMNUSZOK KÖLTŐIRŐL

BAZOCHEs, GUY DE (Guido de Basochiis) * 1140 körül Bazochesban, † 1203. Chalons-sur-Marneban, ahol éneklő-kanonok volt. Résztvett Fülöp Ágost keresztshadjáratában. Gazdag levelezése maradt ránk, s leveleibe illeszti verseit, melyek a himnuszköltés virágkorának jellemző termékei.

BONAVENTURA, SZENT (Giovanni Fidanza) * 1221. Bagnoreában, † 1274. Lyonban. A ferencrend nagy teológusa és filozófusa, *doctor seraphicus*. A rendbe lépve fölvette a Bonaventura nevet, s Párisban Aquinói Tamással egyszerre lett doktor. Rendjének generálisa s albanói bíborospüspök volt, mikor a pápa a lyoni zsinat előkészítésével bízta meg, s itt érte a halál. Költeményeinek hitelessége nehezen állapítható meg.

BERNÁT, CLAIRVAUXI SZENT * 1090. Dijon mellett, † 1153. Clairvauxban. Kora politikai és vallási életének nagy alakja, a teológia műskutusa. 22 éves korában résztvett a cisztercita rend megalapításában, 3 év múlva kivált a citeaux-i anyaklastromból, s Clairvauxban új zárdát alapított, mely amaz hamarosan elhomályosította. Híresek vitái Abélarddal. Költői egyéniségéről, amint az a hagyományban él, a Bevezetésben szóltunk. Sok szép költeményt tulajdonítanak neki, kevés és szegényes az, ami kétségtelenül tőle származik.

CELANOI TAMÁS * 1190 körül Celanoban, † 1250 után Assisiban. Szent Ferenc 12 első társának egyike, s első életírója. Hosszu német útjából hazatérve fog a *Vita prima* megírásához. Ferenc maga is költő, olaszul írja a Naphimnusz; s nem lep meg bennünket, ha e poétikus, a természet életével naivul együttélő lélek környezetében a himnuszköltés is új lendületet vesz.

DAMIANI SZENT PÉTER * 1006. Ravennában, † 1072. Faenzában. Szegény szülők gyermeke; kamalduli szerzetes, szónok és tanár; majd Ostia bíborosérseke. Számos egyházi megbízásban vesz részt, míg megcsömörölve a világtól, Fonte Avellana klastromába vonul. Danténál is szerepel. (Par. XXI.) Aránylag sok hiteles költeménye maradt ránk.

ELPIS (vagy Helpe) Boethius filozófusnak és költőnek, a *Consolationes* szerzőjének második felesége. Boethius 470-től 525-ig élt Rómában, Theodorikus senatora volt és vérpadon halt meg. Elpisről egyébként mitsem tudunk; hangsúlyos verselése nagyon különbözik Boethius klaszikus modorától.

FORTUNATUS, VENANTIUS HONORIUS CLEMENTIANUS * 530. Treviso mellett, † 609. mint Poitiers püspöke. Jogtudományt tanul Ravennában. Szembajából való gyógyulását Toursi szent Mártonnak tulajdonítja; ezért zarándokol Galliába, hol aránylag későn az egyházi pályára lép. Tizenegy könyvből álló verseskötetében néhány himnusz is van.

GREGORIUS (Nagy Szent Gergely) * 540 körül Rómában, † 604. mint I. Gergely pápa. A mise liturgiájának és a „gregoriánus” ritusnak megalapítója. Számos himnusz szerzőségét tulajdonítják neki. Hitelességükről ma is vitázunk; Blume külön monografiával bizonyítja, hogy Gergelynek a liturgikus költészet történetében fontos helyet kell juttatni.

JEGYZETEK

GRÈVE, PHILIPPE DE * a XII. század második felében Párisban, † 1236. ugyanott. Kiváló teológus és hitszónok. Mint a párisi egyház kancellárja, heves harcokat folytat az egyetemmel, majd a kolduló szerzetekkel. A pápa több ízben ellene dönt; egyszer menekülnie is kell Párisból. Mint költő a legkiválóbbak egyike: franciául is ír, s világi verseket is.

HILARIUS, SZENT * 320 körül Poitiersben, † 366. ugyanott. A legrégibb ismert latin himnusköltő. Szülei pogányok; irodalmár; gondolatainak fejlődése a kereszténységhez viszi. Mint szülővárosának püspöke, küzd az arianus eretnység ellen; majd Ázsiába száműzik, honnan mint Kelet fölzaklatóját (*perturbator orientis*) ismét hazautasítják. Főműve *De Trinitate*. Egy egész kötetnyi himnuszt is írt, melyből csak néhány maradt ránk.

HILDEBERT DE LAVARDIN * 1056. Lavardin várában, † 1133. Toursban. Egyike a középkor legkiválóbb latin költőinek. Mint Le Mans püspöke angol fogságba esett, mert vonakodott a dóm löhelyül szolgálható tornyát lebontatni. Később toursi érsek, itt is folytonos küzdelmek közt. Költeményeiből csak kevés nevezhető himnusznak. De ezek a műfaj remekei.

HILDEGARD, SZENT * 1098. Böckelheim várában, † 1179. Rupertsberg klostromában. A nagy női látnokok és misztikusok közé tartozik. Már gyermekkorában víziói voltak; szülei egy zárdai *magistra* gondjai alá adták, kinek halála után az apácák Hildegardot tették magistrának. Vízióit följegyzi, s a pápa, Szent Bernát közbenjárására, jóváhagyja a följegyzéseket. Értékes levelezése is maradt, korának vezető embereivel. Hildegard állítólag természetfeletti úton tanulta meg a latint: sohasem tudta egész jól. Verseit prózában írja, darabos nyelven, de misztikus gazdagsággal teli.

HRABANUS MAURUS, MAGNENTIUS * 776. körül Mainzban, † 856. ugyanott. Ami Béda az angol egyháznak, az Hrabanus a németnek: *magister Germaniæ*. Toursban Alkuin tanítványa és barátja; Fulda klostromában apát és tanító, majd mainzi érsek. Himnuszainak hitelességéről sok vita folyt.

KEMPIS TAMÁS * 1380. Kempenben, † 1471. Zwolle mellett. Zwolle kanonokja volt, s életének legnagyobb eseménye az utrechti küzdelmes püspökválasztás, amely miatt egy ízben menekülni kényszerült. Ő írta a világ legolvasottabb ájtatossági könyvét: az *Imitatio Christi*-t, melyet Pázmány Péter fordított magyarra. Számos költeménye maradt, a hagyományos egyházi dallamokra mérve.

MORLASI BERNÁT, élt 1140. körül. Csak azt tudjuk róla, hogy clunyi szerzetes volt a híres reformátor, Petrus Venerabilis idején. Két nagy költeménye ismeretes: a *De contemptu mundi*, és a *Mariale*.

NICETAS A REMESIANA, élt 335—414 között, a mostani Szerbia területén egy római telepen. A keresztény irodalom egyik ősalakja; főműve a *Libelli Instructionis*, a keresztelendők számára való utasítások.

A HIMNUSZOK KÖLTŐIRŐL

NOTKER BALBULUS (a dadogó Notker) * Elggben, Zürich mellett, † 912. Szent Gallen klostromában. Élete cella árnyán és könyvek között telt; II. Gyula pápa boldoggá avatta. Ő a *sequentia* régebbi formájának megalkotója; működése óriási hatással volt az egyházi költészetre, s egyáltalán a liturgiára. Verseléséről a Bevezetésben és jegyzetek közt szólnunk.

PAULUS DIACONUS (Pál diákon) * 730 körül Cividaleban, † 799. Montecasinóban. Longobárd származása, s főműve a *Historia Longobardorum*. Szent Benedek rendjébe lép, s a montecasinói kolostort csak akkor hagyja el, mikor egy felkelésben foglyul esett fivéréért személyesen viszi könyörgő versét Nagy Károlyhoz. Az udvarnál szívesen fogadják, marasztalják s görög tudását államcélokra használják föl. Legtöbb himnuszának hitelessége vitatott.

PÁZMÁNY PÉTER * 1570. Nagyváradon, † 1637. Pozsonyban. Nagy magyar egyházi író és államférfi, az újkori magyar próza megalkotója. Protestáns szülőktől származott s az ellenreformáció vezéralakja lett. Jezsuita tanár, majd esztergomi érsek és bíboros. Esztergom a török kezében lévén, székhelyét Nagyszombatban tartja. Főműve az *Isteni Igazságra Vezérlő Kalauz*; latin írásai kevésbé ismertek.

PECKHAM, JOHN (Johannes Pechamus) * Peckhamben, Sussex grófságban, † 1292. Mortlakeben. Teológus és filozófus. Oxfordi ferences barát, majd Párisban Bonaventurát hallgatja s maga is tanít. Mint rendjének provinciális Rómában él. Végre canterbury érsek lesz. Nagy küzdelmeket folytat a walesi tartomány és a dominikánusok ellen. Az egyházi költők legkiválóbbjai között foglal helyet.

PRUDENTIUS, AURELIUS, CLEMENS * 348. Hispaniában, † 405. után Rómában. A legnagyobb őskeresztény költőként emlegetik. Ügyvéd és hivatalnok; életét csak verseiből ismerjük. A császár személyes környezetébe kerül; majd visszavonul s verseskönyveit rendezgeti. Ezek: a *Cathemerinon* és a *Peristephanon*, egyik lírai, másik epikai, de mindkettő tele himnikus darabokkal. Stílusa terjedős, részletekben gazdag; tűz és realizmus jellemzi; Ambrus puritánságával teljesen ellentétes. Tájai keresztényiesen átlelkésednek, s a mártírkínok kifogyhatatlan cseteléséből nem hiányzik a szenvedés modern gyönyöre.

RÓBERT KIRÁLY (I. vagy Jámor Róbert) élt 970-től 1031-ig. Capet Hugó fia, 996-tól kezdve Franciaország királya. Jámorsága ellenére második házassága miatt egyházi átok érte. Számos himnusz szerzőségét tulajdonítják neki, a legszebbekből.

SAINT-VICTOR, ADAM DE (Le Breton) * 1130. körül Bretagneban, † 1180. körül, talán Párisban. A középkor legnagyobb latin költőjének tartják. Életéről csak annyit tudunk, hogy a Szent Viktorról nevezett híres párisi apátságához tartozott, bibliai exegézist üzött; e nembeli műve a *Summa de vocabulis bibliorum*. Nevezetesebbek költeményei; a *sequentia* újabb formáját ő adta meg, mint Notker a régebbit. A *Liber Sequentiarum* nem maradt ránk; a verseket úgy kell összeszedni Páris liturgikus emlékeiből, mint Ambrusét a milánói liturgiából, vagy a

JEGYZETEK

Notker-féleket Szentgallen kóruskönyveiből. Elegancia s formai tökély tekintetében kétségtelenül a csúcsponton állnak.

SEDULIUS, CAELIUS az V. század közepén élt, talán Skóciából származott, és Rómában halt meg. Műveit Achajában írta; főműve a *Carmen Paschale*, melynek prózai átdolgozása az *Opus Paschale*.

TODI, JACOPO DA (Jacobus Tuders de Benedictis), gúnynevén Jacopone: a hosszú Jakab * 1220. után Todiban, † 1306. a collazonei zárdában. A régi olasz költészet jelentős alakja. A Benedectiek nemes családjából való, s Bolognában tanul. Feleségének halála — akit egy leszakadt színházi padosor temetett maga alá — annyira megrendíti, hogy ferencrendi barátnek áll. Követve az apostol szavait, hogy „Isten a bolondokat választá a bölcseket megszegyeníteni”, tíz évig bolondnak teszi magát, úgyhogy később írásműveinek fölmutatásával kell bizonyítania ép esztét. Egy VIII. Bonifác pápa elleni összeesküvés folytán fogságba esik, s csak a pápa halálával szabadul ki. Olasz versei szép kötetre mennek; latin költeményének hitelességét vitatják.

WIPO burgundi vérből származott, s 1048. után halt meg. II. Konrád udvari káplánja, s talán nevelője, kinek *Proverbia* c. művét s Konrád-életrajzát ajánlotta. Számos világi költeményt írt, köztük a leoninusokban verselt *Tetralogust*.

Országos Széchényi Könyvtár

IRODALOM

Ez a bibliográfiai jegyzet semmiféle teljességre sem tarthat számot. A kiterjedt külföldi himnológiai irodalmat, valamint az egyes himnusz-költők műveinek különkiadásait teljességgel mellőznünk kell, s csupán a legfontosabb himnuszgyűjteményekre hívjuk föl, első tájékoztatásul, a figyelmet.

KÜLFÖLDI GYŰJTEMÉNYEK: Iodocus *Clichtoveus*: *Elucidatorium ecclesiasticum*. Paris, 1516. — H. A. *Daniel*: *Thesaurus hymnologicus*. Halis, 1841. — F. J. *Mone*: *Lateinische Hymnen des Mittelalters*. Freiburg, 1853. — J. *Kehrein*: *Lat. Sequenzen des M. A. Mainz*, 1873. — U. *Chevalier*: *Repertorium hymnologicum*. Louvain, 1892. — A. S. *Walpole*: *Early Latin Hymns*. Cambridge, 1922. (Bő jegyzetekkel.) — A legteljesebb gyűjtemény: *Guido Maria Dreves* S. J.: *Analecta hymnica mediæ ævi*. Leipzig. E vállalat 1886-ban indult meg, s szerkesztője halálakor, 1909-ben már félszáz kötetten túl tartott; kiadását azóta *Clemens Blume* S. J. folytatta. — Igen használható kézikönyv: *G. M. Dreves* és *Cl. Blume*: *Ein Jahrtausend lateinischer Hymnendichtung*. I—II. Leipzig, 1909. — Olvasmányul a legszebb bevezető antológia: *J. S. Phillimore*: *The Hundred Best Latin Hymns*. London, 1926.

MÁGYARORSZÁGI GYŰJTEMÉNYEK: Kisdi Benedek: *Cantus Catholici*. Régi és új deák és magyar ajitatos egyházi Énekek és Litániák. Eger, 1651. — *Kajoni János*: *Cantionale Catholicum*. Régi és új, deák és magyar, aitasos Egyházi énekek, Dicséretetek, Soltarok és Lytaniak. A csiki Kalastromban 1676. — *Náray György*: *Lyra Cœlestis*. Tyrnaviæ, 1695. — *Officium Rákócziánium*, Ed. auctior. Budæ, 1783. — *Iosephus Dankó*: *Vetus hymnarium ecclesiasticum Hungariæ*. Budapestini, 1893.

FORDÍTÁSOK. A magyar himnuszfordítás történetére itt nem terjesz-
kedhetünk ki. Mégis meg kell említenünk *Hajnal Mátyás* nevét, akinek 1629-iki imádságos könyvét ép ezévben adta ki a budapesti Szent Margit leánygimnázium; s újabb költőink közül a *Sík Sándorét*, akinek néhány igen szép fordítást köszönhetünk.

BIBLIOGRÁFIA. Részletesebb könyvészeti tájékoztatást talál az olvasó a *Cabrol-Leclercq*-féle lexikonban: *Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne*, a *Hymnes* címszó alatt; valamint *Dankó József* idézett művében.

A HIMNUSZOK KEZDŐSORAI LATINUL

<i>Adeste, fideles</i>	224	<i>Mater Innocentiæ</i>	200
<i>Adoro te devote</i>	196	<i>Mater Regis omnium</i>	212
<i>Agnes, beatæ virginis</i>	52	<i>Mira Dei caritas</i>	168
<i>Ales diei nuntius</i>	60	<i>Mundi renovatio</i>	152
<i>Alpha et O, magne Deus</i>	108	<i>Nocte surgentes</i>	88
<i>Amor sanctus, amor mundus</i>	132	<i>O gloriosa, o speciosa</i>	232
<i>Aurea luce et decore roseo</i>	70	<i>O ignis Spiritus Paracliti</i>	138
<i>Ave, maris stella</i>	80	<i>O Maria noli flere</i>	172
<i>Ave Virgo singularis</i>	146	<i>Omnes qui gaudetis de pace</i>	66
<i>Cæli cives, attendite</i>	218	<i>Omni die dic Mariæ</i>	142
<i>Cultor Dei, memento</i>	62	<i>O quam admirabile</i>	204
<i>Dei Matris cantibus</i>	156	<i>O quanta qualia</i>	118
<i>Deus creator omnium</i>	48	<i>Pange, lingua, gloriosi</i>	192
<i>Deus locutus est in sancto suo</i>	94	<i>Qui humanæ legis</i>	216
<i>Dies iræ, dies illa</i>	162	<i>Quis est hic</i>	104
<i>Eja, recolamus</i>	90	<i>Salve, sancta parens</i>	68
<i>Hymnum dicat turba fratrum</i>	40	<i>Salvete, flores martyrum</i>	56
<i>In majestatis solio</i>	174	<i>Si mihi vis firmare</i>	208
<i>In montibus hic saliens</i>	122	<i>Stabat mater dolorosa</i>	176
<i>Jesu dulcis memoria</i>	126	<i>Te Deum laudamus</i>	46
<i>Jesu, largitor veniæ</i>	182	<i>Te honorant superi</i>	222
<i>Lauda, Sion, Salvatorem</i>	186	<i>Veni, creator Spiritus</i>	84
<i>Laudate Altithronum</i>	78	<i>Veni, Sancte Spiritus</i>	98
<i>Lucis Creator optime</i>	76	<i>Vexilla Regis prodeunt</i>	72
		<i>Victimæ Paschali</i>	102
		<i>Vis tibi dicam, Jesu mi</i>	228

A HIMNUSZOK KEZDŐSORAI MAGYARUL

A hajnal szárnyas hirnöke	61	Jőjjetek, óh hivek	225
A husvétii Bárányt	103	Jőjj Szentlélek-isten, jőjj	99
Alpha s Ómega, nagy Isten	109		
Ama nap, a harag napja	163	Ki az emberélet	217
Anyja a nagy Királynak	213	Ki minden fénynek Atyja vagy	77
Aranyfényel és rózsadísszel	71	Király zászlói lengenek	73
Az egész világ ujul	153	Ki szállva száll a csúcsockig	123
Az Isten szólalt	95	Ki van itt	105
Ágnes, boldog szűz	53		
Állt az anya keservében	177	Mártirbimbók, köszöntekek	57
		Mind, akik Békére vágytok	67
Csodálatos szerelem	169	Mondjam el, Jézusom, neked	229
Dicsérd, Sion, a Megváltót	187	Nap után nap Máriának	143
Ejha, énekeljünk	91	Óh dicsőséges, óh ékességes	233
Ég polgárai, halljatok	219	Óh Isten lelkének tüze	139
Éjjel keljünk föl	89	Óh Mária, jer, ne sírjál	173
		Óh milyek s mekkorák	119
Ha vágysz szerződni vélem	209	Óh milyen csodálatos	205
Hárman a fenség trónusán	175		
Himnuszt mondjon minden testvér	41	Szentanya, üdvözlégy	69
		Szent szeretet, szűz szeretet	133
Imádlak áhitattal	197	Tengernek csillaga	81
Isten anyja, glóriás	157	Teremtő Lélek, légy velünk	85
Isten hívője, eszmélj	63	Téged egek áldanak	223
Isten, te mindentalkotó	49	Téged Isten áldunk	47
Jézus, bocsánat kutfeje	183	Üdvözlégy, óh Szűzek Szűze	147
Jézus, édes emlékezet	127		
Jóság anyja aki volt	201	Zengd az Egekben-ülőt	79
		Zengjed, nyelv, a dicsőséges	193

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ

- A**
 becedarium 234
 Abélard 22, 30, 118-125, 236, 238, 239
 Ábrahám 11
 Achaja 242
 Adam de St. Victor 26, 32, 146-155, 236, 241
 Afrika 5, 238
 Agape, szent 214-215
 Ágnes, szent 52-55, 212-213, 234
 Ágoston, szent 5, 12, 13, 15, 66-67, 234, 238
 Ágota, szent 212-213
 Albano 239
 Albertus Magnus 238
 áldozat liturgiája 31
 alexandriai Kelemen 14
 alkajosi vers 16
 Alkuin 17, 240
 alsó Rajna 237
 ambroziánus vers 16, 234, 235, 238
 Ambrus, szent 15, 16, 17, 33, 48-55, 234, 238, 241
 „amor sanctus” 23, 24, 25, 132-137
 anakreoni vers 234
 anapæstus 10
 angol egyház 238
 angol lira 6, 26, 30, 236, 237
 angolok 240
 angolországi himnusz-költés 231
 angyalok és szentek 218-221
 Annás 42-43
 annunziaták 25
 antifonák 19, 31, 32
 antik költészet és verselés 6, 14, 15, 16, 18, 234, 235, 239
 antistrófák 235
 antológiák 33, 34, 35, 36, 37
 apokalipszis 12
 apokrif himnuszok 12
 apostolok 70-71, 186-187, 192-193
 aprószentek 40-41, 56-59
 Aquino 238
 aquinói szent Tamás 22, 186-199, 237, 238, 239
 Arius, arianusok 13, 238, 240
 Assisi 239
 assisi szent Ferenc 26, 239
 aszkétizmus 8, 23, 27
 Augustinus 5, 12, 13, 15, 66-67, 234, 238
 „ave” 80-81
 Ávellana, Fonte 239
 Ázsia 240
B
 Babilla, szent 212-213
 Babylon 120-121
 Bæda Venerabilis 17, 78-79, 235, 238, 240
 Bagnorea 239
 Balassa-vers 237
 Balbina, szent 212-213
 balladák 19, 22
 barokk 30, 237
 Baudelaire 22, 30
 Bazoches, Guy de 156-161, 236, 239
 Beatrice 25

A dőlt betűkkel szedett nevek az antológiában szereplő himnusz-költők nevei. Ami K-nél nincs C-nél, ami Pb-nél nincs F-nél keresd és viszont.

MUTATÓ

- Béda 17, 78-79, 235, 238, 240
 Benedek, szent 17
 benedekrend 241
 Benedetti-nemzetség 242
 Bernát, *clairvauxi szent* 25, 126-137, 236, 238, 239, 240
 Bernát, *morlasi* 142-145, 240
 Bethlehem 17, 19, 224-225
 bethlehemi kisdedek 40-41, 56-59
 biblia 10, 11, 12, 234, idézve 72-73, parafrázis 78-79
 bikaviadalok 234
 bizánci mozaikok 7
 Blume, Clemens 235, 239
 Boethius 70-71, 235, 239
 Boissier, Gaston 10
 Bologna 242
 Bonaventura, szent 182-185, 237, 239, 241
 VIII. Bonifác 242
 Borbála, szent 212-213
 Botticelli 10
 Böckelheim 240
 Brémond abbé 31
 Bretagne 241
 breviárium 31, 237
 Brigitta, szent 214-215
 burgundi vér 242
- C**
 Caelius Sedulius 68-69, 234, 235, 241
 Cæsar 42-43
 Camp 237
 Canterbury 235, 241
 „Cantico del Sole” (szent Ferenc) 239
 cantiók 32
 Capet Hugó 241
 „Carmen Paschale” (Sedulius) 234, 242
 „Cathemerinon” (Prudentius) 241
 Cecilia, szent 214-215
 Celano 239
 celanói Tamás 26, 162-167, 236, 239
 Chalons-sur-Marne 239
 Chalons-sur-Saône 238
 Chionia, szent 214-215
- Cicero 29
 ciszterciák 239
 Citeaux 239
 Cividale 241
 „Civitas Dei” (Augustinus) 238
 Clairvaux 239
clairvauxi szent Bernát 25, 126-137, 236, 238, 239, 240
 Clemens Alexandrinus 14
 Cleumata, szent 212-213
 Cluny 17, 240
 Codrus 216-217
 Coleridge, S. T. 30, 31
 Collazone 242
 Concordia, szent 212-213
 „Confessiones” (Augustinus) 238
 „Consolationes” (Boethius) 239
 Constantia, szent 212-213
 Cordula, szent 212-213
 Cræsus 216-217
- D**
Damiáni szent Péter 104-107, 235, 239
 Dante 5, 25, 26, 235, 239
 Dária, szent 214-215
 Dávid király 114-115, 162-163, 232-233; idézve 72-73, parafrázis 78-79
 „De Contemptu Mundi” (morlasi Bernát) 240
 „De Trinitate” (Hilarius) 240
 Dijon 239
 doctor angelicus 238
 doctor seraphicus 239
 Domitilla, szent 214-215
 domokosrend 238, 241
 donatisták 13, 66-67
 Dorothea, szent 214-215
 doxológia 234
 dráma 18, 19, görög dráma 234, 235
 Dreves 34, 235
 Duccio 7
- E**
frém, szent 13
 egyházatyák 238 (1. még Ambrus. Ágoston stb.)
 Elgg 240

MUTATÓ

- ellenreformáció 241
 Elpis 70-71, 235, 239
 „Énekek Éneke” 24
 eretnekek 13, 14, 20, 30, 66-67
 Erzsébet, bibliai 11
 Esztergom 241, esztergomi bazilika
 204-205
 eucharistia-énekek 13
 Eufémia, szent 214-215
 Eufrazia, szent 214-215
 Eufrozina, szent 214-215
 Eugénia, szent 214-215
 Eulália, szent 214-215
 Európa 5, 8, 28, 35; európai lira
 5, 6
 Éva 80-81
 evangélium 10, 11, 66-67, 234
 exegézis 241
- F**aenza 239
 Faust 30, 236
 Ferenc, szent 26, 239
 ferencrend 239, 241, 242
 Fidanza, Giovanni, szent Bonaven-
 tura 182-185, 237, 239, 241
 filológiai kritika 35, 36
 filozófia, filozófusok 20, 238, 239,
 241
 Florentina, szent 212-213
 Fonte Avellana 239
 fordítás 35, 37
 Fortunatus Venantius 72-75, 235,
 239
 francia lira 30, 240
 Franciaország 241
 franciaországi himnuszköltés 23, 26,
 236
 Fulda 240
 Fülöp Ágost 239
- G**abriel angyal 40-41, 80-81,
 158-159
 Gallia 239
 Gergely, nagy, szent 76-77, 235,
 239
 Gertrud, szent 214-215
 Giotto 7
 glossza-dalok 32
- gnosztikusok 14
 Goethe 30, 236
 Góliát 214-215
 gondolatritmus 234
 gót katedrálisok 7, 34
 Goya 234
 görög irodalom 14; drámák 234,
 235; lira 6
 görög nyelv 10, 241
 graduále 32
 Gregorius Magnus 76-77, 235, 239
 gregoriánus ritus 239
 Grève, Philippe de 172-173, 236,
 239
 Guido de Basochius 156-161, 236,
 239
 II. Gyula pápa 241
- H**alotti-ének 237
 hangsúlyos verselés 18, 19, 235,
 239
 háromkirályok 40-41, 224-225
 Heloise 22, 238
 Helpe (Elpis) 70-71, 235, 239
 Heródes 40-41, 56-57
 hexameter 18, 235
 Hilárius, szent 5, 15, 40-45, 234,
 240
 Hildebert de Lavardin 22, 108-117,
 235, 240
 Hildegard, szent 138-141, 236, 240
 Hippo 238
 Hispánia 17, 234, 241
 „Historia Ecclesiastica Gentis An-
 glorum” (Bæda) 238
 „Historia Longobardorum” (Paulus
 Diaconus) 241
 „históriák” 32
 Homais, Mr. 20
 hórák 31, 32, 200-203; óra-énekek
 32, 234, 236, 237
 Horváth János 8
 Horatius 16, 29
 Hrabanus Maurus 84-87, 235, 240
 Hugó, Capet 241
 humanisták 29, 30
 Hus János 30

MUTATÓ

- husvét 94-95, 102-103, 152-155,
 236
 hymnologia 31, 243
Időmérték 18, 19
 ikónok 14
 Illés 116-117
 ima liturgiája 31
 „Imitatio Christi” (Kempis Tamás)
 240
 Imre, szent 204-207, 237
 III. Ince 235
 inkvizíciók 234
 Iréne, szent 214-215
 Irország 17, 22, 234
 iskolai ének 235
 „Isteni Igazságra Vezérlő Kalauz”
 (Pázmány) 241
 Izráel 11
Jacobone da Todi 25, 176-181,
 236, 242
 jambus 16; jambikus trimeter 235
 jámbor Róbert 98-101, 235, 241
 János evangélista 235, 236
 Jelenések Könyve 12
 Jeruzsálem 118-121
 Jesse 40-41
 jezsuita rend 241
 József, arimathiai 42-43
 Judæa 42-43
 Judás 42-43
 Julianna, szent 214-215
 Jupiter 29
 Justin, szent 13
 Justina császárnő 15, 238
Kajoni énekeskönyv 237
 „Kalauz” (Pázmány) 241
 kalendárium, liturgikus 34, 236
 kamalduliak 239
 kánai menyekző 42-43
 kánoni órák 32, 200-203
 karácsony 90-93, 224-227, 237
 Károly, Nagy 241
 Katalina, szent 212-213
 katolicizmus 9, 26
 Kázmér, szent 236
 Kelemen, alexandriai 14
 keleti hatás 24
 Kempen 240
 Kempis Tamás 30, 218-221, 237,
 240
 képrombolók 14
 keresztény érzés 16, 241
 keresztes hadjáratok 24
 keresztfa 72-75
 klasszikus költészet 6, 14, 15, 16
 klasszikus prozódia 15, 18, 234,
 239
 kollektív líra 19
 kompléta 32, 202-203, 234
 kompozíció 37
 II. Konrád 242
 Köln 238
 középkor 5, 17, 29, 241
 Krisztina, szent 212-213
 „Krisztus Követése” (Kempis) 240
 krónikások 5
Laikus himnusz-költés 15, 24, 25
 Langton István 235
 laodicæai zsinat 14
 latin egyházatyák 238
 latin irodalom 14, 24
 latin nyelv 9, 17, 18, 29, 30, 36,
 38, 236, 240
 Lavardin 240
 Lavardin, Hildebert de 22, 108-
 117, 235, 240
 lekcíók 31
 Le Mans 240
 leoninus 19, 20, 242
 „Libelli Instructionis” (Nicetas)
 240
 „Liber Sequentiarum” (Szentviktori
 Ádám) 241
 litániás szerkezet 37
 liturgia 15, 18, 19, 31, 32, 234,
 236, 238, 239, 241
 liturgikus naptár 34, 236
 logaédikus anapæstus 10
 logika 20
 longobárdok 241
 Luca, szent 214-215
 Lukács, szent 12; idézve 11
 Lyon 239

MUTATÓ

- M**adonnák 25
 Maenza 238
 „Magnificat” 10, 11
 magyar irodalom 7, 8; verselés 237
 magyar nyelv 38
 Magyarország 29, 30
 magyarországi himnuszok 26,
 27, 28, 29, 36, 237
 magyar szentek 26, 27
 Mainz 17, 240
 Marcion 13
 Margaréta, szent 212-213
 Margit, árpádházi 27
 Margit-officium 27
 Mária, szűz 10, 11, 24, 25, 29,
 33, 68-69, 80-83, 142-145, 146-
 151, 156-161, 158-171, 176-
 181, 200-203, 222-223, 235-
 236
 „Mariale” (morlasi Bernát) 236,
 240
 Mária Magdolna 102-103, 164-165,
 172-173, 235-236
 Martina, szent 214-215
 mártírok 14, 16, 52-55, 234
 Márton, toursi szent 239
 „Mater Sapientiae” 237
 matutina 32, 200-201
 Maurus, Hrabanus 84-87, 235, 240
 Mediolanum 15, 238, 241
 metafizika 20, 236
 metrika 18, 19, 29
 „Miatyánk” 32
 Milano 15, 238, 241
 mindenszentek 218-221
 mise 13, 18, 31, 32, 239
 Missale 32; Romanum 235, 236;
 Zágrabiense 237
 misztériumok 19
 misztika 7, 8, 20, 21, 239
 modern lira 6, 16, 21, 24, 30, 38,
 236, 237
 modern verselés 20. 234
 Monica, szent 238
 Montecasino 241
 morlasi Bernát 142-145, 236, 240
 Mortlake 241
 Mózes 116-117
 műfordítás 35, 37
 mythologia 29
Nacionalizmus 9, 26
 Nagyszombat 241
 Nagyvárad 241
 Nantes 238
 „Naphimnusz” (szent Ferenc) 239
 naptár, liturgikus 33, 236
 Nazareth 40-41
 négerék 19
 német lira 30
 Németország 239, német egyház 240
 nemzeti irodalom 7, 8, 26, 30
 nemzeti verselés 20, 28
 nemzeti vonások 26, 28, 29
 nemzetköziség, nemzetfölöttség 8,
 9, 10, 17, 26, 28, 30
 neofiták 14
 népvándorlás 17
 Nicetas a Remesiana 46-47, 234,
 240
 Nilus 40-41
 nocturnum 32
 nóna (óra) 32, 200-201
 Nothker Balbulus 19, 32, 90-93,
 235, 240, 241
 Numidia 238
Odilia, szent 214-215
 officiumok 32
 Olajfák hegye 12
 olasz irodalom 239, 242
 „oldani akarok” régi himnusz-
 töredék 12, 13
 Oltáriszentség 22, 33, 186-191,
 237, 238
 „Opus Paschale” (Sedulius) 242
 Orcagna 235
 Orsolya, szent 212-213
 Ostia 239
 Oxford 241
 ősi nyolcas 8
Pál, szent 70-71
 Pál diákon 80-83, 235, 241
 Palesztina 10

MUTATÓ

- papi költészet 21
 Páris 22, 26, 238, 239, 240, 241
 „Patris sapientia” 237
 Pázmány Péter 30, 232-233, 237, 240, 241
 Peckham, John 174-175, 236, 241
 pelikán 198-199
 Pergolese 236
 „Peristephanon” (Prudentius) 241
 Péter, szent 70-71, 114-115
 Péter, damiáni szent 104-107, 235, 239
 Petronilla, szent 214-215
 Petrus Venerabilis 240
 Philippe de Grève 172-173, 236, 239
 pictor ignotusok 25
 Pilátus 239, 240
 Pinnosa, szent 212-213
 Platon 21
 Poe Edgar 22
 Poitiers 239, 240
 Pontius Pilatus 42-43, 200-201
 prima (óra) 32, 200-201
 primitívség 7, 25, 234
 Prisca, szent 214-215
 „prosa” 18
 protestánsok 30, 241
 „Proverbia” (Wipo) 242
 prozódia, klasszikus 15, 18, 234, 239
 Prudentius 15, 16, 56-65, 234, 241
 psaltériumok 32
 pünköst 84-87, 98-101, 138-141, 235
- R**ajna 237
 Ravenna 240
 reformáció 30, 241
 Remesiana 240
 renaissance 6, 29, 30
 responsorium 19, 32
 rím, rímjáték, rímrészség 16, 17, 19, 20, 29, 32, 35, 234, 236
 rímes imák 32
 „ritmusok” 32
 Róbert király 98-101, 235, 241
 Róma 17, 239, 241, 242; római telep 240
 római karakter 16
 római költészet 14, 24
 római miscelánium 235, 236
 rosariumok 32, 236
 Rupertsberg 240
- S**abbata” 118-123, 236
 Sainte-Victor, Adam de 26, 32, 146-155, 236, 241
 Saint-Gildas 238
 Salamon király 232-233
 Sangallen 17, 94-97, 235, 240, 241
 sapphói vers 16, 18, 235
 Scholastica, szent 212-213
 Scyllák 146-147
 Sechia, szent 212-213
 Sedulius Caelius 68-69, 234, 235, 241
 senarius-vers 235
 sequentiák 32, 235, 237, 241
 „Sequentiarum Liber” (szentviktori Adám) 241
 sexta (óra) 32, 200-201
 Sibylla 162-163
 Sigilindis, szent 212-213
 Sion 114-115, 120-121, 186-187
 skolasztika 5, 7, 20, 238
 Skócia 241
 „Solvete volo” himnusz-törődék 12, 13
 Spanyolország (Hispania) 17, 234, 241
 strófaszerkezet 19, 36, 37, 235
 „Summa de Vocabulis Bibliorum” (szentviktori Adám) 241
 „Summa Theologica” (aquinói Tamás) 238
 Sussex 241
 Swinburne 237
 szabadvers 18, 37, 38
 szellemtörténet 29
 szentek 218-221, szent nők 212-215
 Szentgallen 17, 94-97, 235, 240, 241

MUTATÓ

- Szentháromság 22, 33, 174-175, 234, 235
 Szentírás 10, 11, 12, 24, 234; idézve 72-73, parafrázis 78-79
 Szentlélek 84-87, 98-101, 138-141
 szentviktori Ádám 26, 32, 146-155, 236, 241
 szentviktori apátság 241
 szerb terület 240
 szerelmi lira 23, 24, 25
 szombat (sabbata) 118-123, 236
 szövegek 36
- T**
 Tagaste 238
 Tamás, aquinói szent 22, 186-199, 237, 238, 239
 Tamás, celanói 26, 162-167, 236, 239
 Tamás, Kempis 30, 218-221, 237, 240
 Tekla, szent 214-215
 Tennyson 16
 tertia (hóra) 32, 200-201
 Tertullianus 12, 13
 „Tetralogus” (Wipo) 242
 Theodorikus 239
 Theodózia, szent 214-215
 teológia, teológusok 5, 10, 20, 21, 22, 26, 33, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241
 Theumata, szent 212-213
 Tieck 236
 „Titkos Jelenések” 12
 Todi 242
 Todi, Jacobone da 25, 176-181, 236, 242
 Tours 240
 toursi szent Márton 239
 Treviso 239
 Trier 238
 trochæus 16, trochaikus tetrameter 235
- „tropusok” 32
 trubadurköltészet 24
- U**
 Udvari költészet 24
 úrnáp 186-199, 237, 238
 Utrecht 240
- V**
 Valéry, Paul 31
 variánsok 36
 vecsernye 32, 202-203
 Venantius Fortunatus 72-75, 235, 239
 Verena, szent 212-213
 Vergilius 29, 235
 Verlaine 19
 vértanuk 14, 16, 52-55, 234
 vigiliák 32
 világi poézis 24
 virágénekek 24
 virágkor, első 15, 16; második 20 stb., 26, 236
 „Vita Prima” (celanói Tamás) 239
 Vulgata 235
- W**
 Wales 241
 Walpurgis, szent 214-215
 Wearmouth 238
 Wilde, Oscar 16
 Wipo 102-103, 235, 242
- Y**
 Yarrow 238
- Z**
 Zágrábi misekönyv 237
 Zsasskovszky-énekeskönyv 237
 zsidók 10, 42-43, 102-103, 210-211
 zsinat, laodicæai 14
 zsolttárok 31, 235; Dávidé idézve 72-73, parafrázis 78-79
 Zürich 240
 Zwolle 240

TARTALOM

	Oldal
BEVEZETÉS	5
HIMNUSZOK	
(1) Szent Hilarius hajnali éneke Krisztus életéről	40
(2) Nicetas himnusza az Isten dicséretére	46
(3) Szent Ambrus esti imája	48
(4) Szent Ambrus éneke Ágnes vértanúságáról	52
(5) Aurelius Prudentius himnusza a bethlehemi kisdedekekről . .	56
(6) Aurelius Prudentius himnusza a kakasszóra	60
(7) Aurelius Prudentius esti éneke	62
(8) Szent Ágoston psalmusa az eretnekek ellen	66
(9) Cælius Sedulius üdvözlése az Isten Anyjához	68
(10) Elpisnek, Boëthius feleségének, himnusza Péter-Pál napjára	70
(11) Venantius Fortunatus himnusza a szent kereszthez	72
(12) Nagy Szent Gergely pápa alkonyi himnusza	76
(13) A tiszteletreméltó Béda zsoltára a Mindenek Urához	78
(14) Pál diakon himnusza a Tenger Csillagához	80
(15) Hrabanus Maurus pünkösti himnusza	84
(16) Gót szerzetesek éjjeli imája	88
(17) A dadogó Notker karácsonyi szekvenciája	90
(18) Szentgalleni szerzetes husvétii éneke	94
(19) Róbert király himnusza a Szentlélekhez	98
(20) Wipo husvétii éneke	102
(21) Damiani Szent Péter himnusza az Égi Jegyesről	104
(22) Hildebert de Lavardin éneke az Istenséghez	108
(23) Pierre Abélard szombatesti himnusza	118,
(24) Pierre Abélard himnusza Urunk mennybemenetelére	122
(25) Szent Bernát ujjongása Jézus nevére	126
(26) Szent Bernát ritmusa az isteni szeretetről	132

TARTALOM

	Oldal
(27) Szent Hildegard éneke a Szentlélekről	138
(28) Bernhard de Morlas Mária-éneke	142
(29) Szentviktori Adám Mária-éneke	146
(30) Szentviktori Adám husvétii éneke	152
(31) Guy de Bazoches éneke a Boldogságos Szűzről	156
(32) Celanoi Tamás éneke az utolsó ítéletről	162
(33) Franciaországi himnusz a Szent Szűz anyaságáról	168
(34) Philippe de Grève éneke Mária Magdolnához	172
(35) John Peckham himnusza a Szentháromságról	174
(36) Jacopone da Todi himnusza a Fájdalmas Anyáról	176
(37) Szent Bonaventura éneke Krisztus irgalmáról	182
(38) Aquinói Szent Tamás úrnapi éneke	186
(39) Aquinói Szent Tamás himnusza az Oltáriszentségről	192
(40) Aquinói Szent Tamás éneke Krisztus testéről	196
(41) Magyarországi óra-ének a Hétfájdalmu Szűzről	200
(42) Magyarországi szerző himnusza Szent Imre hercegről	204
(43) Angol költő éneke Krisztus szerelméről	208
(44) Németországi himnusz a szent szűzekről	212
(45) Ismeretlen költő ritmusa a mulandóságról	216
(46) Kempis Tamás imája az angyalokhoz és minden szentekhez	218
(47) Magyarországi himnusz a Szűz Máriáról	222
(48) Ismeretlen szerző éneke Krisztus születésére	224
(49) Magyarországi ének a világ megvetéséről	228
(50) Pázmány Péter éneke Magyarország Védasszonyáról	232
JEGYZETEK A HIMNUSZOKRÓL	234
JEGYZETEK A HIMNUSZOK KÖLTŐIRŐL	238
IRODALOM	243
A HIMNUSZOK KEZDŐSORAI LATINUL	244
A HIMNUSZOK KEZDŐSORAI MAGYARUL	245
NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ	246

E munka hatodik kötete
«A MAGYAR SZEMLE KÖNYVEI»
cimű sorozatnak

SZEKFŰ GYULA
BETHLEN GÁBOR

Második-harmadik ezer. Ára 12 P 80 f (I)

WEIS ISTVÁN

A MAI MAGYAR TÁRSADALOM

Második ezer. Ára 10 P (II)

HÓMAN BÁLINT

szerkesztésében tizenegy szerzőtől

A MAGYAR TÖRTÉNETÍRÁS ÚJ ÚTJAI

Második kiadás. Ára 15 P (III)

HORVÁTH JÁNOS

A MAGYAR IRODALMI MŰVELTSÉG KEZDETEI

Ára 11 P (IV)

FARKAS GYULA

A 'FIATAL MAGYARORSZÁG' KORA

Ára 11 P (V)

JULIER FERENC

1914-1918. A VILÁGHÁBORÚ MAGYAR SZEMMEL

Ára 10 P (VII)

A sorozat kötetei egyöntetű, e művel azonos köntösben jelentek meg. Minden kötet más-más színű egész angolvászonban, tokban kerül forgalomba. A Magyar Szemle Barátai 25% kedvezést élveznek

A sorozat kiadója a «Magyar Szemle Társaság», Budapest VI, Vilmos császár-út 3. Ugyane Társaság alapítása a «Magyar Szemle» havi folyóirat (évi 9.60 P) és a «Kincsestár» című egypengős könyvtár, mely az ismeretek minden ágából önálló essayszerű összefoglalásokat tesz közzé. — Kérjen prospektust a könyvekről, a négykötetes Egyetemes Történetről és tájékoztatót a «Magyar Szemle Barátai Szövetségéről» a kiadótól

KINCSESTAR

A magyar irodalom egyetlen olcsó, tudomány népszerűsítő sorozata. Minden kötete ára kartonkötésben 1 P, vászonba kötve 1 P 60 f. A Magyar Szemle Barátai 25 % kedvezést élveznek. — A sorozat minden tudományágra kiterjed. Elsőrendű szakemberek tollából rövid, élvezetes, könnyen áttekinthető és általánosan érthető összefoglalásokat közöl. 1933 tavaszáig közel 50 kötet jelent meg. Ezek között a következők irodalmi művek:

- Babits Mihály: *Dante* (37)
Kállay Miklós: *A legújabb líra a világirodalomban* (39)
Pukánszky Béla: *A német irodalom kis tükre* (35)
Szerb Antal: *Az angol irodalom kis tükre* (33)
Várady Imre: *Az olasz irodalom kis tükre* (34)

Rokontémákkal foglalkoznak

- Fitz József: *A könyv története* (53)
Vernon Duckworth Barker: *Az angol civilizáció* (22)
Szinyeyi József: *A magyar nyelv* (2)
Nagy József: *A filozófia nagy rendszerei* (76)
Genthon István: *Budapest multja és művészete* (50)
Glatz Károly: *Velence multja és művészete* (58)
Luttor Ferenc: *Róma; a város a történelem tükrében* (56)
Nyirő Gyula: *Psychoanalysis* (92)
Szabó Vendel: *Katholicizmus* (71)
Révész Imre: *Reformáció* (74)
Kmoskó Mihály: *Az Iszlám* (17)

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Magyar Királyság
Országos Széchényi Könyvtár